

Helmut Schmidt
a náboženstvo str. 24
Kriticky a lapidárne str. 27

Z nových kníh str. 36
Predstavujeme OZ Humanističtí
ateisté ČR str. 12

Ročník XI. číslo 3/2015

Prometheus

Časopis pre občiansku spoločnosť a humanizmus

www.prometheus.sk

**Téma čísla:
Cirkev a štát
v novoveku
– Trident
str. 5**

**Ateizmus je zásadnou
podmienkou duchovnej
slobody človeka str. 13**

Bosorky, strigy,
čarodejnice str. 33
Winston Churchill str. 28

Vyberáme z časopisu Le Libre
Penseur str. 26
Z rokovaniaa P ÚR SP str. 12

Obsah čísla

3

Na úvod o náboženskej netolerancii, nepriateľstve a nenávisti

5

Cirkev a štát v novoveku – Trident

12

Z rokovania Predsedníctva Ústrednej rady Spoločnosti Prometheus

13

Ateizmus je zásadnou podmienkou duchovnej slobody človeka

18

Predstavujeme občianske združenie Humanističtí ateisté ČR

24

Helmut Schmidt a náboženstvo

26

Vyberáme z časopisu Le Libre Penseur

27

Kriticky a lapidárne

28

Winston Churchill (1874 – 1965)

33

Bosorky, strigy, čarodejnice

36

Z nových kníh

37

Protizidovské (rasové) zákonodarstvo a jeho realizácia na Slovensku v rokoch 1939-1945

Vážení čitatelia,

Spoločnosť Prometheus má v tomto roku 25. výročie svojho vzniku a časopis Prometheus vydávame 11. rok.

Odvzdávame vám do rúk 3. číslo tohto ročníka a prajeme príjemné čítanie.

Svoje podnety a príspevky do ďalších čísel posielajte prosím na adresu Spoločnosti Prometheus, alebo elektronicky na túto adresu e-mailu: prometheus.casopis@gmail.com

”

O Z N A M
Valné zhromaždenie Spoločnosti Prometheus sa uskutoční v Banskej Bystrici 28. 11. 2015 o 10:00 hod.
Podrobnosti žiadajte na e-mailovej adrese: spolprom@gmail.com

PROMETHEUS

Časopis pre občiansku spoločnosť a humanizmus
XI. ročník, číslo 3/2015

Vydáva:

Spoločnosť Prometheus

Bratislava, združenie

svetských humanistov,

Pod Bánošom 14, 974 11

Banská Bystrica

Predseda: Roman Hradecký

Tel.: 048/4299922

E-mail:

prometheus.casopis@gmail.com

Web: www.prometheus.sk

Šéfredaktor: Matej Beňo

Redakčná rada: M. Baťala,

M. Beňo, J. Horváth,

R. Hradecký, L. Hubenák,

F. Jedinák, B. Kvasnička,

I. Poliak, Ľ. Rešovská

Názory autorov nie sú vždy súhlasné s názormi redakcie.

Registračné číslo:

EV 1943/08

ISSN: 1336 - 6424

Internetové vydanie

Na úvod o náboženskej netolerancii, nepriateľstve a nenávisti

M. Beňo: Editorial about religious intolerance, unfriendliness and hate

Editor-in-chief's thoughts about the content, forms and continuation of religious intolerance, unfriendliness and hate.

V detstve som sa veľmi rád a často hrával s mojím vtedajším kamarátom Paľom. Jeho rodičia mali veľký dvor a v ňom rozľahlú šopu, kde boli uložené staré mláťačky a parné, benzínové i naftové motory, ktoré ich kedysi poháňali. Skúšali sme ich rozoberať, roztáčať, štartovať... To posledné celkom neúspešne. Paľova mama nám občas ponúkla kusiská domáceho chleba s čerstvým maslom. Pri jedle sa k nám z času na čas prikmotrila unudená Paľova stará mama, ktorá to už v hlave nemala celkom v poriadku. Dalo sa to ľahko poznať: raz pri nás tichúčko sedela a napáto nás pozorovala, ako jeme. Inokedy čosi nezrozumiteľne hundrala, občas, na našu prosbu, s ľahkosťou vyvolaného snaživého ziačika vylovila z popletenej pamäti rôzne básničky, modlitby, riekanky, ba i nadávky. Raz, keď sme pod riečicu chytali vrabce, ktorých bol plný dvor, z Paľovej babičky „vypadla“ táto rýmovačka:

„Lastovička katolíčka
a škovránka luteránka
a ten vrabec Žid,
treba ho biť!“

Po niekoľkých opakovaní mi rýmovačka ostala v pamäti dodnes. Vtedy mi bolo na prvé počutie jasné, že lastovička znamená krásu, hybnosť, šikovnosť a rýchlosť, s akými chytá hmyz – svoju potravu. Ľudia si pre to lastovičky vážili, chránili, nechali ich stavať hniezda pod odkvapmi svojich domov alebo aj v maštaliach, hoci neraz trusom pošpinili parapetné dosky na oknách. Zbúrať lastovičkám hniezdo sa všeobecne odsudzovalo. Analogicky to malo znamenať, že katolícke je krásne, šikovné, hybké, blízke a užitočné, milé, obľúbené ľuďmi a tiež, ako u lastovičiek, početné. Podobný týmto obľúbeným a váženým vtákom sa mi zdal biely

stojatý golierik, ktorý tvoril obrubu čierneho oblečenia katolíckeho kňaza, lebo nápadne pripomínal biely golierik lastovičky.

Matej Beňo

Škovránka som tiež poznal. Považoval som ho za krásneho a nepolapiteľného, sfarbením nenápadného vtáčika, ktorý sa vyskytoval oveľa zriedkavejšie ako lastovičky, nehniedzil v tesnej blízkosti ľudí. O jeho užitočnosti som nevedel nič. Vídaval som ho v letných horúčkách, ako s typickým trepotaním krídel a originálnym optimistickým spevom lieta vysoko a ešte vyššie nad poľami so zrejúcim obilím. Aj luteránov bolo oveľa menej ako katolíkov. Nevedel som nič o tom, aké náboženské prejavy majú a čo iné ako katolíci „spievajú“.

Vedel som však, že niektorí katolíci sa v čase, o ktorom je reč (päťdesiate roky minulého storočia), stavali k luteránom veľmi kriticky ako k odpadlíkom, netolerovateľným hriešnikom. Oženiť katolíka s luteránkou bolo čosi skoro až neprípustné a vydať katolíčku

za luterána sa považovalo za životnú prehru mladuchy i jej rodiny, za duchovný pád, zatratenie dievčaťa bez možnosti návratu. Uzatváranie takýchto manželstiev bolo spojené s ťažkosťami, ktorým som vtedy nerozumel, ale už som ich vnímal.

Na okraj takejto netolerancie, odsudzovania a medzireligióznej neznášanlivosti a nenávisti E. Vacvalová v knihe I. Havranovej Luteráni (s. 151) píše: „... keď si otec, katolík, chcel vziať mamu, evanjeličku, za manželku... Mama jej za to trhala vlasy... A otca, lebo sa rozhodol, že si ju napriek všetkému, napríklad trom odmietnutým vyhláškam, vezme, z katolíckej cirkvi vyhostili?!“

Vrabec sa vyskytoval najčastejšie. Vidí sa mi, že vtedy vrabcov bolo oveľa viac, než teraz. Boli všade a hovorilo sa, že zahniezdia v každej diere. Gazdovia a gazdiné nemali radi vrabce, ani na streche a už vôbec nie na dvore, lebo robili škodu; kradli zrno sliepkam, cez rôzne štrbiny medzi doskami sa vkrádali do stodôl a vyzobávali uložené klasy obilia. Ľudia vrabce okrikovali, plašili a odháňali pri každej príležitosti.

Takéto „vrabčie“ postavenie prikladala starej babkina rečňovanka Židom. S tým som si však vôbec nedokázal poradiť. Nepoznal som totiž význam slova Žid. Prečo je škodný ako vrabec? Prečo ho treba biť? A kde sú tí Židia? Keď sú ako vrabce, mal by som ich stretávať na každom kroku, ba možno aj častejšie, ale ja som žiadneho Žida nepoznal, nikdy nestretol. Aspoň som si to myslel. Na moje naliehavé otázky o Židoch mi nikto nechcel alebo nevedel odpovedať, niektorí ich akoby nepočuli, ďalší iba mykali plecami. Veď v čase, o ktorom je reč, sa ešte ani nezačal súdny proces s potentátmi fašistických koncentračných táborov v Nemecku. Ten sa začal v Hamburgu až v r. 1964!

Postupne, samozrejme, som sa dozvedal pravdu, najmä z kníh. Jednou z tých právd bol aj fakt odvodzovaný z Biblie o tom, že Židia pripravili Ježišovi - božiemu synovi, mučivú smrť ukrižovaním, a to si vyžaduje odsúdenie, nepriateľstvo, pomstu... V tomto duchu sa niesla aj katolícka náboženská výchova celé stáročia. Keď som mal len asi dva mesiace, Katolícke noviny (v apríli 1942, ako to uvádza A. RAŠLA v knihe Zastupoval som československý štát. Význam s. 148) uverejnili článok,

v ktorom sa tvrdilo, že „*Tragédia židovského národa väzí v tom, že neuznávajú Vykupiteľa a pripravili mu hroznú smrť križa*“. Tou tragédiou boli deportácie desaťtisícov Židov zo Slovenska do nemeckých fašistických koncentračných táborov, kde väčšina z nich našla smrť. V Európe bolo týmto spôsobom zabitých milión ľudí!

Ak sa vrátíme k detským rečňovaniam, tak tie boli v mojom detstve veľmi bežné. Medzi deťmi boli obľúbené aj nadávky a rôzne hanlivé pokriky, týkajúce sa príslušnosti ku konkrétnej cirkvi, náboženstvu, napr.: „*Katolík, katolík, vy.. l sa na kolík*“. Alebo: „*Luterán, veľký pán, v kostole sedí sám*“. Bola to agresívna komunikácia, v ktorej mala víťaziť snaha ponížiť, uraziť, odsúdiť, poraziť inak mysliaceho, inak vychovávaného. Ako je známe, surovosť detí v týchto smeroch nepozná medze a netýka sa to len príslušnosti k náboženstvu. Vysmiať, ponížiť, uraziť, zdeptať Cigána, chromého, slepého, hluchého invalida, starca a pod. nebol, a nie je ani dnes, pre deti istého veku nijaký problém. Nebol a nie je to problém najmä vtedy, keď sú urážky odovzdávané deťom rodičmi a starými rodičmi. V niektorých snaživých rodinách boli deti v tomto smere dokonca povzbudzované. Nadávanie inak mysliacim a iné veriaci patrilo k dobrým mravom „pravoverných“.

Prostredníctvom „nevinných“ rečňovaniek sa prenášali, „dedili“ a hlboko vrývali do mysle a konania detí osobitné druhy prevzatých iracionálnych postojov, ktorým hovoríme **predsudky**. Živia ich politické, ale tiež náboženské a iné demagógie prostredníctvom neodôvodnených tvrdení. Napr. také, aké sú v citovanej rečňovanke. **Predsudky** sa veľmi ťažko vyvracajú, lebo **nie sú prístupné rozumovej argumentácii**. Preto sú v rukách demagógov tak často využívané a zneužívané. Výchovná prax cirkví je priam nabitá dogmatickým obsahom a metodikou formovania predsudkov. V jemnejších a dômyselnejšie maskovaných formách to platí aj o prítomnosti.

V 90-tych rokoch minulého storočia sa redakcii nášho časopisu sťažoval rodič z východného Slovenska, že po zavedení alternatívnych predmetov náboženstvo/etická výchova jeho syn odmieta chodiť do školy; spolužiaci ho šikanujú kvôli tomu, že je ako jediný z celej školy prihlásený na etickú

výchovu. Po mnohých sťažnostiach to došlo až tak ďaleko, že kvôli tomu si otec našiel prácu v zahraničí a odstáhol sa zo Slovenska s celou rodinou.

Koncom októbra t. r. v rozhlasovom priamom prenose katolíckej omše z Košíc zazneli v kázni kňaza slová, že *ateisti nenávidia kresťanov a cirkev*. Ni jako a ničím nepodoprel toto tvrdenie. Predsudok alebo, ako hovorí slovenské porekadlo - *čo sa babe chcelo, to sa jej prisnilo*. Prečo? Predpokladáme, že u prítomných a u rozhlasových poslucháčov chcel tento kňaz evidentne vzbudiť, vyvolať, prebudiť, oživiť, posilniť... pocit ohrozenia, možno aj strachu a zasiať do ich vedomia semienko netolerancie, zloby, nenávisť voči ateistom; a zároveň aj posilniť potrebu alebo aspoň pocit patričnosti ku katolíckej cirkvi a jej učeniu.

Katolícka cirkev bola v tomto smere vždy, keď si to priala a keď to potrebovala, majstrom manipulácie. K dispozícii mala a má armádu kňazov, mníchov a mníchov, miništrantov, fanatických alebo aspoň oddaných veriaciach, dnes aj množstvo občianskych združení, ktorí sa do manipulatívnych aktivít dokázali a dokážu kedykoľvek zapojiť a za štátne peniaze. Dnes už, našťastie, si cirkev nemôže dovoliť súdiť, upaľovať, mučiť... neveriacich, pochybujúcich, ale aj celkom „nevinných“. No pokušenie rozosievať zlo, aspoň časťou hierarchie, jej ostalo.

Sociologička Z. Kusá v citovanej knihe Luteráni (s. 103-104) uvádza: „...*sme nábožnejší ako iné európske spoločnosti, no menej súcitní a solidárni. Intenzívny náboženský život jednotlivca (pravidelná návšteva kostola, časté modlenie) nemá jasnú súvislosť so súcitom so slabými. Neplatí, že veriaci vo väčšej miere pokladajú zabezpečenie základných potrieb pre všetkých za dôležitú podmienku spravodlivej spoločnosti...*“

Nedávno, za nie celkom jasných okolností, tragicky zahynul mladý muž – syn nášho známeho – presvedčením ateistu. Nečakané nešťastie postihlo rodinu nepripravenú a neschopnú, okrem iného, zvládať privysoké finančné nároky na prevoz mŕtveho a na jeho pohreb. Pomohli mnohí – nábožensky veriaci i ateisti. Problém však bol so susedou nešťastnej rodiny - fanatickou katolíčkou. Tá nedokázala „predýchať“, že pohreb mladého muža nebude cirkevný. Dovtedy vl'údna, dobrá a prajná suseda

sa urazila a pohnevala. Podľa všetkého tým chcela vyvinúť na rodinu morálny nátlak, aby od organizácie občianskeho pohrebu upustila. Otec nešťastnej rodiny sa v danej situácii zmohol na smutné konštatovanie: „*Mrzí ma postoj susedy - tvrdej katolíčky... Je to suseda a najhoršie je mať zlé vzťahy so susedom. Pohnevať sa na tom, aký bude pohreb, je podľa mňa hlúpe*.“

Ako vidieť, animozity medzi príslušníkmi rôznych cirkví existujú, sú staré, pretrvávajú dodnes, hoci je tu istá snaha zo strany vedenia cirkví o lepšie spolunažívanie napr. cestou ekumenizmu. Mimoriadne veľké sú dejinné udalosti, založené na náboženských a cirkevných sporoch a nepriateľstvách, vyplývajúcej najmä z boja o vplyv a moc. K nim patria napr. križiacke vojny, boje o pápežský stolec, nástup reformácie a protireformácia. Vnútorň i vonkajší život cirkví, u nás najmä katolíckej, sprevádzajú premnohé boje, škandály... Osobitne silné sú animozity príslušníkov jednotlivých kresťanských cirkví k ateistom.

Len pred pár dňami boli sprístupnené výsledky výskumu (Dostupné na: <http://goo.gl/cjz2Dl>), v ktorom bolo zistené, že náboženská viera má negatívny vplyv na altruizmus, názory a iné prejavy nábožensky vychovávaných detí, ktoré sú na tom horšie, ako ich svetskí rovesníci, hoci rodičia veriaciach detí svoje deti vidia ako „viac empatické“. Deti z nábožensky veriaciach rodín sú menej láskavé a viac represívne ako deti z nenáboženských rodín. Vedci zo siedmich univerzít z celého sveta študovali a testovali vzťah medzi náboženstvom a morálkou u temer 1 200 kresťanských, moslimských a nenábožensky vychovávaných detí. Zistili, že **náboženská viera má negatívny vplyv na detský altruizmus, t. j. na ich nesebecký spôsob myslenia a cítenia, na ich nezištné konanie v prospech druhých**.

„*Celkovo naše zistenie... je v rozpore so známou skúsenosťou a rozšíreným predpokladom, že deti z náboženských rodín sú altruistickejšie a láskavejšie k ostatným*“, povedali autori výskumu. „*Všebecnejšie povedané, výsledky výskumu spochybňujú predstavy, že náboženstvo je životne dôležité pre mravný vývoj a zároveň výsledky podporujú myšlienku, že sekularizácia morálneho diskurzu nebude znižovať láskavosť*“

Ľudí. V skutočnosti to bude znamenať pravý opak.“

V aktuálnom čísle nášho časopisu prinášame viaceré články, ktoré sa týkajú náboženskej netolerancie, nepriateľstva, nenávisťi a ich tragických dôsledkov. Humanisti by si mali tieto udalosti osvojovať, mali by si pamätať a riadiť sa zásadami, ktoré by takýmto a podob-

ným možným dôsledkom zabránili. Sú tu nové a nečakané výzvy, ako je napr. masový prílev utečencov... Bez rešpektovania zásady, že všetci ľudia sa rodia slobodní a sú si rovní v dôstojnosti aj v právach, ku ktorej sa hlásime, to nepôjde. Nezabúdajme, že každý človek je nositeľom všetkých a všetkým priznaných práv a slobôd, bez ohľadu na od-

lišnosti akéhokoľvek druhu, ako sú rasa, farba pleti pohlavie, jazyk, náboženstvo, politické a iné presvedčenie,... Všetci sme si pred zákonom rovní a všetci máme právo na rovnakú zákonnú ochranu bez akejkolvek diskriminácie. Každý má právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženstva.

Matej Beňo ■

Cirkev a štát v novoveku – Trident

L. Hubenák: Church and state in modern age – Trident

Abstract:

A historical overview of the relationship between church and state during the time of Trident (Part 2)

Paolo Farinatis Tridentský koncil

Samotná predhistória koncilu ukazuje, ako nesmierne ťažké a zložité bolo jeho uskutočnenie. Celé 15. a 16. stor. bolo plné trpkých sťažností nielen proti cirkvi, ale aj v nej, pochádzajúcich priamo z jej lona. Volanie po reforme zaznievalo stále hlasnejšie, prerástlo v búrku a nakoniec do mohutného reformného hnutia vo vnútri cirkvi i mimo nej. Výrazom tejto túžby po reforme je konečne i samotná reformácia. Mnohostranný a zložitý reformný proces začal už v 15. stor. a trval až do konca 17. stor. a mal niekoľko etáp. V prvej etape cirkevná reforma bola jedným z hlavných problémov už v Kostnici a Bazileji. Potom boli predložené návrhy reformy niekoľkými pápežmi. Najradikálnejší a najobsiahlejší reformný program pred-

ložili za Leva X. (1513-1521) dvaja karmaldulskí mníši Giusstiniani a Qurini.

Druhú etapu predstavuje zápas cisára Karola V. s pápežmi o zvolanie koncilu. **Tretiu etapu** reprezentuje samotná práca koncilu. Obsahom **štvrtnej etapy** je vykonanie koncilových dekrétov. Ako hovorí A. Franzen, nový rozmach katolíckeho života patrí k najpodivuhodnejším javom cirkevného života. (FRANZEN, A: Malé cirkevné dejiny, s. 187.)

Od nástupu protestantstva sa ozývali hlasy, žiadajúce zvolanie ekumenického koncilu. No pápeži sa báli, že sa ich moc zmenší a oddaľovali zasadanie koncilu. Pavol III. sa pokúšal prebudovať cirkev tak, že menoval radu kardinálov na reformu cirkvi a poveril ju preskúmať

nepravosti. Po reformácii sa pápežstvo ocitlo v defenzíve a muselo reagovať. Už v r. 1542 bolo pod vedením kardinála Carafu založené neslávne známe Sanctum Officium Sanctissimae Inquisitionis, ktoré sa dnes nazýva Kongregáciou pre učenie viery. Vyšiel prvý zoznam zakázaných kníh, odporujúcich katolíckej doktríne a zakázaných rímskou cirkvou. Pre katolíkov evanjeliového zmýšľania to bol tragický vývoj, ktorý bol v r. 1555 spečatený zvolením toho istého Carafu za pápeža. Ako Pavol IV. sa pokúsil znovu nastoliť stredovekú teokraciu, no žalostne zlyhal. Tieto opatrenia sa ukázali nedostatočné.

Reforma cirkvi bola nevyhnutná, a preto sa Pavol III. rozhodol zavolať koncil do Tridentu.

Koncil so súhlasom cisára Karola V. slávnostne otvoril pápež Pavol III. 13. decembra 1545 za prítomnosti len 31 koncilových otcov oprávnených hlasovať. Koncil, ktorý sa zišiel v rokoch 1545-1563 v severotalianskom Tridente, bol znovu pápežský, tak ako stredoveké synody. Tento koncil mal na reformu veľký vplyv, naplno sa mal presadiť v nasledujúcich desaťročiach. Koncil sa však ani slovom nemienil o reforme pápežstva, ktorá bola taká naliehavá, ani o pápežskom primáte a neomylnosti. **Katolícka reforma zaznamenala pokrok vlastne len pod tlakom reformácie.**

Koncil v plnom rozsahu opätovne uznal hierarchiu a autoritu pápeža. Trval na celibáte kňazov a zakázal akéhokoľvek hromadenie bohatstva, do výhradnej právomoci biskupov uložil hlásanie slova Božieho a učenie pravdy evanjelií. Biskupi a kňazi mali sídlieť v diecézach a v príslušných farnostiach, ktoré boli zreorganizované, prísne vyberané duchovenstvo muselo prejsť školením v diecéznych seminároch.

V uznesení koncilu sa znovu potvrdila katolícka dogma, najmä zásady vyvracané protestantmi: Sväté písmo

a tradície vedú k zjaveniu a sú meradlami viery, spolu s vierou je pre spásu potrebná aj láska k blížnemu. Zavrhl sa zásady predurčenia a spasenia vierou, sedem sviatostí zostalo bez výnimky v platnosti. Kristus je telesne prítomný v sviatosti oltárnej, Vulgáta (latinský preklad po dôkladnej revízii) bola vyhlásená za autentický preklad biblického textu. Zároveň bola obnovená stredoveká omša. Táto skrz naskrz regulovaná liturgia kléru, ktorá sa vtedy neraz slávila v barokovom štýle, mala zostať základnou formou katolíckej liturgie až do druhého vatikánskeho koncilu – spolu s čoraz početnejšími prejavmi zbožnosti, s čoraz živšími a obľúbenejšími procesiami, púťami a čoraz väčším uctievaním Panny Márie.

Reforma cirkvi sa tak na tridentskom koncile (na rozdiel od druhého vatikánskeho koncilu) nestala nástrojom zmierenia a znovuzjednotenia, ale boja proti reformácii. **Tridentský koncil nebol teda ekumenickým koncilom jednoty pre celé kresťanstvo** (alebo aspoň pre západné) po ktorom sa tak volalo. Možno povedať, že Tridentský koncil bol odpoveďou najvyššieho učiteľského úradu cirkvi na protestantskú reformáciu.

Protireformácia

Protireformácia sa začala samotným koncilom. Reforma katolicizmu a bojovná protireformácia neboli dve fázy, ale iba dve stránky toho istého reformného hnutia. Katolicizmu sa podarilo zabrzdiť rozmach protestantizmu a znovu získať stratené pozície. **Na obranu proti protestantizmu vznikli nové rády.** Tovarišstvo Ježišovo vzniklo 15. augusta 1534 v malom parížskom kostole na Montmartri, kde sa zišiel Ignác z Loyoly a jeho šesť druhov zo štúdií, aby zložili sľuby. Odišli do Ríma a r. 1540 získali od pápeža Pavla III. uznanie nového rádu, chápaného ako rameno viery. K tradičným trom sľubom (chudoby, čistoty, poslušnosti opátovi) sa pripájal sľub bezvýhradnej poslušnosti pápežovi, pod ktorého ochranu sa rád jezuitov postavil. Vďaka prísnej duševnej príprave **sa z jezuitov stal hlavný nástroj katolíckej protireformácie.** Pri smrti Ignáca (1556) mal rád už asi 1000 členov. Jeho rady početne rástli. V r. 1600 to bolo už 8520 a koncom 17. stor. dokonca 20 000. Rád bol účinný, vždy pripravený nástroj v službe obrany cirkvi.

Pod tlakom rastúceho reformačného hnutia katolícka cirkev vykonala v 16. stor. na tridentskom koncile nevyhnutné reformy. Realizácia nevyhnutných reforiem a posilnenie cirkvi viedlo k tomu, že už **v 16. a najmä v 17. stor. zosilneli protireformačné a rekatolizačné snahy.**

Zápas medzi reformáciou a protireformáciou nadobudol intenzívnu podobu jednak vo Francúzsku, kde prebiehal v druhej polovici 16. stor. náboženské vojny a najmä potom v Nemecku, kde trval takmer po celé 16. a prvú polovicu 17. stor.

V Španielsku kráľ Filip II. (1556-1598) zabezpečil obranu katolíckeho tábora, ktorý vzišiel posilnený z Tridentského koncilu. Dal katolíkom k dis-

”

Kresťania aj keď medzi sebou bojovali, klaňali sa tomu istému Bohu.
F. M. Voltaire

pozícii obrovské prostriedky hispánskej ríše. Španielsko získalo nadvládu nad západnou časťou Európy. Roku 1568 však nastal obrat. Na severe sa kalvínska reformácia pevne uchytila v Holandsku. Na juhu Španielska povstali Mauri, zatiaľ čo Turci znovu útočili a dobyli Cyprus, dovtedy v držbe Benátok. Filip II. chcel vládnuť v Holandsku ako neobmedzený vládca a prísne potláčal kalvinizmus. V dôsledku vnútorných zápasov sa Holandsko rozdelilo na dve časti: desať katolíckych provincií na juhu a sedem provincií na severe, ktoré založili Utrechtskú úniu a v r. 1588 vytvorili republiku spojených provincií kalvínskej viery.

V Anglicku krvavá rekatolizácia začala za vlády Márie Tudorovej, man-

želky španielskeho kráľa Filipa II. Jej nástupkyňa Alžbeta I. znovu zaviedla protestantské učenie a vrátila všetky výsady anglikánskej cirkvi. Kalvinizmus ovplyvnil anglikánske učenie. Vierouka zhrnutá r. 1563 pripúšťala len dve sviatosti: krst a prijímanie. Hierarchia a katolícka liturgia sa však naďalej ponechávali.

Anglikánska reformovaná cirkev narážala na odpor katolíkov a anglických kalvínov (puritánov) i škótskych presbyteriánov, ktorí odmietli podrobenie sa kráľovskej moci a žiadali zjednotiť bohoslužby. Spočiatku puritánov trpeli, ale čoskoro ich začali prenasledovať a väzniť. Niektorí sa vystaňovali do Nizozemska, neskôr do Ameriky. Znovunastolenie vlády Stuartovcov obnovilo anglikánske vyznanie.

Vnútorne náboženské vojny, ktoré pustošili veľkú časť Európy sú ohavnejšie ako všetky ostatné, pretože sa zrodili z princípu, ktorý mal všetky vojny vylúčiť.
F. M. Voltaire

Medzníkom náboženského zápasu sa stali augsburský a vestfálsky mier.

Augsburský náboženský mier podpísal v r. 1555 cisár Karol V. Luteránske kniežatá získali podľa zásady Cuius regio eius religio (koho je vláda, toho je aj náboženstvo) právo slobodne si zvoliť náboženstvo a obracať na svojich poddaných. Augsburským mierom bola protestantom povolená sloboda náboženského kultu a pozastavená, nie však zrušená, moc biskupov nad nimi. Náboženská sloboda sa však týkala len ríšskych stavov ale nie poddaných. Právo stanoviť náboženské vyznanie poddaných mali zemepáni. Duchovné kniežatá mali pri prestupe k protestantizmu stratiť doterajšie benefíciá. Inovercom bolo povolené vystaňovať sa z krajiny.

Pokiaľ ide o evanjelickú cirkev, **augsburský mier sa postavil na územný princíp. To znamená, že potvrdil vnútroštátnu organizáciu cirkvi a úplné podriadenie cirkevnej organizácie zákonom daného štátu.** Tým sa evanjelická cirkev rozpadla na rad krajinských cirkvi.

Vestfálsky mier

Vestfálsky mier (1648) uzavretý po tridsaťročnej vojne upravil nové vzťahy

medzi jednotlivými náboženskými vyznaniami v Nemecku. Mierom a) bola zavedená rovnosť troch konfesií (katolícke, augsburské a reformované) v Nemecku; b) boli evanjelici plne vyňatí z podriadenosti katolíckym biskupom; c) bolo stanovené, že každý ríšsky stav má plnú slobodu vybrať si ktorúkoľvek konfesiю; d) bolo uznané právo panovníkov stanoviť náboženstvo svojich poddaných podľa zásady „čia moc, toho náboženstvo“.

Vestfálskym mierom bola zakázaná v Svätej ríši rímskej majorizácia v náboženských otázkach.

Obdobie rokov 1648-1789

Vývoj vzťahu štátu a cirkvi v tomto období prebiehal v rôznych krajinách odlišne. Od čias reformácie sú vo vzťahu medzi štátom a cirkvou **dva prúdy**. **Katolícky**, predstavovaný medzinárodnou organizáciou a **evanjelický**, predstavovaný princípom teritoriality cirkevnej organizácie – korporácie štátu úplne podriadené.

Pápežstvo, ktoré Vestfálsky mier vylúčil z medzinárodného práva ako smerodajnú autoritu, nenahradila žiadna nová inštitúcia, ktorá presahovala štát. No zdalo sa, že sa vyčerpali aj ofenzívne schopnosti protestantizmu. Vierovyznanie bolo podriadené štátu: **v rokoch 1648 až 1789 nahradila éru vierovyznaní na takmer stopäťdesiat rokov éra kráľovského absolutizmu**.

V rakúskych a českých krajinách bola vykonaná v priebehu 17. stor. násilná rekatolizácia a bola obnovená jednota viery. V protestantských krajinách prebiehal ďalej rozklad protestantského hnutia, spočívajúci v tom, že okrem privilegovaných náboženstiev a cirkví sa objavujú aj nové náboženské smery a spoločnosti požadujúce zrovnoprávnenie. Vo Francúzsku, kde bola už v r. 1598 nantským ediktom zavedená náboženská sloboda, došlo k radu zmien už v prvej polovici 17. stor. za vlády Ľudovíta XIII., ktoré boli výsledkom činnosti a politiky kardinála Richelieu. Štát vystupuje stále ostrejšie proti hugenotom a usiluje sa o posilnenie kráľovskej moci na úkor moci pápežskej. Štát kládol nad akékoľvek záujmy cirkví a vyznania. Francúzsko teraz bolo najvýznamnejšou európskou mocnosťou. Za vlády Ľudovíta XIII., ktorý sa obrátil na katolicizmus, Francúzsko ostalo

katolíckou monarchiou, no stalo sa zväčša sekularizovaným centralistickým veľmocenským štátom, najmodernejším v Európe.

Radikálnejšie učenie niektorých reformátorov, ako bol napr. J. Kalvín, ako aj nepriateľské stanovisko prijaté proti nemu na tridentskom koncile, vyvolalo dlhé obdobie náboženských vojen, otriasajúcich Západom v druhej polovici 16. stor. až do začiatku tridsaťročnej vojny r. 1618.

Francúzsko krvácalo v náboženských vojnách od r. 1562 do r. 1589. Počas Bartolomejskej noci (23-24.8.1572) bolo v Paríži zavraždených vyše tri tisíc hugenotov.

Tridsaťročná vojna sa prezentovala ako pokračovanie náboženských

Ľudovít XIV.

vojen a zrážky medzi Francúzskom a Habsburgovcami. Tento politický a náboženský konflikt zasiahol Európu a spôsobil rozkol v Nemecku. Francúzske víťazstvá donútili Ferdinanda III. podpísať v r. 1648 Vestfálsky mier a na dosiahnutej rovnováhe síl sa zakladalo nové európske usporiadanie. Prevrtné zmeny vo veciach viery rovnako ako náboženské, sociálne a politické zrážky v polovici 17. stor. napomáhali nástupu absolutistickej monarchie.

Ľudovít XIV., kráľ „z Božej milosti“ chcel riadiť aj francúzsku cirkev. Roku 1685 odvolal Nantský edikt. Protestanti nesmeli hlásať slovo Božie, boli ztvorené školy a kostoly. Vyše 200 000 hugenotov sa vysťahovalo z krajiny. Podľa koncepcie biskupa Bousueta „...

monarchia je daná vôľou Božou: Panovníci konajú ako sluhovia Pána a sú na zemi jeho nástupcami“. Kráľ vykonáva absolútnu moc a jeho osoba je posvätná.

Za vlády Ľudovíta XIV. boli tieto princípy mocenskej politiky - suverénny národný štát ako najvyššia inštitúcia a dobyvačné vojny - dovedené k vrcholu. Náboženstvo slúžilo na legitimizáciu kráľovského absolutizmu: namiesto „jedného Boha, jedného Krista, jednej viery“ ako bolo v stredoveku, teraz to bol „un Dieu, une foi, une loi, un roi“.

Tieto tendencie vrcholili za Ľudovíta XIV. Francúzski biskupi, podporujúci kráľovu politiku, prijali r. 1682 na synode saint – germainskej Deklaráciu francúzskeho duchovenstva nadväzujúcu na stredoveký episkopalizmus a na teoretické spisy, napr. „Slobody francúzskej cirkvi“ z r. 1594 alebo na „Dôkazy slobôd francúzskej cirkvi“ z r. 1639.

Deklarácia stanovila okrem iného, že:

- a) cirkev má moc len vo veciach duchovných,
- b) všeobecný koncil je nadradený pápežovi,
- c) pápežská moc je obmedzená uzneseniami koncilov a vo Francúzsku, navyše, aj inštitúciami francúzskeho štátu a cirkvi,
- d) pápežove výroky vo veciach viery nie sú neomylné, pokiaľ k nim cirkev sama nepristúpi.

Aj keď pápež deklaráciu zavrhol, stala sa v nasledujúcom vývoji vodidlom praktickej činnosti francúzskej cirkvi.

K obnoveniu obmedzeného režimu náboženskej znášateľnosti došlo až r. 1787, kedy bolo kráľovským dekrétom uznané protestantské náboženstvo vo Francúzsku a „občiansky stav“ protestantov (napr. manželstvo uzavreté pred protestantským duchovným a pod.). **K úplnému zrovnoprávneniu protestantov s katolíckymi došlo až v období Veľkej francúzskej revolúcie v decembri 1789.**

Pre obdobie vlády Ľudovíta XIV. je charakteristická určitá miera náboženskej neznášateľnosti, zameranej najmä proti hugenotom a jansenitom. Výsledkom tejto politiky bolo zrušenie nantského a aleského ediktu r. 1685 vo Fontainebleau. Kalvínska cirkev bola zrušená a jej majetok zabavený. Pod trestom smrti si pastori museli vybrať buď emigráciu alebo prestup

ku katolicizmu. Zároveň došlo aj k dovršeniu podrobenia katolíckej cirkvi štátu. Kráľ rozšíril použitie podmienok konkordátu z r. 1516 tým, že uplatnil kráľovskú moc a právo na disponovanie uprázdnenými biskupskými stolcami a dôchodkami. Francúzske duchovenstvo vyhlásilo na konci r. 1682 základné organizačné predpisy francúzskej národnej cirkvi (galikanizmus), popierajúce moc pápeža v svetských záležitostiach a potvrdzujúce zvrchovanosť koncilov nad pápežom. **Krutému prenasledovaniu však boli podrobení kacíri**, t. j. prívrženci vyznani, ktoré nesúhlasili s galikanizmom. Konkordátom z r. 1516 bolo upravené definitívne postavenie francúzskej, či inak povedané galikánskej cirkvi.

Francúzsko malo v Európe zároveň aj najväčší kultúrny vplyv. Po ére Španielska prišla éra Francúzska. Latinčinu ako svetový jazyk (a jazyk zmlúv) nahradila francúzština. Európe už nemala slúžiť ako vzor antika, ako to bolo v renesancii, ale mala sa skôr orientovať na autonómny rozum, na technický pokrok a na národ.

Na konci 17. a začiatkom 18. stor. získavali svojich stúpencov myšlienky o vzniku štátu slobodnou zmluvou a v súvislosti s tým potreba ústavného zriadenia v štáte, sloboda vedeckého bádania, prirodzené náboženstvo. Vo Francúzsku sa rozvíjalo osvietenstvo, založené na rozume, resp. na kulte rozumu. Napriek nepriaznivým okolnostiam dalo 17. stor., oddelujúce renesanciu a osvietenstvo, príležitosť pre skvelý intelektuálny pohyb. V priebehu „storočia baroka“ sa uskutočnila vedecká revolúcia, ktorá skoncovala so stredovekou predstavou o svete.

Rímskokatolícky model v stredoveku spočiatku taký novátorský čoraz viac merav v stredovekej zvieracej kazajke, hoci rímsky systém aj naďalej fungoval v katolíckych krajinách ako účinný mocenský nástroj. **Cirkev sa od Tridentského koncilu čoraz väčšmi uzatvárala do bašty rímskeho katolicizmu, z ktorej v nasledujúcich storočiach útočila – starými osvedčenými zbraňami, akými boli cirkevné kliatby, zákazy kníh, exkomunikácie a suspenzie – na čoraz početnejších nepriateľov cirkvi.** Dosiahla tým málo. Po niekoľkých významných protireformačných pápežoch – od Pia V. cez Gre-

gora XIII. až po Urbana VIII. v druhej polovici šestnásteho a v prvej polovici 18. stor. – sa pápežstvo v druhej polovici 17. stor. čím ďalej tým viac ocitalo v tieni dejín.

K upevneniu kráľovskej moci v Anglicku napomohla cirkevná politika Tudorovcov. Za Henricha VIII. (1509-1547) sa uskutočnilo odtrhnutie od rímskokatolíckej cirkvi, pričom hlavou novoutvorenej cirkvi sa stal kráľ. Zároveň sa posilnila kráľovská moc aj hospodársky, pretože časť pôdy, ktorá bola odňatá cirkvi, pripadla korune.

Osvietenstvo

Vývoj vzťahu štátu a cirkvi v celom rade európskych krajín v 18. stor. bol ovplyvnený francúzskym osvietenstvom.

Jedným z prejavov osvietenstva bol aj boj proti pápežskej moci. Ten sa prejavil v dvoch hlavných smeroch, a to:

- a) v šírení galikánskych myšlienok o samostatnej biskupskej moci voči pápežovi a
- b) úsilím panovníkov o dosiahnutie nadradenosti štátu nad cirkvou.

Jednou z hlavných zásad

F. M. Voltaira bola viera v slobodu vyznania. Po celý život vytrvalo brojil proti náboženskej neznášanlivosti a prenasledovaniu. Hoci nebol ateista, pevne sa staval proti väčšine cirkevných dogiem a neustále **tvrdil, že organizovaná viera je v podstate klam.**

Osvietenstvo sa usilovalo spôsobom svojho myslenia a cítenia kriticky vyrovnáť sa s minulosťou. Všetkých jeho stúpencov spájala snaha vystupovať

proti fanatizmu, predsudkom, poverám, doznievajúcemu spôsobu scholastického myslenia, náboženským dogmám a tiež proti moci cirkvi. **Osvietenstvo bolo vo svojom zameraní vyslovene sekulárne.** Podľa vrcholných predstaviteľov osvietenstva je veda lepším radcom v oblasti vládnutia ako náboženstvo. Spôsob, akým Voltaire zosmiešňoval absurdnosti a ukrutnosti Európy 18. stor., pomohol zrodiť nového moderného sveta, v ktorom namiesto povier nastúpila do popredia veda a ľudský rozum. **Jeho rozhorčenosti a energii vd'áčiame za to, že sloboda slova a svedomia i rovnosť pred súdmi sa dnes považujú za neodňateľné ľudské práva.** Voltairom začal proces prenosu ideálov osvietenstva do praxe a jeho slová sa stali prvou bombou, ktorá dopadla na predrevolučný režim. Príznačné sú jeho slová, ktoré raz povedal svojmu priateľovi: „*Nikdy som sa nemodlil k Bohu, iba raz, a to krátko: Ó, Pane, daj, aby sa moji nepriatelia zosmiešnili. A Boh mi to splnil.*“

Osvietenští myslitelia odporovali organizovanému náboženstvu, pohrdali zjavením a dogmami. Ako ideológovia tretieho stavu zameriavali svoj úder proti katolíckej cirkvi a náboženskej ideológii vôbec. Katolícka cirkev a náboženstvo hrali významnú úlohu ochrancu „starého poriadku“. „V tejto krajine“ – napísal Voltaire – „existujú celé stavy, vrstvy spoločnosti, ľudí, ktorí sa nezaoberajú zmysluplnou prácou, neprinášajú žiadny úžitok spoločnosti a žijú na úkor iných. Sú to feudáli a duchovenstvo. Mnisi – jedna z najškodlivejších ustanovizní pre spoločnosť.“ (HUBENÁK, L.: *Nekorunovaný kráľ Európy*. Bratislava, 2004., s. 25.)

Cirkev nebola iba nositeľkou a šíriteľkou feudálnej ideológie, ale sama bola veľkým feudálom. Pred revolúciou bolo vo Francúzsku 135 biskupov, približne 130 000 duchovných a asi 3 750 kláštorov. Cirkevná hierarchia, práve tak ako šľachta, bola oslobodená od platenia daní. Cirkev dostávala od ľudu tzv. desiatky, z ktorých pokrývala výdavky kultu. Nezanedbateľná však bola aj verejná funkcia cirkvi, pretože prakticky bez štátnej podpory sa starala o chorých, chudobných a o vyučovanie.

Prepojenie medzi štátom a cirkvou vo Francúzsku bolo v predvečer revolúcie plodom predchádzajúcich storočí so

všetkými pozitívami a negatívami. **Približne jedna šestina územia Francúzska bola v rôznej forme vo vlastníctve cirkvi.** Cirkev vedomá si svojej moci a privilegovaného postavenia uplatňovala si vlastné mocenské, hospodárske i iné záujmy občas aj proti kráľovi, šľachte a orgánom štátnej moci. Opierala sa pri tom o stredovekú teóriu nadradenosti „božieho štátu“ nad štátom svetským.

A snád' preto F. M. Voltaire, ale aj ďalší osvietenici a osvietenstvo ako celok, boli predmetom útokov a bezuzdnej kritiky cirkvi. Ale tento postoj sa prejavuje aj v súčasnosti. Jeden z najvyšších predstaviteľov cirkvi na Slovensku hovorí o osvietencoch a ateistoch ako o „mrtvolách, ktoré zahatávajú cestu“. (KOREC, J. Ch.: *Cirkev v zápase storočí*. Lúč : Bratislava, 1990.)

Osvietenstvo bolo veľké duchovné hnutie, ktoré sa zmocnilo celého západného myslenia, vrátane oboch Amerík, čo umožnilo moderný vývoj prekonaním stredovekej viazanosti človeka na zastarané myšlienkové a životné formy. Vo Francúzsku dosiahol svoj vrchol v 18. stor. ako politická ideológia. Aj v ostatných krajinách sa šírilo vo forme radikálnych politických ideí.

Osvietenstvo so sebou prinášalo nové myšlienky, ktoré nie vždy korešpondovali s dobovými predstavami cirkvi o politickom usporiadaní spoločnosti. Tam, kde sa osvietenstvo snaží zbaviť cirkevnej náuky, celkom určite predstavuje nebezpečenstvo pre jej pozíciu v spoločnosti. To, čím sa však pravdepodobne vzdialilo náboženským predstavám predchádzajúcich storočí, bola skutočnosť, že centrom a východiskom filozofických a politických úvah sa stáva prirodzené ako protiklad nadprirodzena. Pravdivé sa spoznáva výlučne pomocou rozumového a prirodzeného, ktoré sa tak stávajú jedinými kritériami pravdy: hovorí sa o prirodzenom náboženstve, o prirodzenom práve, prirodzenej morálke, prirodzenom štáte. Pozícia cirkevných predstáv sa tak so svojou vierou v nadprirodzeno, v zjavenie či v boha prorokov nachádza v opozícii.

Bolo by však chybné myslieť si, že táto negácia bola esenciou osvietenstva. Je však zjavné, že stála na začiatku zmien, ktoré nenávratne poznamenali vývoj vzťahu medzi štátom a cirkvou. Na začiatku veľkého procesu rozkladu stredovekej pozície cirkvi, ktorý vedie k súčasnosti

nachádzame ideu nezávislého štátu. Nezávislého v prvom rade na cirkvi.

Osvietenstvo začína vidieť v štáte reprezentáciu a syntézu rozumového a prirodzeno-právneho ako výsledok reakcií proti všetkým cirkevným snahám o nadvládu. Na politickej úrovni môžeme pozorovať odmietnutie toho, čo bolo súčasťou vnímania politickej moci v priebehu celého stredoveku – „z Božej milosti“. Legitimizácia moci musela byť odtiaľ racionalistická. Od tohto momentu môžeme zaznamenať ideu všemohúceho štátu, obyčajne vo forme národného, ktorá podmieňuje vývoj počas celého 19. stor. Cirkev tak prirodzene stráca reálny vplyv na politické dianie a začína byť považovaná iba za pomocnú inštitúciu vyučovania, sociálnu činnosť

”

Moderný štát si prisvojil práva, ktoré cirkev vždy považovala za vlastné.

a morálku. Dochádza k novému definovaniu spoločných hraníc, ktoré sa stávajú stále viac a viac mobilnými.

Moderný štát si prisvojí práva, ktoré cirkev vždy považovala za vlastné (napr. otázka manželstiev, náboženského vzdelávania, či cirkevného územno-správneho členenia). Cirkev sa tak začne nachádzať v úplne novej pozícii. **Pre moderný štát a jeho právny systém už neexistuje univerzálna cirkev.** Pre tento systém existujú iba občania, ktorí patria k niektorému z vierovyznaní a ktorí sa zhromažďujú za účelom uspokojenia svojich duchovných potrieb. Štát si takto začína robiť nárok na vplyv aj na túto „cirkev“.

Vedecká a filozofická revolúcia mala ďalekosiahly vplyv na európsku spoloč-

nosť, ktorej myslenie celé stáročia ovládali cirkevné authority. Viedla ku kultúrnej revolúcii osvietenstva, ktorá napokon vyústila do politickej revolúcie. Podnety na nový model sveta, spoločnosti, cirkvi a teológie prvýkrát v dejinách kresťanstva vzišli odinakaľ než z teológie a cirkvi. **Začal sa proces sekularizácie a emancipácie, celej kultúry a náboženstva, spoločnosti a cirkvi.**

Vo Francúzsku sa niektorí postavili proti vplyvu aristokracie a cirkvi na kráľovskú moc. Podľa mysliteľov a filozofov osvietenského storočia vláda sa má predovšetkým starať o blaho ľudu, čo najmenej obmedzovať osobné slobody a rešpektovať slobodu vierovyznania. Niektorí ľudia pokladali cirkev za stelesnenie netolerantnosti i úzkoprstosti a ostro ich kritizovali. Spisovatelia ako Voltaire ju pokladali za prekážku pokroku a čoraz väčšími boli antiklerikálni.

Veľmi úspešná bola Voltairova kampaň za občianske práva, ktorú viedol pod heslom *Écrasez l'infame – Rozdrvte hanebnosť*. Jeho výzvy za náboženskú slobodu a spravodlivé súdnictvo signalizovali novú éru. Jeho deistická *Úvaha o znášateľnosti* z r. 1763, ktorá vychádzala z presvedčenia, že trvalým princípom vlády má byť rozum a z tvrdení, že sloboda náboženstva neohrozuje blaho štátu, sa stala základným východiskom pre moderný spôsob vládnutia.

Svojim vplyvom na cirkev, či dokonca jej kontrolou, panovníci presadzovali toleranciu podľa vzoru Jozefa II. v Rakúsku. Jozef II. (1780-1790), bol síce samovládcom, ale zaviedol náboženskú toleranciu voči rozličným cirkvám v monarchii, aj keď uznával nadradenosť katolíckej cirkvi. Fridrich II. Veľký, najosvietenejší z vtedajších panovníkov, ktorý z brandemburského vojvodstva vytvoril Pruské kráľovstvo, priznal svojim poddaným veľké slobody v oblasti vierovyznania, niekoľko dní po nástupe na trón zakázal mučenie a na všetkých novozískaných územiach zrušil nevoľníctvo. Náboženská znášateľnosť ateistu Fridricha siahala až tak ďaleko, že do Pruska prijal jezuitov – mníšsky rád, ktorý mnohí európsky panovníci zo svojich území vyhнали.

V Nemecku došlo k značnému rozšíreniu galikánskych myšlienok. Ich hlásateľom sa stal trevírsky biskup Mikuláš z Hontheimu, vystupujúci pod pseudonymom „Febronius“. V spise

„*Febronius o stave cirkvi*“ (Febronius de statu ecclesiae) z r. 1763:

- uznával síce pápežovo prvenstvo, ale staval sa proti právam, ktoré si pápeži privlastnili,
- prehlasoval, že základom cirkevnej ústavy je biskupský úrad,
- prehlasoval, že v cirkvi je najvyššou inštanciou koncil, nadradený i pápežovi.

Febronius vychádzal vo svojom učení z episkopálnych názorov reformných koncilov v 15. stor. a nadväzoval na galikanizmus. Jeho učenie, predstavujúce poslednú vývojovú fázu episkopalizmu, sa značne rozšírilo, i keď autor sám ho musel odvolať.

Roku 1786 sa nemeckí arcibiskupi a biskupi uzniesli na tzv. Emžskej punktácii, ktorá

- zdôrazňovala samostatnosť biskupskej moci,
- požadovala obmedzenie pápežskej moci a
- požadovala zvolanie nemeckého národného koncilu.

V Prusku bol tiež vyvíjaný silný panovníkov vplyv na cirkevné záležitosti. V r. 1794 bola vyhlásená sloboda svedomia a voľnosť zmeny náboženstva. Uznávaným cirkevným spoločenstvám bolo priznané postavenie privilegovaných korporácií v štáte.

Proti pápežom vystupovali v 18. stor. aj panovníci, ktorí sa snažili v katolíckych krajinách dosiahnuť nadradenosť štátu nad cirkvou. V tejto súvislosti sa v literatúre hovorí o tzv. štátnom cirkevníctve. Pôvodne bol tento systém systémom jednej výlučnej cirkvi v štáte – štátnej cirkvi.

V období vládnutia Márie Terézie (1740-1780) bola náboženská politika monarchie vcelku naklonená spolupráci medzi Viedňou a Rímom. Panovníčka však bola presvedčená, že iba katolicizmus môže zabezpečiť spásu, a preto odmietala akúkoľvek toleranciu voči iným náboženstvám. Ale na druhej strane sa snažila o vytvorenie národnej cirkvi v spojení s Rímom, ktorá by bola závislá výlučne na autorite svetského panovníka. Štát sa tak stavia vo vzťahu k cirkvi do pozície tútora. V otázkach zahraničnej a náboženskej politiky bola silno ovplyvňovaná kancelárom Wenzelom von Kaunitz-Rietbergom.

Obdobie rokov 1765-1780 sa zvykne označovať aj ako „vláda troch“:

Márie Terézie, von Kaunitza a Jozefa II. Panovníčka vychádzala z presvedčenia, že zasahovanie Ríma do cirkevných otázok monarchie je neprípustné. Teória vlastnej autority sa stáva vodidlom pre jej rozhodnutia. Presvedčenie, že cirkevné zákony nemôžu limitovať rozhodnutia panovníka sa stáva všeobecne prijímanou teóriou. Napriek svojej nábožnosti nemala v úmysle pri svojich centralistických snahách priznať cirkvi akékoľvek právo, ktoré by znižovalo jej právomoci. V r. 1750 založila vládnú komisiu ktorej úlohou bol dohľad nad finančnými záležitosťami všetkých cirkevných inštitúcií a v r. 1756 sa pod prísnu kontrolu tejto komisie dostávajú aj kláštory. Panovníčka, inšpirovaná

Mária Terézia

regalizmom platným v Španielsku, sa snažila zasahovať stále viac do biskupských nominácií a z vlastného rozhodnutia zakladala biskupstvá, ktoré boli schválené Rímom až post hoc.

Zaujímavý bol aj postoj panovníčky v otázke zrušenia jezuitov v r. 1773 a následnej laicizácie školskej výučby. Zrušenie rehole jezuitov malo medzinárodnopolitický význam. Rehoľa jezuitov mala prísne centralizovanú vnútornú štruktúru a bola vždy verná Rímu, bola oporou pápežstva. Ich učenie bolo temer vždy symbolom katolíckej ortodoxie. Nepriateľský postoj k reholi sa však dal pozorovať aj vo vnútri cirkvi. Neobyčajný vplyv jezuitov vo vnútri i mimo cirkvi vysvetľuje mnoho. Mnohí jezuiti boli profesormi na univerzitách, či do-

konca súkromnými učiteľmi a duchovnými vodcami a poradcami panovníkov. Tým pochopiteľne mohli vplývať na ich rozhodnutia. Tiene ich aktivít sú známe, na druhej strane je pravda, že ich prínos pre vzdelanie, vedu, no v prvom rade pre cirkevný progres je nepopierateľný.

Promótormi zrušenia rádu boli osvietenský ministri nových vlád. Osobitne sa o to zasadili vlády Portugalska, Francúzska a Neapolského kráľovstva. 21. júla 1773 pápež Klement XIV. svojim 36 článkovým Breve Dominus ac Redemptor noster, zrušil rehoľu jezuitov. Mária Terézia Dekrétom z 13. septembra 1773 vyhlásila pre celú monarchiu platnosť breve, ktorým pápež zrušil jezuitov. Následne zoštátnila majetok všetkých zrušených rehoľných domov. Politika panovníčky v cirkevných otázkach prinášala stále aktívnejšie intervencie koruny. Táto snaha bola inštitucionalizovaná v r. 1770 založením Úradu pre cirkevné záležitosti. V r. 1777 vydala rozhodnutie podriaďiť všetky pápežské výnosy týkajúce sa monarchie svojmu placet.

Najďalej v úsilí o poštátnení cirkvi došlo v Rakúsku za cisára Jozefa II., ktorý:

- vydal tolerančný patent (1781), ktorým bola protestantom povolená súkromná bohoslužba,
- usiloval sa o to, aby cirkev v rakúskych krajinách bola vybraná z moci pápeža a podriadená len štátu a jeho orgánom,
- obmedzil v súvislosti s tým styky cirkvi v Rakúsku s orgánmi mimo územia štátu a pokúsil sa o úpravu cirkevných obvodov tak, aby boli v hraniciach štátu,
- urobil zmeny v cirkevnej organizácii vo vnútri štátu,
- zrušil kláštorné rády atď.

S príchodom Jozefa II. možno zaznamenať odlišný prístup k vnímaniu vzťahu medzi štátom a cirkvou, alebo aspoň odlišné prostriedky na dosiahnutie cieľa ktorým bolo upevnenie pozície osvieteného absolutizmu cez podriadenie cirkvi štátnej legislatíve vo všetkom, čo sa netýkalo záležitostí vieroučných a čisto duchovných. Snažil sa dokončiť centralizáciu moci začatú jeho matkou a v tomto zmysle kompletne podriadenie národnej cirkvi štátu.

Tolerančnými ediktmi publikovanými r. 1781 v prvom rade

potvrďuje úplnú slobodu svedomia. **Edikty povoľovali ortodoxným kresťanom, podobne ako aj kalvínom a evanjelikom stavať si vlastné kostoly, hoci aj bez veže,** pod podmienkou, že sa našlo sto rodín ktoré o to požiadali. Židom bolo povolené slobodne sa pohybovať po území monarchie. Nemohli si však stavať synagógy. Kňazom prikázal požeňovať zmiešané manželstvá a zároveň nariadil, aby mužskí potomkovia týchto manželstiev boli vychovávaní vo viere otca a dcéry vo viere matky. Bol povolený rozvod s možnosťou opätovného uzavretia manželstva. Pápežstvo nemalo mať žiadnu priamu jurisdikciu na území monarchie. Pre všetky pápežské dekréty je požadovaný placet, a kontakty medzi biskupmi a Rímom sú limitované. Cisár pokračuje aj v otázkach nominácie vysokých cirkevných hodnostárov, ktorí boli menovaní podobne ako ostatní štátni úradníci. Biskupovi menovanému cisárom vydala dvorská kancelária donačný diplom, za ktorý biskup odviezol do štátnej pokladnice tretinu ročných príjmov. Až potom sa predkladala prezentačná listina Vatikánu. Pápežskú bulu podpisoval cisár ešte pred jej vydaním biskupovi. Biskup musel ešte pred vysvätením zložiť prísahu pred miestodržiteľskou radou, až potom bol uvedený do úradu.

Objektom záujmu cisára sa stali aj konventy a kláštory. Reholiam bol zakázaný akýkoľvek styk s ich predstaviteľmi mimo územia monarchie. Vyhlásiac zbytočnosť kontemplatívnych reholí ich v r. 1783 zruší – asi polovicu z 2 000 kláštorov. Tak zmizli rehole kartuziánov, karmelitánov, kamaldulských mníchov, klarisiek. Premonštráti a benediktíni mohli v obmedzenom počte pokračovať vo svojej aktivite, vykonávajúc zamestnania považované za „užitočné“ - pastoračnú činnosť, vyučovanie či prácu v nemocniciach. Skonfiškované majetky sa dostávajú do tzv. náboženskej pokladne, ktorá slúžila na zakladanie nových farností, na výstavbu nových kostolov a dokonca na zvýšenie plátov kňazov. Od r. 1783 do r. 1790 bolo založených viac ako 800 nových farností. V snahe podriaďiť územno-správne členenie cirkvi záujmom štátu zreorganizoval diecézy.

Tvrdým zásahom do tradičnej výlučnej kompetencie cirkvi bolo zrušenie seminárov. Po ich zrušení v r. 1783

boli založené štyri tzv. generálne semináre vo Viedni, Budapešti, Pavii a Louvain, doplnené ôsmimi tzv. proseminármi. Profesori boli menovaní výlučne štátom. Jedným z najmenej pochopiteľných zásahov bol ten, ktorým sa snažil reformovať samotnú liturgiu. **Púte, procesie, kult relikvií a svätých boli limitované alebo úplne zakázané.** Počet sviatkov bol zredukovaný. **Cirkev strácala mnoho privilégií a práv.** Patrílo k nim napr. oslobodenie od daní a vyňatie z civilnej jurisdikcie. Bolo vydaných viac ako 600 dekrétov prijatých úplne autonómne bez najmenej konzultácie s cirkevnou autoritou.

Pápež Pius VI. sa snažil zabrániť zrušeniu kláštorov a konventov. Urobil

Jozef II.

dokonca nevídaný, bezprecedentný krok. Koncom februára 1782 osobne navštívil Viedeň v snahe odhovoriť Jozefa II. od tohto kroku. Nedosiahol však nič. A aj návšteva Jozefa II. v Ríme v nasledujúcom roku priniesla práve opačný efekt, než aký by si bol Rím predstavoval, pretože medzi týmito dvoma stretnutiami publikoval Jozef II. dekréty týkajúce sa konventov a kláštorov.

Za vlády Jozefa II. dosiahol systém štátnej cirkvi vrchol rozvoja. Cisár Jozef II. sa síce pokúšal viesť politiku osvietenského absolutizmu, uzákonil náboženskú slobodu a znášanosť, zrušil asi polovicu z 2 000 kláštorov a zaviedol štátny dozor nad cirkevnou správou. Pri uskutočňovaní reforiem bol však nedôsledný. Nástupcovia Jozefa II,

Leopold II. (1790-1792) a František I. (1792-1806) v podstate pokračovali v tej istej línii, až kým Ferdinand I. (1835- 1848), do určitej miery ustúpil cirkevným protestom. **Až František Jozef (1848-1916) v r. 1850 v skutočnosti zrušil nariadenia Jozefa II.**

Vo Francúzsku bol vydaný tolerančný edikt v r. 1787. Na nátlak Francúzska bol v r. 1773 pápežom Klimentom XIV. zrušený rád jezuitov.

K pokrokovému vývoju vo vzťahu štátu a cirkvi došlo na území Spojených štátov amerických, menovite vo Virgínii, kde bol v r. 1786 vydaný zákon o náboženskej slobode, ktorý upravoval náboženskú slobodu a odštátňoval cirkev panujúcu v štáte. V rokoch 1770-1780 sa stala Amerika stredobodom pozornosti celej Európy. Bolo to predovšetkým preto, lebo predstavitelia americkej revolúcie sa hlásili k myšlienkam J. Locka a osvietenských filozofov. V mladých Spojených štátoch amerických mnohí videli prvé praktické uplatnenie osvietenských teórií. Zásady deklarácie o nezávislosti schválenej 4. júla 1776 boli v súlade s osvietenskými myšlienkami. Bola to prvá charta občianskych práv – zakladajúci dokument slobody. Prezident Thomas Jefferson, sám deista, presadil virgínsky štatút slobody náboženstva. Obsahoval oddelenie cirkvi od štátu, ktoré sa stalo jedným zo základných kameňov americkej demokracie.

V Anglicku dochádzalo naďalej k triešteniu protestantského hnutia a ku konfliktom medzi jeho jednotlivými zložkami. Tento stav trval až do r. 1689, kedy bola tolerančným zákonom zaručená všetkým náboženským vyznaniam (s výnimkou katolíckeho) sloboda. V 17. stor. sa stretávame s pokusmi o zavedenie režimu náboženskej znášanosťi aj v anglických kolóniách na území Severnej Ameriky. Jedným z nich bol tolerančný zákon (Toleration Act) osady Maryland z r. 1649, ktorý zavádzal na území kolónie slobodný výkon viery.

Írskych katolíkov v tom čase utláčala anglická koruna aj napriek tomu, že tvorili väčšinu obyvateľstva. Aby mohli slobodne vykonávať svoje náboženstvo a mali príležitosť vzdelávať sa a vykonávať slobodné povolania, mnohí odišli do exilu do katolíckych krajín.

Pokračovanie v č. 4/2015.
prof. Ladislav Hubenák ■

Z rokovania Predsedníctva Ústrednej rady Spoločnosti Prometheus

F. Jedinák: Meeting of the Executive board of Prometheus Society

Report about the session and results of the Prometheus Society Executive board meeting.

Septembrové rokovanie Predsedníctva ÚR SP sa uskutočnilo v posunutom termíne **26. 9. 2015**, nakoľko v pôvodnom termíne (19. 9. 2015) sa z rôznych dôvodov nemohla väčšina členov orgánu na rokovaní zúčastniť. Hlavnými bodmi rokovania bolo zhodnotenie udelenia cien humanistov, priebeh Dňa humanistov 2015 a finančnej situácie spojenej s kontrolou rozpočtu organizácie k 1. 9. 2015. V súvislosti s aktuálnymi spoločenskými a ďalšími témami boli do rokovania zaradené i témy, týkajúce sa navrhovaného zákona o finančnej odluke cirkvi od štátu, stanoviska EHF k problematike imigrantov, v ktorej je kritizovaná Slovenská republika a využívanie internej diskusnej skupiny členov SP, ktorá je zriadená na internete.

V súvislosti s **hodnotením Dňa humanistov 2015** sa členovia orgánu zhodli na tom, že i odozva z radov členov potvrdila správnosť rozhodnutia o oceneniach, ale komplikovaná bola organizačná príprava, čo sa týkalo predovšetkým miesta konania osláv. Pôvodný prísľub možnosti konania v priestoroch Ministerstva kultúry SR nebol potvrdený, a preto sme v snahe udržať tradíciu oceňovania v hlavnom meste SR opätovne využili priestory Magistrátu mesta Bratislavy napriek tomu, že pre prípad núdzovej situácie boli zabezpečené priestory i v Banskej Bystrici. Pozitívne bol hodnotený kultúrny program. Bolo prijaté uznesenie komunikovať so Základnou umeleckou školou Jána Albrechta v Bratislave, ktorá ho pre nás pripravila. Teraz ide o to, aby sme dôstojným spôsobom poďakovali a zaslali finančný príspevok na podporu činnosti tejto školy v súlade s predbežným prísľubom z našej strany.

Pri hodnotení finančnej situácie z informácií M. Marušicovej vyplynulo, že máme dostatok prostriedkov, ktoré by mohli byť využité v priebehu roka 2015 i na organizovanie väčšieho podujatia

a je len na zvážení vedenia organizácie, na čo konkrétne budú použité. Tento **pozitívny stav financií súvisí s racionálnym využívaním prostriedkov, ktoré máme k dispozícii z členských príspevkov i každoročného príjmu 2 %**. Vzhľadom na aktivity viacerých členov orgánu bol príjem z dvoch percent v tomto roku (za rok 2014) vyšší ako v predchádzajúcom. Doriešiť treba nezaplatené členské príspevky od niektorých klubov a individuálnych členov.

Predsedníctvo sa zaoberalo i problematikou **fungovania uzavretej – internej diskusnej skupiny členov SP**. V ostatnom období niektorí účastníci v diskusnej skupiny vyjadrili nespokojnosť s obsahom diskusných príspevkov od časti jej účastníkov. V tejto súvislosti sa členovia orgánu snažili hľadať možnosti, ako predísť konfliktom a udržať korektné fungovanie diskusnej skupiny. Ako optimálne sa javí zaviesť moderovanú diskusiu, čo si vyžaduje, aby jeden alebo niekoľko správcov prečítali príspevok zaslaný do diskusie a v prípade, že nie je v rozpore s princípmi humanizmu, takýto diskusný príspevok zverejnili. Táto otázka však môže byť definitívne uzavretá až po dohovore so správcom diskusnej skupiny, prípadne po širšej diskusii s členmi, ktorí do nej prispievajú.

Časovo najrozsiahlejšie sa **rokovalo o návrhu zákona na finančnú odluku cirkví od štátu**, ktorý zverejnila a do parlamentu predkladá politická strana SKOK. Rozhodujúcou námietkou je, že zákon okrem možnosti daňovníka poskytnúť 2 %, resp. 3 % na činnosť oprávnenej a ním určenej právnickej osobe, bude mať možnosť poskytnúť 2 % registrovanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti. Ak tak neurobí, pôjdu jeho 2 % do fondu na obnovu kultúrneho dedičstva. Odtiaľ sa použije 50 % na obnovu národných kultúrnych pamiatok vo vlastníctve registrovaných cirkví a náboženských spoločností a 50 % na

obnovu ostatných národných kultúrnych pamiatok. **Podstata námietky spočíva v tom, že pri takomto znení vlastne každý bude jedným percentom prispevať na obnovu cirkevných objektov, hoci sám by uprednostnil, aby celé ním odvedené 2 % boli použité na obnovu necirkevných objektov.**

Rozsiahla bola i **diskusia o stanovisku EHF k súčasnej zložitej situácii s imigrantmi v Európe** z 9. 9. 2015, v ktorom EHF vyzýva vedúcich predstaviteľov EÚ, aby zaviedla koordinovaný postup v oblasti ľudských práv na základe ochoty prijať utečencov a začať sankčné konanie voči členským štátom porušujúcim hodnoty EÚ. Vo výzve sa uvádza: „Podľa článku 7 Zmluvy o Európskej únii iniciovať konanie proti Maďarsku a všetkým ďalším krajinám, ako Cyprus a Slovensko, ktoré nerešpektujú európske hodnoty tak, ako sú stanovené v zmluvách.“ Účastníci rokovania predsedníctva sa dohodli, že námietky proti danej formulácii budú spracované písomne a zaslane do centrály EHF v Bruseli.

Predsedníctvo sa zaoberalo aj niektorými organizačnými a administratívnymi otázkami fungovania SP.

F. Jedinák ■

”
O Z N A M
Valné
zhromaždenie
Spoločnosti
Prometheus
sa uskutoční v
Banskej Bystrici
28. 11. 2015
o 10:00 hod.
Podrobnosti žiadajte
na e-mailovej adrese:
spolprom@gmail.com

Ateizmus je zásadnou podmienkou duchovnej slobody človeka

M. Beňo: Atheism is a basic precondition of a person's spiritual freedom

Abstract:

Interview with Ing. Bohumír Kvasnička PhD, founding member of the Prometheus Society and member of Prometheus Magazine's editorial board.

Bohumír Kvasnička

*Ing. Bohumír Kvasnička, CSc., *1929, profesijne činný vo výskume problematiky náboženstva a ateizmu. Zakladajúci a aktívny člen Spoločnosti Prometheus. Do časopisu Prometheus prispieva od jeho vzniku a je aj členom jeho redakčnej rady.*

M. Beňo: Mohli by ste opísať a charakterizovať sám seba?

B. Kvasnička: Vo svojom živote od 30. rokov minulého storočia som nadobudol národnú, sociálnu, politickú a ľudskú skúsenosť, ktorá ma zásadne ovplyvnila. Ako dieťa som pocítil dopady existenčnej neistoty, nezamestnanosti v rodine, nedostatok, biedu. Ako chlapec som vnímal hrozbu vojny a jej vypuknutie, ako stredoškolač jej priebeh. Na jej konci ako šestnásťročný som začal svet vnímať hlbšie a rozmyšľať o živote. Tak ako vtedy milióny ľudí: Aby už nikdy nebola vojna a aby oslobodená republika bola sociálne iná, než tá predvojnová. Zásadné zmeny sa očakávali všeobecne, veľa ľudí bolo orientovaných doľava. Týmto smerom som sa vyvíjal aj ja. Po maturite r. 1948 to ovplyvnilo i moju voľbu vtedajšej Vyso-

kej školy sociálnej v Brne. Z charakteru štúdia sa odvinula moja profesijná dráha a upevnila sa svetonázorová orientácia, občianska a politická aktivita.

Sami seba vraj dobre nepoznáme. Ale myslím, že patríam k tým slušnejším ľuďom, ktorí rešpektujú zákony a pravidlá medziľudských vzťahov. Považujem sa za človeka dohody, prijateľných kompromisov a poctivej hry. Som presný, zvyknutý dodržať slovo.

Istotne som mal byť viac ambiciózný. Takisto pohotovejší v reakcii na zlomyseľnosť, bezočivosť alebo zákernosť. Kvôli menšej pribojnosti som nie vždy vedel využiť svoje schopnosti a životné príležitosti. Na druhej strane ma to možno uchránilo od unáhlených rozhodnutí a skutkov. V živote som sa dopustil nejedného omylu a chyby. Závažnejšie a najmä zámerne som však nikomu neublížil, neraz som inému aj pomohol.

M. B.: Čo Vám dalo a nedalo detstvo?

B. Kvasnička: Boli veci, situácie a zážitky, na ktoré si spomeniem rád i s vďačnosťou. Boli aj také, ktoré nie práve pozitívne ovplyvnili moju povahu, uvažovanie, rozhodovanie a tým aj moju životnú dráhu.

M. B.: Čo Vás naučil život?

B. Kvasnička: Že v ňom prevažuje tá „próza“. L. Feuchtwanger mal zrejme pravdu, keď pripúšťal iba „chvíle opojenia“.

Inak, ako sa hovorí, život naozaj nie je žiadna „sranda“.

M. B.: Vaša najdôležitejšia životná skúsenosť?

B. Kvasnička: Ako často „všetko býva ináč“. Neraz si spomeniem na výrok jedného učiteľa: „Keby sa povedala pravda, tento svet by sa zrútil“.

M. B.: Čo je podľa Vás v živote najdôležitejšie?

B. Kvasnička: V dobrom slova

zmysle: „uhrať život“. Kedy, kde a komu sme sa narodili, to nezmeníme. Ale potom sa dva razy nezmylíť: Pri voľbe profesie a pri voľbe životného partnera.

Ďalej práca, ktorá má zmysel, reálne výsledky a človeka teší. Zájmy a činnosti užitočné aj pre iných. Domov a rodinné zázemie, nezostať bez priateľov.

M. B.: Čo považujete v živote za nevyhnutné?

B. Kvasnička: Skôr, čo by také malo byť. Môcť žiť v dobe bez veľkých spoločenských otrasov, s primeraným materiálnym zabezpečením, v súlade so svojim presvedčením. Dobrí rodičia a dobré detstvo, kladné príklady, včasné rady a povzbudenie. Optimálne využitie schopností a príležitostí. Zásadovosť, ale aj schopnosť rozumných kompromisov. Slušnosť a ohľaduplnosť.

Vedieť sa pozitívne vysporiadať so životnými problémami i s „ranami osudu“, prijať sklamanie, vysporiadať sa s porážkou, „ísť ďalej“. Neprepadať sebaľútosti a alibistickému sebaospravedľovaniu.

M. B.: Čo je podľa Vás v živote zbytočné?

B. Kvasnička: Keby len zbytočné! A koľko toho je! Aspoň niekoľko príkladov: Arogantní hlupáci, ktorí všetko vedia najlepšie. Notorickí prezliekači kabátov, lokaji danej moci. Ideál idol a diktát zisku. Spoločenská „smotánka“. Športové „vlastenectvo“ (pokým „naši“ vyhrávajú), fanúškovský fanatizmus. Lacný radikalizmus, hulvátstvo, násilnosti, vandalizmus. Reklamy a bilbordy bez informačnej hodnoty, navyše špatiace mestá a krajinu. A čo je navyše aj nebezpečné: Prejavy nacionalizmu, rasizmu, bigotnosti a fanatizmu akéhokoľvek druhu.

M. B.: Čo robí človeka skutočným človekom?

B. Kvasnička: No predsa nejaké tie rozdiely od najbližších opíc. Inak ozajstná ľudskosť, správať sa ako človek, najmä ak ide o veľa.

M. B.: Na aké chyby má človek právo?

Hádám na niektoré tie „chyby mladosti“, najmä ak platí aj za nedostatky rodičovskej výchovy. A nie vždy máme dostatok skúseností či nevyhnutných informácií alebo musíme reagovať na celkom mimoriadne situácie a problémy.

Mali by sme však vedieť si chyby priznať a najmä ich neopakovať. Vo

vzťahu k chybám iných by sme azda nemali byť príliš tvrdí. Nie som však za priveľkú toleranciu voči „večne chybujúcim“ (kriminálnym, alkohol, drogy, násilie, vrátane domáceho).

M. B.: Aké sú Vaše ideály?

B. Kvasnička: Považujem za želané mať spoločenský ideál - žiaľ, konfrontovaný s realitou sveta a života.

Spolu s mnohými ľuďmi som veril v ideály socializmu. V tom nám život uštedril riadnu lekciu.

Dnešná doba ideálom nepraje. Nie je jednoduché sa za nejaký angažovať. Veľké spoločenské problémy však zostali, niektoré sa vracajú, ne jeden vznikol, nové sa črtajú - a ľudstvo pred nimi neutečie.

M. B.: V čo veríte?

B. Kvasnička: Ako laik s dôverou prijímam informácie odborníkov z oblasti exaktných vied, techniky, medicíny. Verím napríklad astronómom, aký veľký bol vesmír jednu desatinu sekundy po „veľkom tresku“. Viem totiž, že sa aj tento údaj opiera o určité poznatky na dávnom stupni vedeckého bádania. Ak by bol nepresný, ďalšie bádanie ho opraví. Aspoň toľko k rozdielu takejto viery od viery náboženskej.

Inak veriť hoci v rozum ľudí alebo vo víťazstvo dobra sa dá, ale zväčša iba so zaťatými zubami.

V oblasti ľudských vzťahov verím skôr v priateľstvo, než v lásku, s výnimkou (nie vždy) lásky materskej.

M. B.: Čo pre Vás znamená byť sám sebou?

B. Kvasnička: Môcť, ale aj vedieť žiť, uvažovať a rozhodovať sa v súlade so svojou povahou a presvedčením. Nakoľko je to len možné, nezľavovať zo svojich zásad a rozumných želaní.

M. B.: Ako presadzujete svoj názor?

B. Kvasnička: S pribúdajúcim vekom som a s „presadzovaním“ svojich názorom stal obozretnejší. Treba diskutovať, vecne argumentovať, vypočuť a zvážiť iné názory, odolávať emóciám, zmieriť sa s tým, ak iného momentálne nepresvedčíme. Nemá význam prieť sa s notorickými hlupákmi. A osvedčené normy spoločenského života a ľudských vzťahov by mali byť už samozrejme.

Sme rôzni, rôznosť názorov je normálna a ľudia nikdy nebudú mať rovnaké názory. Veľmi súhlasím s výrokom: „Kde všetci myslia rovnako, tam sa

toho veľa nevymyslí“.

M. B.: Viete rozoznávať lož od pravdy?

B. Kvasnička: S pribúdajúcimi životnými skúsenosťami v spoločenských a politických otázkach zväčša áno. V bežných situáciách a v medziľudských vzťahoch som asi celkom neprekonal niekdajšiu prílišnú dôverčivosť.

M. B.: Z čoho sa viete najviac tešiť?

B. Kvasnička: Všeobecne z víťazstva každej dobrej myšlienky a snahy. Osobne, keď môžem niekomu urobiť radosť, z pekných chvíľ s deťmi, zo stretnutí a porozumenia s priateľmi. S pribúdajúcimi rokmi už skôr zo spomienok na mimoriadne zážitky v osobnom živote a v prírode.

M. B.: Kedy sa cítite najľobnejší?

B. Kvasnička: Môcť byť celkom uvoľnený a intenzívne vnímať niečo nevšedné, veľké a krásne. Myslím, že mi to splýva s pocitom šťastia, žiaľ, veľmi zriedkavým. V tomto ohľade si najviac pripomínam chvíle samoty, v jesenných dňoch, „hore“, vo Vysokých Tatrách.

M. B.: Bez čoho sa nezaobídete?

B. Kvasnička: Ako každý človek - bez potrebnej dávky zdravia a prime-

raných podmienok k životu, bez rodiny, domova a priateľov. Nikdy som nebol „hurávlasťenec“, ale neviem si predstaviť, že by som nemal vlastť.

M. B.: Z čoho nechcete poľaviť?

B. Kvasnička: Z názorov, ktoré odolali skúškam života. Z aktivít, na ktoré mi stačia sily a môžu byť užitočné. Zo záujmov, dôležitých pre osobnú spokojnosť. Poctivo brániť svoju identitu. Koľko len bude možné, byť sebestačný, nebyť na príťaž iným.

M. B.: S čím sa nikdy nezmierite?

B. Kvasnička: „Nikdy nehovor nikdy.“ Ale dobre - teda s ľudskou hlúposťou, krátkozrakosťou, primitivizmom, fyzickou a duševnou krutosťou, a krivdami, najmä voči bezbranným a deťom.

M. B.: Kedy poviete: „Na toto nepristúpim!“?

B. Kvasnička: Ak by mi hrozil totálny rozpor so sebou samotným. Avšak sú situácie, kedy by človek ohrozil iných, najmä blízkych ľudí. Ide o takzvaný okamih pravdy. Myslím, že raz v živote som niečo na tento spôsob zvládol.

Pri posudzovaní iných ľudí si pripomínam starú múdrosť: „Neodsudzuj iného, ak si nebol v jeho situácii“.

Bohumír Kvasnička na Valnom zhromaždení SP

M. B.: *Čo Vás ponižuje?*

B. Kvasnička: Ako zrejme každého človeka - zneuct'ujúce správanie, najmä v situácii, keď nie je jednoduché alebo vôbec možné sa proti nemu brániť.

M. B.: *Stojíte si za všetkým, čo ste vytvorili alebo by ste k niečomu radšej nepriznali?*

B. Kvasnička: Slovo „vytvoril“ sa mi v mojom prípade nevidí primerané. Jedna monografia, autorská a redakčná účasť na niekoľkých zborníkoch, početné časopisecké štúdie a úvahy, novinové články, recenzie, rozhľady, správy. Za svojou odbornou a publikačnou činnosťou ako celkom si stojím. A čo by mi pomohlo, niečo si nepriznať?

M. B.: *Ste niekomu za niečo vd'ačný?*

B. Kvasnička: Samozrejme. Ľudom biologicky najbližším, deťom za krásne spoločné zážitky, najlepším priateľom, za poznanie skutočnej lásky. Viacerým učiteľom a lekárom. Za prakticky istú záchranu života človeku, ktorý ma ani bližšie nepoznal a sám riskoval. A s ľuďmi mojej generácie tým, ktorí kedysi za nás bojovali a umierali.

M. B.: *Aké želania sa Vám v živote splnili?*

B. Kvasnička: Z mladosti si nespomínam na významnejšie želania. O ďalšom fakticky rozhodla voľba typu vysokoškolského štúdia. Od toho sa odvinulo všetko ďalšie, druh profesie i miesta pôsobenia, priateľské vzťahy a rodinné zakotvenie.

M. B.: *Čo Vás v živote najviac sklamo?*

B. Kvasnička: Asi to, ako my, ľudia, vieme svoje možnosti nielen nevyužívať, ale často priamo zahodiť, ba zmrviť.

M. B.: *Aká bola Vaša najväčšia životná lekcia?*

B. Kvasnička: Keď som sa musel zaslužene hanbiť.

M. B.: *Ľutujete niečo?*

B. Kvasnička: Nie som z tých, ktorí (vraj) nič neľutujú. Nie dosť zavčasu som si začal uvedomovať „horké“ reality sveta a života, i slabšie stránky svojej povahy. Nie vždy som uplatnil svoje schopnosti a využil zopár životných príležitostí.

M. B.: *Chceli by ste niečo zo svojho života vyčarknúť, vymazať?*

B. Kvasnička: Našlo by sa zopár situácií, ktoré som dostatočne nezvlá-

dol, kedy som sa zmýlil, nezachoval sa tak, ako bolo treba, niekomu, hoc aj nevdojak, ublížil. Také veci vymazať nemožno. Ak sa nedajú napraviť, tak na ne nezabudnúť a najmä ich neopakovať.

M. B.: *Aký je Váš názor na usporiadanie sveta a na šancu ho zmeniť?*

B. Kvasnička: Existujú teórie, podľa ktorých má historický vývin celkove pozitívny smer a zmysel. V tomto ohľade skôr váham. Napríklad za výsledkami techniky alebo medicíny znateľne zaostáva úroveň „správy vecí ľudských“, ľudské myslenie a správanie.

Pritom najviac závisí práve od ľudí. Nie, že by boli až takí špatní a nepoučiteľní, ale dejinná a sociálna skúsenosť je generačne neprenosná. Stačí výmena dvoch - troch generácií a ľudia často

”
Patrím ku generácii, ktorú duchovne mimoriadne formovali práve knihy.

opakujú tie isté chyby. Uvedomil som si to ako pamätník, keď som porovnával prejavy a plány, ale aj ilúzie, omyly i krátku pamäť ľudí, vstupujúcich do života v prelomových rokoch 1948, 1968, 1989 a aj vyše štvrtstoročia po novembri 1989.

Inak, celkove, iba niekoľko tisícročí civilizácie očividne nestačí na zásadnú zmenu ľudského druhu. Ak si odmyslím strojovú civilizáciu, videl by som, napríklad v porovnaní s antickým Rímom, akýsi historický pokrok v založení organizácie Červeného kríža. Lebo pokiaľ ide o politiku, korupciu alebo o atmosféru v arénach či o sexuálne výstrelky...

A nie je napokon aj v samotnej prírode, podľa niektorých takej dokonalej,

nemálo toho nie práve dokonalého, harmonického či účelného?

Trocha skepsy teda asi nezaškodí. Len by nemala zastrieť zrak, ochromiť rozum človeka a jeho pozitívne aktivity.

M. B.: *Myslíte si, že Slováci ako národ vedia zaobchádzať so slobodou a demokraciou?*

B. Kvasnička: V prípade ktoréhokoľvek národa ťažko odpovedať na takúto otázku všeobecne a jednoznačne. Sú rozdiely generačné, sociálne, vzdelanostné, v potrebách a záujmoch. Existujú reziduá v názoroch, životnom štýle i politickom prejave, ako aj ich rozličné novotvary, a to nielen u mladej generácie.

Historicky sa Slováci ako národ mohli vyvíjať v podmienkach slobody a demokracie zatiaľ pomerne krátko. Je tu potrebný čas, možnosti a skúsenosti, aj z krajín a väčšou demokratickou tradíciou.

Myslím však, že nemálo ľudí má zatiaľ slabo rozvinuté ozajstné povedomie občana v jeho komplexnom a pravom zmysle.

M. B.: *Aké je Vaše poznanie z ponovembrovej doby?*

B. Kvasnička: Nie som zvlášť prekvapený, veď kapitalizmus som zažil už v mladosti a určitý obraz o ňom som si mohol urobiť na príklade Rakúska a západného Nemecka v šesťdesiatych rokoch.

Ten dnešný „náš“ je neraz skôr bez pravidiel. Inak veľa ľudí vytriezvelo, najmä z predstáv o „víťazstve pravdy a lásky nad lžou a nenávisťou“. Príliš málo sa toho vie o anonymných, ale mocných „groups“. Zato až príliš cítim nenásytných developerov a rýchlokvasení snobi sa s golfovou palicou v ruke hádam už narodili.

Čo ešte patrí Slovensku, o čom naozaj môže rozhodovať ktorákoľvek vláda? Tu nejde o národnú hrdosť, ale o bázu spoločenského systému, jeho stabilitu, prosperitu a perspektívu.

V posledných dvoch desaťročiach Slovensko veľa dokázalo. No vzhľadom na jeho populačné a prírodné zdroje, na priemysel prevažne jednostranne zameraný a v cudzích rukách, má sa krajina už dnes čo oháňať. Pretrvávajú európsky nadpriemerná nezamestnanosť, navyše pri veľkom počte chronicky nezamestnaných ľudí. Práca je neraz neistá i slabo platená, rastú sociálne rozdiely.

Krajina neraz navždy stráca schopných ľudí emigráciou na Západ (čo zrejme napokon urobí každý schopnejší imigrant). Voči trendu starnutia obyvateľstva by sa žiadala ešte účinnejšia podpora pôrodnosti, mladých rodín, dostupnejšieho bývania. (Čo napríklad kedysi dokázali bytové družstvá!)

Osobne oceňujem bežné zásobovanie, opravy mestských centier a kultúrnych pamiatok, úsilie o zlepšovanie životného prostredia. Na druhej strane spolu s mnohými doplácam i na predpísané lieky a niektoré liečebné úkony. Zatiaľ sa na naše zdravotníctvo nemôžem vážnejšie sťažovať. Ale istotne by v ňom Shakespeare nemal problém s otázkou: „Byť či nebyť?“ (solventný pacient).

M. B.: *O čom v ostatnej dobe premýšľate?*

B. Kvasnička: Od študentských čias sa zaujímam o dejiny a politiku. V posledných rokoch osobitne o problematiku veľkých spoločenských konfliktov od Veľkej francúzskej revolúcie po pokusy o revolúcie socialistického typu. Pritom narážam nielen na rozdiely, ale aj na zaujímavé a najmä poučné paralely.

Inak, samozrejme, sledujem aktuálne politické dianie doma i vo svete. Na základe historických vedomostí i životných skúseností si viem obstojne predstaviť, ako to v praktickej politike naozaj vyzerá a „chodí“.

Podľa mnohých ľudí „politika je špinavá“ a nechcú s ňou mať nič spoločné.

V skutočnosti nemôžu ani oni pred ňou ujsť a, navyše, práve oni často politicky „naletia“. Tu spoľahlivo zafunguje politická neskúsenosť, ľudská dôverčivosť, emócie, krátka pamäť, zbožné želania, viera v zázračné riešenia. (Tu si neraz spomeniem na nápis v jednej zubárskej ordinácii: „Zázraky robíme ihneď, nemožné do troch dní“.) Takéto „riešenia“ dnes ponúkajú strany na jedno použitie a najnovšie aj „šľachetní“ milionári (ktorí sa vraj; už na to nemohli pozerat').

Počas velebných kampaní sa až nákazlivo šíria maniere športových fanúšikov či atmosféra voľby kráľovnej krásy. To sa môže veľmi páčiť a komusi to istotne vyhovuje. Podľa mňa však ide o spoločensky veľmi problematické symptómy a signály. Žiaľ, tu si svoju úlohu neplní nejuden politológ či sociálny psychológ, nehovoriac už o mnohých súčasných novinároch.

Osobitne som sa však zamyslel pri 70. výročí konca druhej svetovej vojny. Koľko to bolo spomienok na udalosti 30. a 40. rokov! A pritom ten dnešný svet je svetom vojnových konfliktov, zabíjania, ničenia, násillia, nezmyselne krutého terorizmu, státisícov utečencov, biedy, chorôb a utrpenia aj miliónov detí.

A zároveň stupňované vzájomné obviňovanie, vyhrážky a sankcie - a nezastierajme si - zbrojenie svetových veľmoci - podľa Charty OSN hlavných garantov medzinárodnej bezpečnosti a mieru. Škoda, že až toľko ľudí nevidí alebo nechce vidieť skutočné príčiny

tejto situácie.

Aj také sú kulisy sveta posledných rokov života ľudí mojej generácie. Keď si spomeniem, ako sme kedysi ako školáci počúvali o bombách padajúcich v Španielsku a nacvičovali evakuáciu školy v prípade náletu...

M. B.: *V čom si dnes ľudia najviac klamú?*

B. Kvasnička: Asi ako vždy si nepriznávajú vlastné nedostatky, chyby a omyly. Napriek trpkým skúsenostiam opätovne podliehajú rôznym ilúziám, ľúbivým predstavám, zbožným želaniam.

M. B.: *Ktoré knihy sa nezmazateľne vpsali do Vášho života?*

B. Kvasnička: Patrim ku generácii, ktorú duchovne mimoriadne formovali práve knihy. Veľmi rád som čítal, len čo som sa to naučil. Od vysokoškolských čias si robím z kníh výpisky, dnes aj kópie.

Už koncom stredoškolských štúdií osobitne blízkymi sa mi stali spisovatelia mysliteľského typu, s ozajstným záujmom o človeka, neraz aj s dávkou humoru, ironie i satiry. Zároveň sa mi sprotivil primitívny kriticismus, lacné nadbiehanie ľúbivým názorom, aj okázalý cynizmus ako veľmi pohodlný spôsob vyhnutia sa problémom.

Z množstva kníh nie je ľahké vybrať. Z osobitne blízkych autorov by som ako typické vybral mená ako: K. Čapek, J. Hašek, K. Poláček, B. Hrabal, J. Škvorecký. Z ďalších: A. Jirásek, V. Nezval, I. Olbracht, V. Neff, L. Ballek, prvé diela D. Tatarku. Z Rusov: M. Gorkij, Il'f a Petrov, M. Zoščenko. Napokon a najmä: A. France, Voltaire, Stendhal, G. B. Shaw, L. Feuchtwanger, S. Zweig, Guy de Maupassant a prvé diela E. M. Remarque.

Z marxistických klasikov najlepšie sa mi čítali Marxove a Engelsove historické práce a Marxove state o náboženstve a umení. Pre poznanie a pochopenie kresťanstva, náboženstva vôbec a veriaceho človeka zvlášť som získal aj z diel L. Feuerbacha a S. Freuda.

Osobitne si cením práce ruských historikom E. Tarleho a A. Z. Manfreda.

Systematickejšie sa už veľa rokov zaoberám dielami, dokumentmi a memoármi, týkajúcimi sa predohry a priebehu druhej svetovej vojny.

M. B.: *Ako by ste charakterizovali svoj svetonázor?*

B. Kvasnička: Sociálny pôvod,

životná dráha, odborné vzdelanie a vplyv pokrokovej kultúry rozhodli o mojej ľavicovej politickej orientácii. Životné a politické skúsenosti korigovali niektoré moje názory a predstavy, nezmenili však zásadné presvedčenie.

Pokiaľ ide o môj svetonázor v širšom zmysle, ako kedysi pokrstený katolík som v mladosti prešiel vtedajšou náboženskou výchovou. Až neskôr som si uvedomil, že to bolo bez hlbšieho zážitku a vplyvu náboženskej viery. Nábožensky a cirkevne som zrejme bol konformný.

Priamo protináboženský na mňa nepôsobil nikto, nepriamo azda profesor prírodopisu, presvedčený darwinista. Istotne na mňa vplývali poznatky z kníh, napríklad o historickej úlohe katolíckej cirkvi. Ale morálne som skoro narazil na odvekú dilemu: Boh v kresťanskom podaní a existencia zla. Rozhodla teda osobná sociálna a ľudská skúsenosť, odborné vzdelávanie a poznávanie pokro-

kových myšlienok z krásnej literatúry.

S náboženstvom som sa celkom rozišiel na prelome stredoškolského a vysokoškolského štúdia, a to bez problémov, o akých som počul od niektorých ľudí.

Zhodou okolnosti som sa problematikou náboženstva potom zaoberal celý život profesijne. Môj vzťah k nemu je vecný bez predsudkov a emócií. Ako spoločenský jav a faktor je náboženstvo pre mňa predovšetkým v rozpore so skutočnou duchovnou emancipáciou človeka, nehovoriac už o dôsledkoch konfesionalnej výlučnosti a nadradenosti, náboženskej bigotnosti a najmä agresívneho fanatizmu. Rešpektujem bežnú náboženskú vieru, najmä radových veriacich. Rozhodujúce pre mňa je, aký je konkrétny človek, aké hodnoty uznáva, ako sa spoločensky správa.

Svetonázorovo sa teda hlásim k vedeckému názoru na prírodu, svet a spoločnosť, špeciálne k svetskému

humanizmu a logicky k ateizmu vedeckeho typu. Odmietam jednak povrchné protináboženské náhľady a aktivity, jednak tendenčné a falzifikujúce predstavy o ateizme, šírené militantnými klerikálmi a ich laickými súběžcami. Pre mňa, ako som pred polstoročím napísal v kandidátskej práci, spomenutý ateizmus je zásadnou podmienkou duchovnej slobody človeka. Pritom nie je nejakým zmyslom života, človek ním nežije, je mu niečím ako to, že dýcha.

Od môjho rozchodu s náboženstvom uplynulo takmer sedem desaťročí a na sklonku života nevidím dôvod a necitím potrebu na svojom presvedčení niečo zásadné meniť.

M. B.: V mene čitateľov nášho časopisu i vo svojom mene Vám veľmi pekne ďakujem za rozhovor. Želám Vám čo najlepšie zdravie, spokojný život v rodine, širšom sociálnom prostredí i vo Vami obdivovanej prírode. ■

TABUĽKA k textu **Katolicizmus a nacizmus na strane 26**

Tabuľka zobrazuje príklady paralel medzi protizhoidovskými opatreniami stredovekej rímskokatolíckej cirkvi (v ľavom stĺpci tabuľky) a zákonodarstva hitlerovského Nemecka (v pravom stĺpci tabuľky)

Opatreniami stredovekej rímskokatolíckej cirkvi	Zákonodarstva hitlerovského Nemecka
roky 306 a 358 – Podľa kanonického práva zákaz manželstiev a pohlavných stykov medzi kresťanmi a Židmi	september 1935 – Zákon na ochranu nemeckej krvi a cti.
r. 306 – Zákaz Židom a kresťanom jesť pri jednom stole	december 1939 – Vylúčenie Židov z reštaurácií.
r. 535 – Vylúčenie Židov z verejných funkcií	apríl 1933 – Zákon o reorganizácii verejnej služby.
r. 538 – Zákaz Židom objaviť sa na uliciach počas veľkonočného týždňa	december 1938 – Dekrét oprávňujúci miestny úrady zakázať Židom objaviť sa na ulici počas nacistických slávností.
r. 681 – 12. koncil v Toledě nariaďuje spáliť Talmud a iné hebrejské diela	od r. 1933 – Systematické ničenie kníh, považovaných za nezlučiteľné s nacistickou ideológiou.
r. 693 – Zákaz kresťanom nechať sa ošetriť židovskými lekármi.	júl 1939 – To isté v Nemecku,
r. 1050 – Zákaz kresťanom žiť v židovských rodinách.	január 1939 – Nariadenie sústredovania Židov v oddelených bytoch.
r. 1179 – Zákaz Židom predkladať sťažnosti alebo svedčiť pred súdom proti kresťanom.	september 1942 – Židom je zakázaná akákoľvek občianska činnosť.
r. 1215 – 4. Lateránsky koncil rozhoduje o označení odevov Židov.	september 1941 – Zavedenie žltej hviezdy.
r. 1267 – Zákaz kresťanom zúčastniť sa židovský eh obradov.	október 1941 – Zákaz priateľiť sa so Židmi.
r. 1267 – Geta sa stávajú povinnými.	september 1939 – Zakladanie get na okupovaných územiach.
r. 1279 – Zákaz kresťanom predávať alebo prenajímať Židom nehnuteľnosti.	december 1938 – Dekrét dovoľujúci nútený predaj židovských nehnuteľností.
r. 1434 – Zákaz Židom pôsobiť ako prostredníci pri zmluvách s kresťanmi, najmä pri manželských zmluvách.	júl 1936 – Dekrét rušiaci sprostredkovateľské agentúry, ponúkajúce služby kresťanom.
r. 1434 – Zákaz udeľovať Židom univerzitné tituly.	apríl 1933 – Zákon proti „zapratávaniu“ nemeckých škôl a univerzít.

Predstavujeme občianske združenie Humanističtí ateisté ČR

Introducing civil association Humanist atheists of the Czech Republic

Information about the mission, goals and tasks of the civil association Humanist atheists of the Czech Republic and an article from this association's website about the crimes of the Roman Catholic Church.

O nás

Vítejte na stránkách občanského sdružení Humanističtí ateisté o. s. K založení sdružení nás vedly snahy církvi, zejména římskokatolické, o znovunabytí mocenské pozice a o získání majetku, který jí podle našeho názoru nenáleží. A také skutečnost, že církve dosud neměly hmatatelného protivníka a ateisté formaci, se kterou by se mohli ztotožnit a na kterou by se mohli obracet. Teď již mají – církve i ateisté.

Naše cíle jsme formulovali v článku 2. našich stanov. Naší snahou je být hlasatelem a obhájcem spravedlivých požadavků ateistické části společnosti. Poslanci, ač ateisté, ve věcech náboženských nemají odvahu vzepít se direktivě svých sekretariátů a jdou proti ateistické většině.

Členem našeho sdružení se může stát každý, kdo vyznává ateismus, humanismus a konzervatismus, kdo je pravicově orientovaný a kdo je přesvědčen, že může nějakým způsobem přispět k naplnění našich cílů. Nemůže ale být ustrašený či přímo zbabělý. Upozorňujeme však každého zájemce, že občas bude potřeba plnit povinnosti. Kdo nechce být členem, ale sympatizuje s našimi myšlenkami, může být naším sympatizantem.

Abstract:

Pod souhrnným pojmem realismus, neboť my jsme realisté, zahrnujícím ateismus, který představuje nesouhlas s náboženstvím, humanismus, vyjadřující nenásilí a konzervatismus, symbolizující slušnost, hodláme společnosti nabídnout alternativu k pochybné naději, kterou ve formě posmrtného života, vykoupění z hříchů a příchodu mesiáše nabízí katolická církev.

Naše sdružení může postupně přerůst v politické hnutí nebo politickou stranu, jejíž základní myšlenkou a snahou bude vytváření podmínek pro spokojený život na základě po staletí shromažďovaných a tříděných pravidel soužití.

Nechceme být exkluzivní, ani masový spolek, ale výkonné a maximálně odborně zdatné společenství, složené ze zástupců nejrozumnějších vědních oborů (archeologie, fyzika, filozofie, astronomie, lékařské vědy, historie, právo, ekonomie atd.), které umí obhájit své názorové pozice na jakékoli úrovni. Se svým protivníkem, římskokatolickou církví a dalšími církvemi, budeme jednat slušně a korektně, ale tvrdě a nekompromisně. A nehodláme jen poukazovat, ale požadovat.

Nejhorší ze všeho je být lhotejný a čekat, že se vše k lepšímu obrátí samo nebo čekat, že to pro nás udělá za nás někdo jiný.

Podobně jako autoři knihy Svatá krev, svatý grál, budeme i my za pomoci syntézy všech vědních oborů hledat odpovědi na otázky, které pomohou jednoznačně určit, zda není křesťanská ideologie v rozporu s českým právním řádem. Dosavadní postoje církve se snaží ve společnosti vzbudit dojem, že je nezálovatelná. Vyzveme právníky, aby tuto pozici potvrdili nebo vyvrátili za pomoci informací, které shromáždíme.

Čeká nás náročná, ale zajímavá

a vzrušující práce. A nákladná. Náš protivník je nejmocnější a nejbohatší institucí na světě. Jsme však přesvědčeni, že naši práci úspěšně dokončíme, protože nejde o nic menšího než o pravdu.

A – Pravda vítězí – jak hlásá prezidentská standarta.

Dostupné na: <http://goo.gl/azi1V9>

Zločiny římsko-katolické církve

Římskokatolická církev se pyšní svou dvoutisíciletou historií. Tvrdí, že ji založil sám Ježíš Kristus. Znamená to, že současní církevní hodnostáři jsou přímí následníci všech, kteří se kdy k římskokatolické církvi hlásili. Současně to znamená, že nesou plnou zodpovědnost za zločiny své i svých předchůdců.

Projedme celou historii římskokatolické církve a ze všech dostupných historických pramenů shromáždíme všechny zločiny, kterých se za uplynulých dva tisíce let dopustila.

Snad nejlépe odhalují pravou tvář římskokatolické církve Peter de Rosa v knize Temné papežství, Quido Knopp v knize Vatikán - Moc papežů a Siegfried Obermeier v knize Mezi touhou po moci a zbožností.

Krádež svatých písem a boha

Za pravděpodobně první zločin, nebo snad přestupek, lze označit krádež tzv. svatých písem, přesněji Starého zákona a boha jménem Hospodin křesťany židům. O tom, že autorem podstatné části Starého zákona, zejména pěti knih Mojžíšových byl žid, přesněji Hebrejec, nelze pochybovat. Svědčí o tom první stránka Bible. A bůh jménem Hospodin? Několikrát na stránkách Bible sám tento bůh prohlašuje, že bude za boha Izraelitům. Ani jednou se tam nepíše, že by chtěl být za boha křesťanům.

Ostatní náboženství předložila svým věřícím vlastní texty a vlastního boha. Jmen je spousta, literatura zná zhruba 2000 jmen bohů a s náboženskými texty a rituály je to obdobné. Jen křesťanství si neumělo vymyslet svého boha a sestavit vlastní texty. Křesťané mohou oponovat: Máme svůj Nový zákon a máme své bohy, ducha svatého a Ježíše Krista. Ano, je to pravda. Ale pak by měli při svých liturgiích používat jen tyto atributy a zřít se používání Starého zákona a boha jménem Hospodin. Je to totéž, jako kdyby boha jménem Hospodin uctívali hinduisté nebo buddhisté.

II. Mojžíš, k. 3, odst. 6: Řekl také: Já jsem Bůh otce tvého, Bůh Abrahamův, Bůh Izákův, a Bůh Jákobův.

II. Mojžíš, k. 6, odst. 6,7: Protož pověz synům Izraelským: Já jsem Hospodin, a vyvedu vás z robot Egyptských, a vytrhnu vás ze služby jejich, a vysvobodím vás v ruce vztažené a skrze soudy veliké. 7. A vezmu vás sobě za lid, a budu vám za Boha. A zvíte, že já jsem Hospodin Bůh váš, vysvobozující vás z robot Egyptských.

III. Mojžíš, k. 25, odst. 38: Já jsem Hospodin Bůh váš, kterýž jsem vyvedl vás ze země Egyptské, abych vám dal zemi Kananejskou, a byl vám za Boha.

To je jen několik ukázek, které dokumentují, že bůh jménem Hospodin je bůh hebrejský. V celé Bibli nelze nalézt jedinou zmínku o tom, že by bůh jménem Hospodin byl bohem křesťanů.

Zločinná podstata křesťanského učení

Za druhý a daleko závažnější zločin lze označit samotnou podstatu křesťanského učení a jeho způsob aplikace do praktického života. Současní církevní hodnostáři kladou do popředí křesťanského učení lásku a milosrdenství, odpuštění a pokání, pomoc v nouzi a péči o nemohoucí. S tím lze souhlasit, současně ale nelze vyvrátit, že ohleduplný, láskyplný, milosrdný a ochotný kdykoliv pomoci, neboli chovat se slušně a morálně může i člověk nevěřící. Potud jsou obě skupiny, věřící i ateisté, rovnocenní.

Podstatou křesťanského učení je ale víra v boha a víra v katolickou církev jako jedinou správnou. Výhody, plynoucí z víry podle křesťanského učení, může ale získat jen ten, kdo se nechá pokřtít a stane se příslušníkem římskokatolické církve. Zde se objevuje prvek upřednostňování jedné skupiny obyvatel oproti druhé skupině. Křesťanské učení je tedy ve své podstatě rasistické. Jinými slovy, chce-li někdo osobně získat je nucen k závazku. Aktu donucování využívala římskokatolická církev v průběhu dvou tisíc let v bezpočtech případů. Na rozdíl od světských principů, které nabízejí rovné podmínky všem, církev vyčleňuje ze společnosti skupinu vyvolených, kterým nabízí mimořádné požitky.

Podstatu víry v boha neumí žádný církevní hodnostář definovat, neumí vy-

světlit, zda se jedná o víru v boží existenci nebo o víru v boží pomoc. Neboli víra v boha je bezobsažný pojem, který nemá žádný smysl.

Víra v podání novozákonního Ježíše mimo jiné říká, že: 20. Ježíš pak řekl jim: Pro nevěru vaši, amen zajistě pravím vám: Budete-li mít víru jako zrno hořčičné, díte hoře této: Přejdi odtud tam, i přejde, a nebudeť vám nic nemožného.

21. Vydat' pak bratr bratra na smrt, i otec syna, a povstanout' dítky proti rodičům a zmurdují je. 22. A budete v nenávisti všechněm pro jméno mé, ale kdož setrvá až do konce, spasen bude.

16. Kdož uvěří a pokřtí se, spasen bude, kdož pak neuvěří, budeť zatracen.

Z čistě rozumově lidského pohledu jsou ve svém důsledku tato vyjádření zločinnými. Pokud by se jimi věřící důsledně řídili, vytvořili by společnost tupých, odevzdaných, nepřemýšlejících, nenávistných, ale věřících lidí. O zákonu nelze tvrdit, že jsou to alegorie, přirovnání nebo skrytá poselství. Zákon je zákon a musí být srozumitelný každému příslušníku společnosti. Pakliže není srozumitelný, musí být zřetelně označen za beletrii nebo sbírku pověstí.

Každý, kdo odporuje tomuto učení, římskokatolické víře a jejím dogmatům, je pokládán za zločince a nemilosrdně potrestán. Vyznavači jiné víry jsou označováni za pohanské psy, jsou nemilosrdně vražděni, ateisté jsou označeni za vyvrhele společnosti.

Samotné sliby spasení, vykoupení a života věčného v království nebeském, které nelze popsat ani definovat a za které církev inkasuje peníze, jsou podvodem neboli zločinem.

Křesťanské učení, prosazované do praktického života má na svědomí miliony mrtvých a likvidaci celých národů a polečností.

Uctívání masového vraha

Je-li platná katolická dogmatická ústava z 18. listopadu 1965 a je-li tento její text úplný:

1. Autorem Bible je bůh
2. Všechny části Bible jsou svaté
3. Všechny části Bible byly sepsány pod vlivem ducha svatého
4. Vše, co inspirovaní autoři Bible vypovídají, platí za psané duchem svatým

5. Vše, co se praví v Bibli, je jisté, pravdivé, a neomylné

pak můžeme tvrdit, že římskokatolická církev vyzývá své věřící k uctívání masového vraha. Budeme citovat jednotlivé vraždy boha jménem Hospodin z Bible.

1. Potopa světa. První masová vražda.

I. Mojžíš, k. 7, odst. 23: A tak vyhladil (Bůh) všelikou podstatu, kteráž byla na tváři země, od člověka až do hovada, až do zeměplazu, a až do ptactva nebeského, vyhlazeno jest, pravím, s země. A zůstal toliko Noé a kteříž s ním byli v korábu.

2. Zničení Sodomy a Gomory. Druhá masová vražda.

I. Mojžíš, k. 19, odst. 24: A Hospodin dštíl na Sodomu a na Gomoru sírou a ohněm od Hospodina s nebe. 25. A podvrátil ta města i všecku tu rovinu, všecky také obyvatele těch měst i (všecko) což roste ze země.

3. Zabití Hera. První jednotlivá vražda.

I. Mojžíš, k. 38, odst. 7: A byl Her, prvorozený Judův, zlý před očima Hospodina. I zabil jej Hospodin.

4. Zabití Onana. Druhá jednotlivá vražda.

I. Mojžíš, k. 38, odst. 10: I nelíbilo se Hospodinu to, co dělal (Onan). Protož ho také zabil.

5. Vyvraždění prvorozených v Egyptě. Třetí masová vražda.

II. Mojžíš, k. 12, odst. 29: Stalo se pak o půlnoci, pobil Hospodin všecko prvorozené v zemi Egyptské, od prvorozeného Faraonova, kterýž seděti měl na stoličce jeho, až do prvorozeného vězně, kterýž (byl) v žaláři, i všecko prvorozené hovad.

6. Vyhlazení egyptského vojska. Čtvrtá masová vražda.

II. Mojžíš, k. 14, odst. 27, 28: ... a vrazil Hospodin Egyptské doprostřed moře. 28. A navrátivše se vody, zatopily vozy i jezdce se vším vojskem Faraonovým, což jich koli vešlo za nimi do moře, tak, že nezůstal z nich ani jeden.

7. Vyhlazení části putujících Izraelců. Pátá masová vražda.

IV. Mojžíš, k. 11, odst. 1: I stalo se, že lid ztěžoval a stýskal sobě, (což) se nelíbilo Hospodinu. Protož slyše to Hospodin, rozhněval se náramně, a roznítil se proti nim oheň Hospodinův a spálil zadní díl vojska.

8. Vyvraždění hebrejského kmene Chóre. Šestá masová vražda.

IV. Mojžíš, k. 16, odst. 30, 32: Pak-liť něco nového učiní Hospodin, a země otevra ústa svá, pozře je se vším, což mají.32. A otevřevše země ústa svá, pozřela je, i domy jejich i všecky lidi, kteříž byli z Chóre, i všecken statek (jejich).

9. Zavraždění kadícíků mužů (kaididlo). Sedmá masová vražda.

IV. Mojžíš, k. 16, odst. 35: Vyšel také oheň od Hospodina a spálil těch dvě stě a padesát mužů, kteříž kadili.

10. Zavraždění reptajících Izraelců. Osmá masová vražda.

IV. Mojžíš, k. 16, odst. 44, 49: I mluvil Hospodin k Mojžíšovi. 45. Vyjděte z prostředku množství tohoto, a zahladím je v okamžení. 49. Bylo pak těch, kteříž od té rány zemřeli, čtrnácte tisíců a sedm set, kromě těch, jenž zemřeli příčinou Chóre.

11. Zavraždění dalších reptajících Izraelců. Devátá masová vražda.

IV. Mojžíš, k. 21, odst. 6: Protož dopustil Hospodin na lid hady ohnivé, kteříž jej štípali, tak že množství lidu zemřelo z Izraele.

12. Zavraždění původních obyvatel oblasti Jeruzaléma. Desátá masová vražda.

Jozue, k. 10, odst. 11: I stalo se, když utíkali před tváří Izraele, sestupující do Betoron, že Hospodin metal na

ně kamení veliké s nebe, (tudy, kudyž utíkali) až k Azechu, a mřeli. Více jich zemřelo od krupobití kamenného, než jich pobili synové Izraelští mečem.

13. Zavraždění Betsemských. Jedenáctá masová vražda.

I. Samuel, k. 6, odst. 19: Pobil pak (Hospodin některé) z mužů Betsemských, kteříž hleděli (všetečně) do truhly Hospodinovy, jako byl pobil (Filistýnských) padesát tisíců a sedmdesát mužů. I kvílil lid, proto že učinil Hospodin v lidu porážku velikou.

14. Vraždění Izraelců. Dvanáctá masová vražda.

II. Samuel, k. 24, odst. 15: A tak uvedl Hospodin mor na Izraele od jitra až do času uloženího. A zemřelo jich z lidu, od Dan až do Bersabé, sedmdesát tisíc mužů.

15. Zavraždění padesátníků. Třináctá a čtrnáctá masová vražda.

II. Král, k. 1, odst. 12, 14: I odpověděl Eliáš a řekl jim: Jestliže jsem muž Boží, nechť sstoupí oheň s nebe, a šíře tě i tvých padesát. A tak sstoupil oheň Boží s nebe, a sežral jej i padesát jeho. 14. Ay, oheň sstoupiv s nebe sežral dva první padesátníky s padesáti jejich.

Hlásání genocidy a zločinů proti lidskosti

II. Mojžíš, k. 23, odst. 23: Nebo půjde Anjel můj před tebou, a uvede tě (do země) Amorejského a Hetejského, Ferezejského a Kananejského, Hevejského a Jebuzejského, kteréž vyhledám.

IV. Mojžíš, k. 31, odst. 15, 16, 17: A řekl jim Mojžíš: A což ste zachovali všecky ženy? 17. Protož nyní zmordujte všecky děti pohlaví mužského, a všecky žen, kteréž poznaly muže.

V. Mojžíš, k. 7, odst. 1, 2: Když pak tebe uvede Hospodin Bůh tvůj do země, do kteréž ty již vcházíš, abys vládl jí, a vyplnění národy mnohé od tváří tvé, Hetea (totiž), Jerzeza, Amorea, Kananea, Ferezea, Hevea a Jebuzea, sedm národů větších a silnějších nežli jsi ty. 2. A dá je Hospodin Bůh tvůj tobě, abys je pobil. Jako proklaté vyplnění je, nevejdeš s nimi v smlouvu, aniž slituješ se nad nimi.

Jozue, k. 6, odst. 21: A pohubili ostrostí meče jako proklaté všecko, což bylo v městě, od muže až do ženy, od dítěte až do starce, a až do vola, dobytčete i osla.

Jozue, k. 8, odst. 25: A bylo všech, kteříž padli v ten den, od muže až do

ženy, dvanácte tisíců. Všichni ti byli z Hai.

I. Samuel, k. 15, odst. 2, 3: Takto praví Hospodin zástupů.3. Protož i hned táhni a pobi Amalecha. A zahladte jako proklaté, všecko, což má. Neslitovávěj se nad ním. Ale pobi od muže až do ženy, od malého až do toho, kterýž prsi požívá, od vola také až do ovce, a od velblouda až do osla.

II. Král, k. 6, odst. 27, 28, 29: Kterýž řekl: (Jestliť) nespomůže Hospodin, odkud já mám pomoci tobě? Zdali z humna aneb z presu? 28. Řekl jí ještě král: Cožtě pak? Kteráž odpověděla: Žena tato řekla mi: Dej syna svého, abychom ho dnes snědly, zýtra také sníme syna mého. 29. I uvařili sme syna mého, a snědly sme jej. Potom druhého dne.

II. Král, k. 15, odst. 16: Tedy pohubil Manahem město Tipsach, a (pobil) všecky, kteříž (byli) v něm, i všecky končiny jeho od Tirsu, proto že (mu ho) neotevřeli. I pomordoval (je, a) všecky těhotné jejich zrostinal.

Křížová výprava proti Albígenským a jejich vyvraždění

V oblasti, dnes známé jako Laguedoc, žilo společenství, které ve své době, přesněji ve 12. století, patřilo k nejnábožnějšímu a nejkultivovanějšímu v celé Evropě. I šlechta uměla číst a psát a vzkvétala filozofie a studium cizích jazyků. Byla prosazována civilizovaná, bezproblémová náboženská tolerance. Tito věřící byli označováni jako cathares, česky kataři nebo kacíři. Odmítali ortodoxní katolickou víru a popírali platnost veškeré církevní hierarchie. Odsuzovali kostely a své obřady vykonávali pod širým nebem. Ve své víře našli útočiště před tísní ortodoxního katolicismu. Oddech od nekonečných desátek, pokání, pohřebních obřadů a dalších nařízení římsko-katolické církve. Z řady pochopitelných důvodů byla tato víra přitažlivá pro mnohé příslušníky šlechtických rodů. Někteří pociťovali rozčarování z korupce v řadách církve, jiní ztratili trpělivost se systémem desátek, když příjem z jejich nemovitostí mizel do vzdálených pokladnic v Římě.

Obecně vzato se kataři přimykali k neobyčejně zbožnému a prostému životu. Sám svatý Bernard, který se do Languedocu vypravil v roce 1145,

zjistil, že kataři jsou menším zlem než úplatkářství vlastní církve. Prohlásil: „Žádná kázání nejsou křesťanstění, než jejich a jejich morální zásady jsou čisté“.

Za záminku útoku proti Albigen- ským si papež Inocenc III. zvolil za- vraždění papežského legáta Pierra de Castelnau v roce 1208. Nařídil vyprave- ní křížové výpravy. Následovalo zhruba čtyřicet let nemilosrdného vyvražďo- vání všech bez rozdílu. Tento děsivý masakr je považován za první genocidu v novodobých dějinách Evropy. A od- měna pro účastníky výpravy? Stejná jako pro křížáky ve Svaté zemi – odpu- štění všech hříchů, zajištěné místo v nebi a veškerá uloupená kořist.

Devastace lidského myšlení

Požadavky, aby věřící věřili všemu, co jim římskokatolická církev hlásá, nutí jinak rozumně uvažující lidi, aby odložili zdravý rozum a popřeli vše, co jim dosavadní životní zkušenosti přinesly, čímž je staví do role idiotů. A to i takové kapacity, jako jsou prezidentí, předsedové vlád a vědci různých vědec- kých oborů, kteří mohou snadno nábo- ženská tvrzení vyvrátit.

Jako příklad lze uvést tvrzení, že vesmír, svět a život na něm stvořil bůh, přičemž církev nemůže exaktně existenci boha prokázat. Neboli něco, co prokazatelně neexistuje, stvořilo něco, co prokazatelně existuje.

Stejně paradoxní je požadavek, aby věřící věřili tomu, že něco, co je ozna- čováno jako bůh, oplodnilo židovskou ženu, aby se jí mohl narodit syn, který je prohlašován za křesťanského boha, aniž by opět mohla církev exaktně do- kázat existenci boha. A aniž by dokázala definovat, co to bůh je.

Takový postoj nemůže žádný rozum- ný uvažující člověk obhájit ani vysvětlit.

Vypálení alexandrijské knihovny

Alexandrijská knihovna byla nej- větší a nejslavnější knihovna starověku – součást vědeckého ústavu Múseion, vybudovaného z podnětu Ptolemaia I. kolem roku 295 př. n. l. Působili v ní učenci, spisovatelé a vědci, byl zde pře- ložen do řečtiny Starý zákon, přepsala se zde Homérova díla a učenci zde vě- děli i to, že Země není středem vesmíru. S bezmála 700 tisíci svitky by se dala považovat za studnu antického vědění

a učení z oborů astronomie, matemati- ky, lékařství, historie a fyziky.

Během 4. století dosáhla perzekuce pohanů křesťany nebývalé intenzity. Pohanské obřady byly zakázány pod trestem smrti, chrámy a sochy byly zni- čeny. V roce 389 n. l. byla alexandrijská knihovna z podnětu fanatického pro- následovatele pohanů, alexandrijského biskupa Theofila, zničena vojsky říms- kého císaře Theodosia I.

Tím si římská církev uzurpovala monopol na vzdělanost, který pře-trval až do roku 1444, kdy Cosimo de Medici založil první evropskou veřejnou kni- hovnu a začal tak narušovat dlouhotrva- jící monopol církve na vzdělávání. Jím byla založena i akademie pythagorej- ských a platónských studií, která odstar- tovala zrod vysoké kultury renesance.

Likvidace Řádu templářských rytířů

Alexandrijská knihovna

Řád templářských rytířů byl založen jako nábožensko-vojenský řád. Říkalo se mu Kristova milice. Jejich ctnosti a přednosti vychvaloval sám sv. Bern- ard. V roce 1139 vydal papež Inocenc II. bulu, podle níž templáři nepodléhali žádné světské nebo duchovní moci, ale výhradně papeži. Do vojska řádu se hlásili mladí členové šlechtických rodů, a ze všech částí křesťanského světa plynuly bohaté dary, v penězích, zboží a údě. Všichni noví rekruti byli povinni na řád přepsat veškerý svůj majetek. Řád v obrovské míře přijímal, ale v sou- ladu se svou přísnou politikou nikdy nic nedával.

V průběhu druhé křížové výpravy si templáři vydobyli pověst nejdisciplino- vanější bojové síly na světě. Během dal- ších sta let se templáři stali silou s mezi-

národním vlivem. Vytvořili a ustanovili institut moderního bankovníctví. Půjčco- vali ohromné částky panovníkům a stali se bankéři každého trůnu v Evropě.

Prostřednictvím trvalého kontak- tu s islámskou a židovskou kulturou začali fungovat jako středisko nových myšlenek, nových věd. Měli monopol na nejlepší a nejmodernější technologie té doby. Povzbuzen úspěchy, byl řád v Evropě stále bohatší a mocnější. Vzhle- dem k tomu, že už neexistovaly žádné dosažitelné nevěřící země, které by řád mohl dobýt, hledal ospravedlnění pro svou existenci v Evropě.

Na základě styků s islámskou a ži- dovskou kulturou načerpal řád velké množství myšlenek, které byly ortodox- nímu římskokatolickému křesťanství cizí.

Tyto kacířské tendence řádu se staly záminkou pro krále Filipa IV. k tomu, aby se s řádem jednou provždy vypo- rádal. Filipem dosazený papež Kliment V. vyslovil souhlas s likvidací templářů. Během 13. října 1307 byli ve Francii zatčeni všichni templáři. Byli nařčeni z uctívání d'ábla a z rituálního odmítání Krista. Byly zkonfiskovány jejich domy a jejich majetek byl zabaven.

Papež v roce 1312 podlehl nátlaku krále Filipa IV. a řád vyhlášením své buly rozpustil. Poslední dva vrcholní představitelé řádu byli v březnu 1314 pomalu upečeni k smrti na ohni.

Konstantinova donace

Byl to rozhodující dokument, kte- rý změnil směr historického vývoje západu. Není pochyb o tom, že to byl padělek, zhotovený v papežském úřadu. Údajně pocházel z období kolem ro- ku 312 n. l., kdy se domněle Konstantin obrátil na křesťanskou víru. Podle to- hoto ediktu oficiálně předal Konstantin římskému biskupovi své císařské sym- boly a korunovační klenoty, jež se tak staly majetkem církve.

Donace dále tvrdila, že Konstantin poprvé prohlásil římského biskupa za faráře Kristova. Biskup potom údajně ze své funkce faráře Kristova vrátil císařské korunovační klenoty Konstan- tinovi, který je potom nosil s církevním posvěcením.

Důsledky měl tento dokument dale- kosáhlé. Podle něho měl římský biskup nejvyšší světskou i duchovní moc v křesťanském světě. Mohl dle své libosti

Humanisti v zahraničí

ustanovovat či sesazovat krále. Z Konstantinovy donace se odvozuje silící moc Vatikánu ve světských záležitostech. Korunovace již neměla za následek uznání krále nebo smlouvu s králem, šlo o ustanovení krále.

Podobně byl změněn i obřad pomazání, který měl v minulosti význam obřadní – akt uznání a potvrzení. Pomazání se stalo přímým aktem, kterým byla vládci přímo udělena boží milost. Prostřednictvím obřadu pomazání si církve přivlastňovala právo ustanovovat krále. A všichni panovníci byli v zásadě považováni za podřízené a služebníky papežovy. Nadále panovníci v Evropě vládli jen se svolením papeže.

Zločiny některých papežů

Kdo jiný by měl být vzorem morálního a ctnostného chování, když ne papež. I mezi nimi se však našli jedinci, páchající zřůdností a zločiny. Poslali tak vzkaz řadovým věřícím: Nebojte se boha, ani my se ho nebojíme.

Štěpán VI.

Svolal do Říma synod, dal vykopat mrtvolu svého předchůdce, papeže Formosy, obléci ji do papežského ornátu a přivázat ji v Lateránu na trůn. Pak ji tři dny soudili. Mrtvý papež Formosus byl prohlášen vinným, pak byl vláčen ulicemi Říma nakonec vhozen do Tiberu.

Sergius III.

Dal chladnokrevně zavraždit své předchůdce, Benedikta IV. a Lva V. a spolu s nimi i několik nepřátelských kardinálů.

Jan XII.

Pijan, smilník, nadutý tyran, rozhazoval peníze kuplířům a děvkám, obžalovaný z vraždy, křivopřísežnictví, hanobení chrámu, krvesmilstva s vlastními příbuznými a se dvěma vlastními sestrami. Byl zabit manželem své milenky.

Benedikt IX.

Podle slov jeho nástupce se život papeže Benedikta skládal z loupeží, vražd a neřestí. Ze strachu před svým zavražděním opustil Řím, rozhodl se, že se ožení, prodal papežskou tiáru za 1 500 liber ve zlatě, aby nebyl chudým ženichem. Údajně dal otrávit papeže Klimenta II.

Řehoř VII.

Vedl spory s králem Jindřichem IV., dal ho do klatby, povolal do Říma normanské vojsko, které bestiálním způsobem Řím vyplenilo, povraždilo nevinné,

znásilňovalo ženy a masakrovalo děti. Za tento masakr nese plnou zodpovědnost.

Kliment VII.

Ještě jako kardinál si vysloužil přezdívku „Kat z Ceseny“, když dal povraždit 4 000 obyvatel tohoto města kvůli povstání proti francouzským okupantům.

Urban VI.

Dal v roce 1385 uvěznit šest kardinálů v hluboké nádrži, kde byli na příkaz papeže krutě mučeni. Později z nich nechal pět zabít.

Bonifác IX.

Za jeho pontifikátu se hnací silou staly peníze. Každý církevní úřad měl stanovenou peněžní hodnotu, za každý prosebný list si dával papež platit.

Inocenc VIII.

V roce 1484 vyhlásil svou bulu Malleus maleficarum, neboli Kladivo na čarodějnice, kterou vypracovali dva němečtí mniši a která měla na svědomí statisíce mučených a zavražděných.

Alexandr VI.

Měl se svou milenkou Vanozzou de Cattanei čtyři děti, které obdaroval poutami a prebendami. Měl další milenkou, Giulio Farnese, se kterou měl dvě děti. Byl proslulý prodejem kardinálských postů, likvidací svých odpůrců a neřestným životem. Byl otráven kardinálem Adrianem Cornetem da Castellesi.

Julius II.

Byl nazýván „Hrozný“, dal v Římě pověsit tisíce zlodějí a pobudů. Jeho největší zálibou bylo válčení. Bojoval proti francouzskému králi Ludvíku XII.

Lev X.

Byl proslulý obchodováním s církevními úřady, odpustky, desátky, obíral nekřesťansky poutníky do Říma, zaměstnával hordu poradců, kteří objevovali nové zdroje peněz. Přesto po sobě zanechal díky svému rozmařilému způsobu života horu dluhů.

Pavel IV.

Byl nemilosrdný pronásledovatel kacířů. Podle jeho názoru si inkvizice počínala příliš mdle. Vinou jeho nelidské přísnosti nabyla inkvizice strašné pověsti. Nikde na světě nebyly vynášeny strašnější a hroznější rozsudky. Je znám jeho výrok: „Kdyby můj vlastní otec byl kacíř, vlastnoručně bych snášel dříví, abych ho mohl dát upálit.“ Tomuto papeži vděčí církve za seznam zakázaných děl a spisů.

Pius XII.

Byl tichým podporovatelem nacistů

a s tím spojeným vražděním židů. Nevyslovil otevřený nesouhlas, naopak poslal Hitlerovi blahopřání ke zvolení kancléřem. Jeho postoj k Německu asi nejlépe vyjadřuje tento text: „Vždy jsme milovali Německo, kde jsme mohli strávit léta svého života, a milujeme je teď mnohem víc. Radujeme se z velikosti, rozmachu a blahobytu Německa, a bylo by špatné tvrdit, že si nepřejeme vzkvétající, velké a silné Německo.“ Vatikánskou banku I. O. R. založil v roce 1942, v době vrcholícího holocaustu.

Chorvatský masový vrah Pavelić informoval papeže o svých krvavých čistkách v koncentračním táboře Jasenovac. Od všech spojeneckých vlád přicházely papeži protestní dopisy. Mlčel ke všemu, i k zatýkání židů v Itálii, i když byl vystaven naléhání ze všech stran.

Ateistický komunismus pro něj znamenal větší nebezpečí, než nacismus se všemi jeho hrůzami, které viděl na vlastní oči.

Jan Pavel II.

Díky nesmlouvavému boji proti antikoncepci a potratům na základě nesprávné premisy, že člověku dal život bůh, přispěl k nekontrolovatelné porodnosti zejména v nejhudších zemích Afriky a Latinské Ameriky, což má za následek miliony dětí, trpících hladem a nemocí AIDS a jejich krutou smrt. To je zločin nepředstavitelných rozměrů.

Zásahy do textů

Za základní text křesťanského náboženství jsou označována Evangelia sv. Marka, Matouše, Lukáše a Jana. Jejich texty jsou v mnoha ohledech tak rozporné, že je nelze přijímat jako něco definitivního. Nepředstavují dokonalé slovo boží, a pokud ano, musela být slova boží cenzurována, upravována, přepracována a přepsána lidskou rukou.

V roce 367 n. l. sestavil biskup Athanasios Alexandrijský seznam děl, která mají patřit do Nového zákona. Tento seznam ratifikoval církevní koncil v Hippu v roce 399 n. l. a opětovně koncil v Kartágu v roce 403 n. l. Tyto koncily rozhodly o sestavení jistého výběru.

Je nepochybné, že uznávané křesťanské výklady učení, hlásané po tisíceletí, prošly přísnou cenzurou a přepracováním. Neboli Nový zákon a portrét Ježíše byl upraven tak, aby vyhovoval potřebám jistých zájmových kruhů.

Všechno, co mohlo tyto kruhy kompromitovat, bylo odstraněno.

Početné přívržence bylo možno získat pouze hlášením poselství, které je koncipováno tak, aby zajišťovalo jejich věrnost a podporu. Mohlo být hlášeno s naprosto čistým úmyslem. Bez ohledu na náboženskou orientaci má toto poselství stejný cíl, jako politický program – zajistit přízeň obyvatelstva. Ježíš vyhlásil poselství, které nabízelo naději, příslib.

Podbíživý postoj vůči římskému posluchačstvu, zbožňování Ježíše a využívání Židů jako obětních beránků zajišťovaly úspěšné šíření toho, co se postupně ustálilo jako křesťanská ortodoxie.

Irenaus ve svém díle systematizoval všechny odchylky od ucelené ortodoxie a nesmlouvavě je odsoudil. Zavrhoval veškerou rozmanitost a tvrdil, že může existovat jen jedna platná církev a mimo ni není možno dojít spasení. Kohokoliv, kdo odmítal toto tvrzení, označil za kacíře, který musel být vyhnán, ještě lépe totálně zničen.

Proto Irenaus upřel veškerou svou energii do boje proti gnosticizmu. Proto vyhlásil válku individuálnímu uvažování a burcoval k pevné víře v nezpochybnitelné dogma. Proti osobní zkušenosti a oznámení stavěl jedinou, katolickou církev, vyrůstající z apoštolského základu.

Od Irenaa se datuje ustavení kánonu Nového zákona v podobě, jak je znám dnes.

V roce 1958 byl v jednom klášteře u Jeruzaléma nalezen útržek Markova evangelia, který byl na příkaz biskupa Klementa Alexandrijského, jednoho z nejuctívanějších církevních otců, úmyslně zatajen.

V korespondenci Klementa svému učedníkovi Theodoru se píše: ...učení karpokraciánů. Těmto je třeba se postavit všemi způsoby a ve všem. Neboť i kdyby řekli něco pravdivého, nemůže ten, kdo miluje pravdu, i tak s nimi souhlasit. Neboť ne všechny pravdivé věci jsou pravdou, a ani ona pravda, která se pouze zdá být pravdou podle lidského náhledu, by neměla mít přednost před pravou pravdou, tou, odpovídající víře.

Násilné šíření křesťanské víry

Pokud měla římskokatolická církev přežít a stále více prosazovat svou moc, potřebovala mocnou světskou osobnost,

kteřá by jí mohla zastupovat a která by byla dostatečně silná, aby odvrátila a nakonec úplně vyhladila hrozbu nepřátelských křesťanských vyznání. Tou osobností byl Chlodvík (vládl 481–511).

V roce 496 byla uzavřena smlouva mezi Chlodvíkem a římskokatolickou církví. Zajišťovala přežití církve a ustanovovala církev jako nejvyšší duchovní autoritu celého západu. Povýšila postavení Říma na roveň řecké pravoslavné víry se sídlem v Konstantinopoli. Přinášela účinné prostředky k vymýcení rozvětvené sítě kacířství. A Chlodvík byl mečem římskokatolické církve, nástrojem, kterým Řím vnucoval svou duchovní nadvládu, manifestaci římské moci.

Smlouva mezi Chlodvíkem a římskokatolickou církví byla jedním ze

Giordano Bruno

závažných aktů, který měl zásadní význam pro křesťanství příštího tisíciletí. Chlodvíkův křest měl znamenat zrod nového římského impéria, založeného na římskokatolické církvi. Byl ustaven nerozlučný svazek mezi církví a státem se vzájemným závazkem věrnosti.

Během zbývajících let Chlodvíkova života byla víra vnucována mečem a neodolatelnou silou. S pozhelnáním a duchovním mandátem církve se francé království rozšířilo na východ a jih a zahrnulo většinu současné Francie a současného Německa.

Zavraždění Jana Husa

O Janu Husovi není nutné podrobně se rozepisovat. Je důležité jen připomenout, že byl zpovědníkem české králov-

ny Žofie, profesorem na pražské univerzitě a kazatelem. Ve svých kázáních statečně a důrazně káral zjevné církevní zlořády, zejména kupčení s odpustky. Byl předvolán před církevní koncil do Kostnice. Byl s ním uspořádán kacířský proces a byl žádán, aby odvolal svůj souhlas s učením Jana Viklefa. Mimo jiné. Neodvolal a byl popraven upálením zaživa.

Není důležitý vlastní akt popravy, i když je hrůzný a barbarský. Důležité je proč a kým. Byl stejný křesťan a věřil ve stejného boha, jako jeho vrazi, a byl upálen pod dohledem stejného boha.

Zavraždění Giordana Bruna

Filosof a spisovatel, volnomyšlenkář a buřič Giordano Bruno, vyučoval a psal po celé Evropě. Jeho učení byla směs panteizmu, platonismu, stoicismu a epikureismu, orámovaná a prozářená poezií. Obdivoval krásu a přírodu, a razil teorii, že filozof musí být zároveň básníkem. Jeho základní teze zněla, že svět je v podstatě harmonický a jako celek naprosto dokonalý, protože bůh prostupuje každou jeho částičku.

Tento bezelstný idealista, toužící po krásě a dokonalosti, padl do rukou inkvizice, odmítl odvolat své učení, a po mučení a kacířském procesu byl se souhlasem papeže Klimenta VIII. zaživa upálen na hranici.

Dnes bychom jeho postoje a vlastnosti označili za ctnosti.

Vraždění kacířů obecně

Předně je potřeba připomenout, že nelze přesně definovat, kdo byl kacíř. Výčet všech typů sekt nebo hlasatelů křesťanství, lišících se jen v detailech, by byl dlouhý a určitě by nebyl úplný. Za kacíře byli totiž označeni i vladaři a vzdoropapežové, přičemž nebylo možno určit, kdo je legální papež a kdo vzdoropapež.

Obecně lze říci, že za kacíře byl označen každý, kdo ohrožoval mocenskou pozici katolické církve. Byli to paradoxně i upřímně věřící křesťané, kteří žili skromný a bohabojný život na rozdíl od v přepychu a marnotratnosti žijících církevních hodnostářů. Kolik bylo takto zavražděných nevinných lidí, nikdo nespočítá, vraždění kacířů však trvalo zhruba 1 600 let.

Dostupné na: <http://goo.gl/Oe0T1N>
redakcia ■

Helmut Schmidt a náboženstvo

R. Škoda: Helmut Schmidt and religion

Helmut Schmidt

Od odchodu z aktívneho politického života (1982) publikoval bývalý piaty nemecký kancelár Helmut Schmidt do svojej nedávnej smrti (2015) v priebehu 33 rokov takmer neuveriteľný počet 30 knižných titulov, ktoré boli väčšinou bestsellermi a absolvoval 80 interview, ktoré si zaslúžili uverejnenie.

Okrem aktuálnych politických a ekonomických úvah a diskusií sú to aj jeho články a prejavy z obdobia jeho kancelárstva (1974-1982). Keď v tom čase katolícki biskupi a poslanci strán s písmenom „k“ v názve rozvírili diskusiu o základných hodnotách, sťažujú sa na ich úpadok a dožadujú sa obnovy ich kresťanského charakteru, bránil Schmidt príkaz neutrality štátu a poukazyval na hranice jeho možností. Nebol celkom konzekventný, keď sprostredkovanie etických zásad a hodnôt spoločnosti síce prisudzoval okrem cirkví aj mienkotvorným inštitúciám, ale nikdy nemenoval ateistov priamo.

Prežil 8 rokov vojny, ústup od Moskvy, obliehanie Leningradu a krátke britské zajatie. Dopustenie nacistických a odplatných ničivých vojen, ako aj existenciu Osvienčimu a iných koncentračných táborov považoval za vyhlásenie bankrotu bezmocného Boha, o ktorého zázraky konajúcom synovi Ježišovi Kristovi, jeho panenskom narodení, prázdnom hrobe a nanebovstúpení

„kolujú prečudesné historky. Nemohol som uveriť, že (Boh - otec) poslal svojho syna na zem, aby ho nechal ukrižovať a potom ho vzal k sebe do neba.“ Modliť sa k Bohu mu ostalo po celý život ničím cudzím.

Za základ náboženstiev považoval Kantov imperatív v znení „*Čo nechceš, aby iní činili tebe, nečini ani ty iným.*“ Vytykal cirkvám, že „*žiaden kresťanský zoznam cností nepozná rešpekt pred dôstojnosťou jednotlivca. Až súčasná ústava z nej robí základný kameň nášho štátu.*“ Napriek tomu sa považuje za kresťana a ostáva členom (luteránskej) cirkvi, pretože sa táto stavia proti morálnemu úpadku modernej globálnej spoločnosti. Spočiatku aj s manželkou „*príliš idealisticky verili, že náboženstvo skrotí zvieru v človeku*“. Vidno, že síce študoval svetové náboženstvá, ale nevenoval dost' pozornosti ateizmu. V roku 2007 predniesol v Tübingene na pozvanie teológa Hansa Künga prednášku o svetovom étose. Podľa jeho názoru pripadá pri usporiadaní spoločnosti rozhodujúca rola rozumnosti politikov a nie ich špecifickému náboženskému vyznaniu. Doterajšie pôsobenie cirkví ho morálne, politicky a ekonomicky sklamlalo. Pri obnove právneho štátu po 2. svetovej vojne nevidno pôsobenie cirkví ani v oblasti morálky, ani demokracie. Pochopil nevyhnutnosť Küngovho globálneho étosu, t. j. mieru a dialógu medzi národmi, náboženstvami a kultúrami, čo sa nedá dosiahnuť bez mieru medzi oblasťou viery a neviery. Pritom pre neho nič nie je menej dôležité ako teológia.

V roku 2007 povedal v interview s Maischbergerovou, že už neverí v Boha, okrem iného preto, lebo Boh dopustil Osvienčim.

Z interview pre časopis Cicero 21. 2. 2007

Cicero: *Ako protestant ste pokrstený, Veríte v Boha?*

Schmidt: Áno, hoci o niečo menej ako kedysi.

Cicero: *Prečo menej?*

Schmidt: Po odstúpení z verejných úradov som si našiel čas venovať sa

svetovým náboženstvám ... Dnes sa mi vidí, že všetky predstavy Boha vymysleli ľudia podľa toho, v akých kultúrach a podmienkach žili. Zoberte si pekné nemecké príslovie: „Čo nechceš, aby ti robili iní, nerob ani ty nikomu inému.“ Považujeme ho za kresťanské, ale túto, teológmi za „zlaté pravidlo“ nazvanú maximu, nájdeme v každom svetovom náboženstve. Keď zistíte, že všetky kresťanské pravidlá slušného spolunáboženstva platia aj pre moslimov a židov, budete opatrnejší pri hodnotení svojho vyznania. Nemusím byť kresťanom, aby som sa správal slušne. Ostatne, ani v nemeckej ústave neexistuje nijaké kresťanstvo. (Len v úvode áno, ale to zrejme ani Schmidt ani wikipedia nepočítajú.) Slovo Boh v nej existuje len na jednom mieste, a to na konci znenia úradnej prisahy: „Tak mi pánboh pomáhaj.“ Už druhá veta odseku však vraví, že „prisahu možno zložiť aj bez súvislosti s náboženským presvedčením.“ (Ani v Ústave SR sa slovo Boh nevyskytuje a pojem „boh“ je tam v zložených slovách päťkrát: raz ako bohoslužba a štyri razy ako bohatstvo.)

V dnešnej spoločnosti existujú zásadné hodnoty, úplne nezávislé od náboženstva, napríklad ľudské práva a demokracia. Ani jedno sa nespomína v kresťanskom učení, ani v islame, ani u Konfúcia. Obidve sú výdobytky európskeho a severoamerického osvietenstva, ktoré cirkvi tvrdošijne odmietajú.

Cicero: *Ale kresťanstvo im je najbližšie?*

Schmidt: Samozrejme. Tu som sa narodil aj vyrástol,

Cicero: *Je to teda zemepisná náhoda, že ste kresťan. Žijete podľa niektorých kresťanských pravidiel, ale inakšie ste toho názoru, že raz sa rozpadne na prach a je po všetkom?*

Schmidt: To som nepovedal. ... Ako minister a kancelár som vždy prisahal s dodatkom „Tak mi Pánboh pomáhaj“.

Cicero: *Pred 65 rokmi ste sa cirkevne oženili. Záležalo vám na božom požehnaní?*

Schmidt: Keď sme sa v roku 1942 s Loki brali, verili sme, že bude treba cirkev, aby sa po nevýslovnej katastrofe v Nemecku obnovila morálka. Po vojne sme zistili, že cirkvi toho nie sú schopné.

Cicero: *Môže cirkev v Nemecku – najmä vzhľadom k islamskému terorizmu – zosilniť?*

Schmidt: Vidím všade, že cirkvi slabnú. Voči takým nádejám som príliš realistický.

Čo som ešte chcel povedať

Vo svojej knihe „Čo som ešte chcel povedať“ (2015), Schmidt veľmi kriticky odmieta misionárčenie, t. j. snahu cirkvi zvýšiť počet svojich príslušníkov a rozšíriť oblasť svojho pôsobenia. Katolíci to volajú evanjelizáciou, resp. reevanjelizáciou, ktorá dnes, v čase nevyhnutného dialógu, nemá oprávnenie. S egyptským prezidentom Sadatom predebatoval Schmidt problém, že židovstvo, kresťanstvo a islam majú rovnaké korene; že Konfucius, Sokrates, Zarathustra, Gautama Budha a Lao c' pôsobili pol tisícročia, Mojžiš a Echnaton celé tisícročie pred Kristom – a že preto neboli ich ľudia nešťastnejší, ako sme my dnes.

V Schmidtovej osobnej viere nehrali centrálné prvky učenia kresťanstva – Kristus ako syn boží, odpustenie hriechov na základe smrti a zmŕtvychvstania Krista alebo život po smrti – nikdy žiadnu rolu. Najdôležitejší biblický text bol preňho otčenáš.

Podľa Schmidta je úlohou cirkvi šíriť etické hodnoty medzi ľuďmi, ale má existovať prísna odluka štátu od cirkvi a politiky od náboženstva. V tomto ohľade však nebol vždy konzekventný. Ostal príslušníkom luteránskej cirkvi, ale bol si vedomý toho, že Martin Luther alebo Vatikán by ho sotva uznali za kresťana. Opakovane vytykal Bohu, že dopustil príliš početné a veľké zločiny, najmä holokaust na Židoch. Vzpieral sa uznať platnosť biblického príkazu v Pavlovom liste Rimanom: „Každý nech sa poddá vyššej moci, lebo niet moci, ktorá by nebola od Boha. A tie, čo sú, ustanovil Boh.“ (Rim 13.)

V interview pre svoj týždenník Die Zeit v roku 2007 povedal, že Spojené štáty sú pre svetový mier väčším nebezpečenstvom ako Rusko. Upozorňoval, že Rusko na konci studenej vojny súhlasilo s pokojným odstúpením Ukrajiny a iných bývalých členských štátov Sovietskeho zväzu a od tých čias nenašlo žiadneho suseda. (To bolo v roku 2007 a odvtedy je tu sporný problém Krymu a Ukrajiny). Dobré vzťahy k Rusku propagoval nie kvôli Putinovi, ale preto, lebo Nemecko potrebuje dobrých susedov. Skôr ako iní priateľsky

komentoval vzostup Číny, ktorý zmenil svetovú ekonomiku. Inváziu Spojených štátov do Iraku za G. W. Busha označil za volenú a nie potrebnú vojnu, ale napriek tomu neobľomne schvaľoval atlantickú alianciu.

Vo výbere z článkov z rokov 1972–2011 v zborníku „Religion in der Verantwortung“ (Zodpovednosť náboženstva, 2011) sa Schmidt predstavuje ako skeptický kresťan. **Zdôrazňuje, že demokracia a právny štát nevznikli na pôde kresťanskej náuky, ale proti vôli kresťanských cirkví. Že cirkvi sa síce vydávajú za mierumilovné, ale ich reprezentanti pôsobia často agresívne.** Výdobytky osvietenstva sa len pomaly a postupne v priebehu troch storočí vstúpili do európskej morálnej zodpovednosti. **Súpis základných ľudských práv nie je vybudovaný na učení kresťanskej cirkvi, ale na princípe nedotknuteľnej dôstojnosti človeka. Ľudské práva sú tie, ktoré môžu jednotlivci vyžadovať od štátu. Vatikán je jeden z mála štátov, ktoré dodnes odmietajú podpísať a nepodpísali Všeobecnú deklaráciu (Chartu) ľudských práv OSN z roku 1948. Katolícka cirkev hodnotí práva Boha vyššie ako práva ľudí a od tejto dogmy iste neodstúpi ani pápež František.**

Žiadna molekula sa nestratí

V televíznom interview po smrti manželky v roku 2010 odznela pôsobivá odpoveď na otázku, čo príde po smrti. Krátko pred koncom interview sa Sandra Maischbergerová vracia k Schmidtovej zosnulej manželke:

„Verili ste, verila vaša manželka, na život po smrti?“

Schmidt si zhlboka potiahne (z desiatej mentolovej cigarety v živom televíznom prenose!) a zadumane hľadá do zeme.

„Nie, moja manželka bola ako biologička prívŕženkyňou Charlesa Darwina. Utešovala sa tým, že z každej ľudskej čiastočky raz opäť niečo bude – nejaká rastlina, prípadne potrava pre zvieratá. Žiadna molekula sa nestratí. To bol Lokin názor“, vraví Schmidt a temer nežne hľadá na moderátorku. „Presvedčila ma“.

Predseda Nemeckej biskupskej konferencie kardinál Reinhard Marx charakterizoval Helmuta Schmidta v kondolencii Sigmarovi Gabrielovi, predsedovi SPD (Sociálne demokratickej strany Nemecka) ako politika sympatiou a rešpektom nakloneného voči viere a náboženstvu. Ja v jeho spisoch nachádzam na mnohých miestach pravý opak a to ma robí jeho verným stúpencom. *Rastislav Škoda* ■

Vyberáme z časopisu Le Libre Penseur

M. H.: Selected from Le Libre Penseur

Abstract:

Translation of two articles from the humanist journal Le Libre Penseur

Ako sa Adolf Eichmann dostal z Nemecka do Argentíny *How Adolf Eichmann got from Germany to Argentina*

Adolf Eichmann, hlavný organizátor transportov európskych Židov do nacistických vykynozovacích táborov a jeden z najhľadanejších nemeckých vojnových zločincov, opustil v apríli 1950 úkryt v lesoch pri Lüneburgu. Pod menom Otto Heninger sa vybral cez Mníchov do rakúskeho Kufsteinu. Po nocľahu v tamojšom kláštore odišiel do Innsbrucku s tým, že cez Gries am Brenner prekrôči hranicu do Talianska. Aby však nevzbudil pozornosť, odložil pred horským priesmykom svoju batožinu. Po prechode hranice stretol „akéhosi“ kňaza, ktorý mal jeho batožinu na svojom bicykli. Eichmannova ďalšia cesta viedla do Merana, kde prenocoval v útočisku pre nacistov na úteku. Odtiaľ odišiel do Genes a v kostole sv. Antona ho „vrel prijal“ otec františkán Edoardo Dörmöter, pôvodom Maďar, osobitne dobroprajný voči hľadaným nacistom. Prvého júna 1950 sa Eichmann hlásil v miestnej úradovni Červeného kríža, s falošnými dokladmi a najmä s Dörmöterovým odporúčaním. Tamojší úradník pohotovo vyhovel jeho žiadosti o pas Červeného kríža, na ktorý v ten istý deň argentínsky konzulát udelil vízum. A 17. júna - po účasti na omši a po požehnaní od láskavého mnícha sa Eichmann nalodil na parník „Giovanna C“ a 14. júla 1950 z neho vystúpil v Buenos Aires.

Eichmannov nie ojedinelý príklad poukazuje na účasť katolíckej cirkvi na pomoci nacistickým zločincovi pri ich úteku pred spravodlivosťou.

Eichmanna r. 1960 uniesli do Izraela a po procese v r. 1961-1962 popravili.

Z časopisu Le Libre Penseur, marec 2015 spracoval M. H. ■

Nemeckí protestanti a nacizmus *German protestants and Nazism*

V r. 1933 sa v Nemecku zo 65 mili-

ónov obyvateľov 41 miliónov označilo za protestantov a 21 miliónov za katolíkov.

Podľa predstáv vedúcich nacistov na čele s Hitlerom a jedným z hlavných nacistických ideológov Rosenbergom, malo byť kresťanstvo už pre svoj „neárijský“ pôvod a viaceré vieroučné a morálne zásady, nahradené akýmsi novým náboženstvom, založeným na dávnej germánskej mytológii a na oslavovaní rasy.

V katolíckej cirkvi sa objavili náznamy istej vôle k odporu voči nacistickému „novopohanstvu“. Oslabili ich však rokovania vlády s Vatikánom a následné uzavretie konkordátu. Určitá nechuť časti radových, najmä dedinských veriach voči režimu sa prejavovala v prevažne katolíckych regiónoch a nacistická perzekúcia postihla aj viacerých katolíckych duchovných.

Vývin situácie v protestantskej cirkvi bol zložitejší i dramatickejší. Po príchode A. Hitlera k moci sa Evanjelická cirkev Nemecka svojím spôsobom rozštiepila. V marci 1934 časť protestantských činiteľov a teológov zverejnila tézy, ktorými sa prihlasovali k Adolfovi Hitlerovi a nacistickému režimu ako tzv. Nemeckí kresťania (Deutsche Christen).

Naopak, v r. 1934 svoju nezávislosť od režimu vyhlásila Vyznávateľská cirkev (Bekennende Christen) s viacerými **poprednými a aktívnymi odporcami nacistického režimu.**

Martin Niemöller (1892-1984)

- v prvej svetovej vojne veliteľ ponorky - získal pre svoje myšlienky niekoľko tisíc evanjelických farárov. Bol uväznený v r. 1937 v koncentračnom tábore Sachsenhausen, od r. 1941 v Dachau, oslobodený v r. 1945.

Dietrich Bonhoeffer (1906-1945) okrem iného organizoval až do r. 1937 tajné semináre. Uväznený bol v apríli 1945 „za demoralizovanie ozbrojených síl“; popravili ho v koncentračnom tábore Flossenbürg.

Dietrich Bonhoeffer

Hans-Bernd Harften (1905-1944), hoci právnik, bol od začiatku aktívnym členom Vyznávateľskej cirkvi. Napokon sa zblížil s okruhom opozičníkov okolo známeho plukovníka Stauffenberga. Po atentáte na Hitlera 20. júla 1944 bol uväznený a 15. augusta popravený.

Z časopisu Le Libre Penseur, júl 2014 spracoval M. H. ■

Katolicizmus a nacizmus *Catholicism and Nazism*

Pod týmto titulkom glosuje Claude Gantini knihu Raula Hilberga „La destruction des Juifs d'Europe“ (Záhuba európskych Židov). Uvádza viaceré príklady paralel medzi protizhiovskými opatreniami stredovekej rímskokatolíckej cirkvi a zákonodarstva hitlerovského Nemecka.

TABUĽKA s prehľadom opatrení je na 17. strane tohto čísla.

Z časopisu Le Libre Penseur, marec 2015 spracoval M. H. ■

Poznámka: Málokto vie, že až do r. 1958, do konca éry pápeža Piusa XII. obsahoval obrad veľkonočného týždňa kliatbu proti Židom za smrť Ježiša Krista. Promptne ju odstránil jeho nástupca Ján XXIII.

Čo stačilo na popravu *What used to be enough reason for execution*

O katolíckej cirkvi v niekdajšom Francúzsku sa hovorí málo. Zabúda sa napríklad na mladého rytiera de la Barre, ktorého v r. 1766 sťali, lebo nesňal širák pred prechádzajúcou procesiou.

Zabúda sa, že za Ľudovíta XV. duchovenstvo odmietalo päťpercentné zdanenie svojho rozprávkového bohatstva. Biskupi sa vyhrážali panovníkovi „božím hnevom!“, ak sa tohto zámeru nevzdá.

Z časopisu Le Libre Penseur, jún 2015 spracoval M. H. ■

Kriticky a lapidárne

Critical and lapidary

Vyberáme z *Le Libre Penseur* Selected from *Le Libre Penseur*

„Kto nechce myslieť, je fanatik; kto nemôže myslieť, je slabomyseľný; kto sa neodváži myslieť, je zbabelec.“

Francis Bacon (1561-1626)

„V Osvienčime Boh nebol. Panovali tam také hrozné podmienky, že sa rozhodol tam neisť. Nemodlili sme sa, lebo sme vedeli, že je to zbytočné.“

Laurence Rees: Auschwitz. Paris 2005, s. 377-378. In: Le Libre Penseur, marec 2014

„Oni (kňazi) sa začnú okolo teba krútiť, keď prichádzaš na svet, pokrstia ťa; znova ich stretávaš v škole, ak ťa im tvoji rodičia zverili, potom na prvé prijímanie, katechizmus a birmovku; a kňaz v deň tvojho sobáša ti povie, čo máš robiť v spálni a na druhý deň, sa ťa pri spovedi vypytuje, koľko raz si to urobil...“

Opätovne rozprávajú, že ich kráľovstvo nie je z tohto sveta a vzt'ahujú ruky po všetkom, čo môžu schmatnúť...“

Umberto Eco, Le cimetiére de Prague. Paris 2011, s. 24. I: Le Libre Penseur, júl 2014

Španielska občianska vojna (1936-1939) a katolícka cirkev *The Spanish Civil War (1936-1939) and the Catholic Church*

V roku 1936 vypukla v Španielsku občianska vojna a v boji proti republikánskej vláde sa katolícka cirkev skoro pridala k nacionalistom, vedeným generálom Franciscom Francom. V čoraz intenzívnejšom konflikte sa katolícka hierarchia stala dôležitou oporou vzostupu a legitimovania frankizmu v Španielsku i zahraničnopoliticky. Franco veľmi privítal, ak cirkev jeho akciu vydávala za druh svätého križiackeho ťaženia. V auguste 1936 kanonik katedrály v Salamanke prehovoril v rozhlase o „zákonosti ozbrojeného povstania“ a skončil plamennou výzvou k armáde: „Naša vojna je svätá. V našom boji voláme rovnako ako križiaci: Boh to chce. Nech žije katolícke Španielsko!“ Dňa 30. septembra biskup v Salamanke uverejnil text - schválený osobne Francom - ktorý prezentoval akciu povstalcov ako

„križiacke ťaženie proti komunizmu, za záchranu náboženstva, vlasti a rodiny.“

Jonathan Phillips: Une histoire moderne des croisades. Paris 2010, s. 390. Le Libre Penseur, september 2014. M. H. ■

Posadnutosť, či program? *Obsession or programme?*

Na internetovej stránke Ateistov Českej republiky sa objavil zaujímavý text (dostupný na: <http://www.osacr.cz/2015/09/18/posedla-televize/>). Autor Petr Tomek ho nadpísal „Posedlá televize“. Tvrdí, že „Česká televize je posedlá! Je posedlá evangelizáci, poverčivosťou a pánbičkárstvím svičkových bab.“

V danom kontexte nám mohlo napadnúť iba jedno: žeby sa chystala Česká televízia ísť učiť do Bratislavy? Ak je to tak, musíme P. Tomka sklamať. Nejde o posadnutosť televízie, ale o program. Cieľavedomý, premyslený a agresívny program.

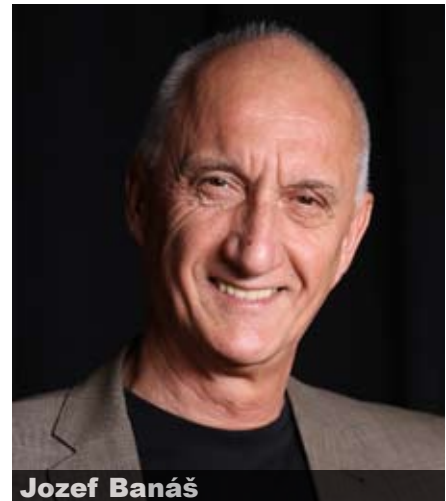
-oj- ■

Elita už nie je elitou *The elite is not elite anymore*

V úvodníku nášho najstaršieho literárneho časopisu obhaja J. Banáš svoju dcéru Adelu pred útokmi kaviarenskej pseudoelity za to, že „sa postavila na stranu slobodnej výmeny názorov“. Banáš kritizuje „malomestskú elitu“, ktorá má, podľa neho, „nutkavý pocit, že práve oni sú intelektuálnym výkvetom národa“.

Pekné, hoci neobvyklé, gesto starostlivého otca, ktorý rozvíja myšlienky obhajoby do nedozernej šírky. Adela však obhajobu nepotrebuje. V tomto prípade určite nie. Ale Banáš potrebuje reklamu! Vidí sa nám, že toto, a ešte reklama rodinnej čajovne, je hlavným zmyslom jeho úvodníka, lebo vo vzťahu k slobodomyselnosti je celkom vedľa a útočí aj proti tomu, čo chcel pôvodne obhajovať. V jeho texte je cítiť skôr skrytú, ale šikovnú, obhajobu vlastných diel pred kritikou cirkvi.

„Elitní majitelia pravdy s trpkou grimasou urazenej pýchy zisťujú, že tá ich bruselsko-atlantická pravda je od skutočného cítenia a myslenia ľudí

Jozef Banáš

na hony vzdialená. Preto zakazujú internetové diskusie a tých, ktorí pravdu hľadajú, v krčmi označujú za konšpirátorov, čudákov, rusofilov či putinovcov. Nedorozumenie medzi kaviarňou a národom sa dramaticky zväčšuje v neprospech kaviarne. Táto uviazla vo svojej pseudointelektuálnej materialistickej pýche, bojí sa diskusie, bojí sa pohľadu do zrkadla. Ľudia sa od ich materialistických hodnôt odvracajú a obracajú sa s nádejou k hodnotám duchovným. Nemám - samozrejme - na mysli hodnoty náboženské. Kto nezaregistroval, že nastáva súmrak materializmu reprezentovaného dogmatickým kresťanstvom (v kresťanstve silnie viera v Krista, nie v dogmy, i vplyvom pápeža Františka má čoraz viac navrch to, čomu osvietení kresťania vravia „christianity“ - kresťanstvo, a čoraz menej vplyvu má to, čomu neosvietení vravia „churchianity“ - kostolníctvo), rigidným komunizmom a agresívnym kapitalizmom, nemá nárok považovať sa za elitu. Hrubohmotnosť ustupuje jemnohmotnosti, ktorej iskra je zatiaľ slabá, ale svetlo už dáva. Ľudia cítia, že doterajšie dogmaticko-mocenské videnie sveta, reprezentované kaviarňou dogmaticko-cirkevnou, novinárskou a politickou, im už zmysel ich životov vysvetliť nevie. Je čoraz viac tých, ktorí prestávajú počúvať prívál pseudoargumentov majiteľov pravdy a dávajú sa na cestu hľadania pravdy. Tá je síce trnistaná a náročná, ale jediná má zmysel. Títo ľudia sa stávajú elitou skutočnou. A ostatní? Tvoria - ako vždy - masu, ktorej môže byť pravda ukradnutá.“

BANÁŠ, J.: Kaviareň. Slovenské pohľady 2015, č. 7-8, s. 1-5. -oj- ■

Winston Churchill (1874-1965)

M. Horácky: Winston Churchill (1874-1965)

Remembrance profile of the British prime minister and his achievements in the defeat of Nazi Germany in the 2nd World War.

Winston Churchill

Winston Leonard Spencer Churchill bol synom Randolpha Churchill, príslušníka starej dynastie vojvodov z Marlborough a Jenny Jeromovej, dcéry amerického miliónára. Narodil sa neočakávane - v improvizovanej šatni, na kope dámskych plášťov, širákov a kožušín, keď sa jeho matka predsa len ešte zúčastnila domáceho plesu. Podľa vtedajších zvyklostí spoločenskej elity sa o silné, ale nie pekné, ryšavé dieťa starali vychovávateľky. Napriek dočasnej chybe reči chlapec veľa rozprával, prejavoval mimoriadne sebavedomie i zanovitosť. Mal však skvelú pamäť, rýchlo sa učil, ale popri nechuti k matematike odmietal aj klasické jazyky, zato vynikal v angličtine.

Postupne bol žiakom elitných internátnych škôl. Skončil v Harrow, kde sa takisto učil iba to, čo sám chcel. Prejavil želanie stať sa vojakom, ale až na tretí pokus sa dostal do známej vojenskej akadémie v Sandhurst, s perspektívou kariéry vojaka v exotických kolóniách britského impéria. Akadémiu skončil s dobrým prospechom ako husársky poručík.

V rokoch 1895-1899 bojoval v koloniálnych vojnách v Indii, Sudáne a v Južnej Afrike. V tamojšej búrkej vojne bol raz; zajatý, ale podaril sa mu

dobrodružný útek. Všade zároveň pôsobil aj ako vojnový korešpondent. Svoje zážitky spracoval v dvoch knihách.

Spolu s prednáškami mu vyniesli nielen honoráre, ale aj popularitu, dôležitú pre jeho ďalšiu verejnú a politickú činnosť.

K politickej dráhe W. Churchilla v rokoch 1900-1940

Ako populárny vojnový hrdina a známy žurnalista začal mladý Winston Churchill budovať svoju kariéru politika. V r. 1900 uspel vo voľbách ako kandidát za konzervatívnu stranu a ako 26-ročný sa stal členom parlamentu. Ale nezaprel svoj temperament a už vo svojej prvej reči sa kriticky „oprel“ aj do svojej vlastnej strany.

Keď sa r. 1903 nedostal do vlády, prešiel do liberálnej strany, kde videl pre mladého politika väčšie šance. Po ďalších voľbách sa stal námestníkom ministra pre kolónie. Ako úspešný v tejto funkcii sa v r. 1907 - iba 33-ročný - stal členom kráľovskej rady. Od r. 1908 ako minister obchodu sa zaslúžil o prijatie niekoľkých sociálne progresívnych zákonov. S úspechom vystúpil proti antisemitským tendenciám vo vzťahu k prísťahovalcom. Zároveň ako člen kabinetu patril k rozhodujúcej časti vlády. Avšak o niečo neskôr, ako prihorlivý minister vnútra, drasticky i neobratne zakročoval proti štrajkujúcim robotníkom a demonštrantkám za volebné právo pre ženy. Nasledovalo nielen nepriateľstvo postihnutých robotníkov a sufražetiek, ale aj ostrá kritika na pôde parlamentu.

V tých rokoch sa Churchill vďaka stykom s admirálom Fisherom začal zaujímať o problematiku britského vojnového námorníctva. V zostrujúcej sa situácii pred prvou svetovou vojnou vypracoval memorandum „O vojenských aspektoch kontinentálneho problému“, čo mu vynieslo post šéfa vojnového námorníctva - prvého lorda admirality. Spolu s admirálom Fisherom rozhodli zväčšiť kaliber diel vojnových lodí a za-

viest' ich pohon na naftu.

Jeho kariéra v tejto významnej funkcii skončila počas 1. svetovej vojny pri realizácii jeho ambiciózneho plánu, pokusu britského loďstva a armády zmocniť sa strategicky dôležitých úžín medzi Stredozemným a Čiernym morom. Katastrofálny neúspech operácie stál život desaťtisícov britských vojakov. Tragický „prípád Gallipoli“ z r. 1915 sa spomína dodnes, najnovšie pri jeho stom výročí.

Pre Churchilla, verejne označeného za diletanta, to znamenalo jeho odchod z admirality. Neprijal však inú ponúkanú funkciu a v hodnosti majora pechoty odišiel do Francúzska k bojujúcej armáde, kde prejavil energiu, odvalu i pohrdania nebezpečenstvom. Až v júli 1917 sa znova stal členom vlády v rezorte pre zbrojenie. Tu sa veľmi zaslúžil o zvýšenie výroby munície, ale aj o frontové nasadenie nového druhu zbrane - tankov.

Začiatkom r. 1919 ako minister vojny sa významne podieľal na britskej účasti v medzinárodnej intervencii proti revolúcii v sovietskom Rusku.

V r. 1921 sa stal ministrom pre kolónie. Vo voľbách r. 1922 ho v jeho obvode porazil kandidát za Labour Party. Churchill neuspel ani vo voľbách r. 1923. V tom čase sa znova zblížil s Konzervatívnou stranou. Ako jej kandidáta ho v ďalších voľbách r. 1923 zvolili a stal sa - nie veľmi úspešným - ministrom financií. Po voľbách r. 1929 prišla k moci labouristická vláda. W. Churchill stratil funkciu ministra i miesto vo vláde. Ale aj po víťazstve konzervatívcov vo voľbách r. 1931 neuspel Churchill v bojoch vo vedení strany a zostal mimo vlády. Až do r. 1940 bol iba členom parlamentu. Postupne sa však stával významnou postavou najmä anglickej zahraničnej politiky.

Winston Churchill a fašizmus

Treba pripomenúť, že taliansky fašizmus 20. rokov minulého storočia nemožno plne stotožňovať s fašizmom neskorším, najmä nemeckým z 30. a 40. rokov.

V r. 1927 sa W. Churchill po osobnom stretnutí v Ríme vyjadril o Benitovi Mussolinim ako o štátnikovi, ktorému ide o hospodárske a sociálne zlepšenie života v Taliansku a ktorého hnutie tiež vytvorilo potrebný protijed

proti „ruskému jedu“. Ešte r. 1935 bol Mussolini pre Churchilla „veľkým mužom a vládcom“. Pri talianskom vpáde do Etiópie radil Churchill skôr umiernený postupu voči agresorovi. V čase fašistickej vzbury generála Franca proti španielskej republikánskej vláde a pri následnej intervencii Nemecka a Talianska vyslovoval sa aj W. Churchill zásadne pre „nemiešanie sa do španielskych záležitostí“.

Ako profesionál W. Churchill najprv svojím spôsobom oceňoval politické schopnosti a úspechy Adolfa Hitlera osobitne v boji s komunistami. Avšak skoro zbadal hrozbu vyzbrojujúceho sa Nemecka pre Francúzsko a cez neho aj pre Anglicko. Jasnozrivo tiež rozpoznal význam silného a moderného letectva pre obranu Anglicka zoči-voči nebezpečenstvu nepriateľského bombardovania najmä Londýna.

So zostrovaním medzinárodnej situácie koncom 30. rokov vystupoval Churchill čoraz: rozhodnejšie proti „zmierovacej“ politike premiéra N. Chamberlaina voči nacistickému Nemecku. Ostro reagoval na hitlerovskú anexiu Rakúska, na mníchovský diktát voči Československu, na nemeckú okupáciu Čiech a Moravy i na taliansky vpád do Albánska.

Winston Churchill a socializmus

Ako príslušníkovi mocenskej elity Veľkej Británie boli Winstonovi Churchillovi cudzie už aj reformistické predstavy vodcov takzvanej Fabiánskej spoločnosti (S. a B. Webbovci, H. G. Wells a G. B. Shaw), s ktorými sa zoznámil v mladších rokoch. Tým skôr a zásadne odmietal ideu a snahy o revolučnú premenu spoločnosti.

Preto sa zákonito postavil proti Októbrovej revolúcii v Rusku. Najmä od začiatku r. 1919 ako vtedajší minister vojny organizoval bojovú spoluúčasť britských vojsk a námorníctva v medzinárodnej protisovietskej intervencii. V nasledujúcich rokoch odmietal najprv diplomatické a potom i ďalšie styky Veľkej Británie so Sovietskym zväzom.

Svoj vzťah k socializmu, ktorý sa nepodarilo „zahrúsiť“ v kolíske, W. Churchill zásadne nezmenil do konca svojho života. Nestrácal však zmysel pre realistické politické uvažovanie. Podľa vývinu medzinárodnej situácie a najmä aktuálnych záujmov Veľkej Británie sa vedel

utilitárne postaviť k Sovietskemu zväzu ako postupne medzinárodne významnému štátu. Koncom 30. rokov, zoči-voči rastúcej agresivite hitlerovského Nemecka, navrhoval - spolu s A. Edenom a Lloydom Georgeom - vojensky zapojiť do protihitlerovskej koalície štátov aj Sovietsky zväz. Chamberlainovej vlády sa priamo spýtal: „Prečo sa nechcete stať spojencami Ruska teraz, keď tým možno odvrátiť vojnu?“ A prorocky dodal: „Ak dôjde k najhoršiemu, aj tak sa v tom ocitnete po jeho boku.“

Rokovania politických a vojenských delegácií Anglicka, Francúzska a Sovietskeho zväzu však vinou anglických obštrukcií stroskotali. Krátko nato vypukla 2. svetová vojna. Po nemeckom rozdrvení Poľska a v závere vojenskej agónie Francúzska konečne v Anglicku padol „mníchovan“ N. Chamberlain. Premiérom Veľkej Británie sa v najkritickejšom období jej moderných dejín stal Winston Churchill.

Vojnový vodca Veľkej Británie a člen „Veľkej trojky“

Dňa 10. mája 1940 nastala v živote a ariére Winstona Churchilla „hviezdna hodina“. Od kapitulácie Francúzska Anglicko, s určitou materiálnou podporou USA, čelilo samo nemeckým bombardérom a stíhačkám, krížnikom a ponorkám, zvädzalo boje v Grécku, na Kréte, v severnej Afrike. Vtedy sa W. Churchill osvedčil ako človek so železnými nervami, vynikajúci organizátor, duchovný a morálny vzor, vyžarujúci odvahu, odhodlanie, nepoddajnosť a neochvejnú vieru vo víťazstvo - hoci nemohol národu sľúbiť iné, než „pot, slzy a krv“. Ako skutočný vodca bojujúcej krajiny odvedol takú politickú, organizačnú a morálnu prácu, ktorá mu

vyniesla zaslúženú úctu, vďačnosť a už nikdy neprekonanú popularitu.

Ďalšia významná fáza Churchillovho života a kariéry začala 22. júna 1941, keď hitlerovské Nemecko napadlo Sovietsky zväz. Vo svojom historickom rozhlasovom prejave Churchill potvrdil svoju originálnu letoru i štýl politiky. Najprv zdôraznil, že ako najdôslednejší odporca komunizmu neodvolá jediné slovo, ktoré proti nemu vyslovil. V zapätí so silným emocionálnym nábojom vyjadril dôveru a obdiv ruským vojakom a ľudom, brániacim svoju ženu. Zdôraznil odhodlanie Anglicka zničiť Hitlera a jeho režim, a preto pomôže Rusku a jeho ľudu všetkým, čím bude môcť. Obe krajiny ohrozuje to isté nebezpečenstvo a vec každého Rusa je vecou slobodných ľudí kdekoľvek na zemeguli.

Churchillovo uprednostňovanie slov „Rusko“ a „Rusi“, „ruský ľud“ malo akýsi „podtón dištancu“ od „komunistického Sovietskeho zväzu“, prípadne jeho vlády. Prejav ako celok však vyvolal veľký ohlas u všetkých odporcov hitlerovského fašizmu. Bez zlomyseľnosti možno podotknúť, aký veľký kameň spadol Churchillovi zo srdca ohľadne hrozby nemeckej invázie.

Vo vzťahu k vedeniu Sovietskeho zväzu však prejav zotrel nepríjemnú pachuť, vyvolanú nedávnou záhadnou udalosťou. Dňa 11. mája 1941 Hitlerov námestník Rudolf Hess zoskočil z lietadla nad Škótskom s osobným zámerom - či možno poslaním - rokovať s anglickou vládou o mieri s Nemeckom. Neprijateľnou podmienkou pre Anglicko však bola požiadavka politicky odstaviť Churchilla. Anglickej vláde predovšetkým muselo byť jasné, že v prípade porážky Sovietskeho zväzu bude stáť proti ešte silnejšiemu Nemecku.

Osobnosti 2. svetovej vojny

Hessova iniciatíva stroskotala, britská vláda sa však k nej oficiálne nevyjadřila. Čudné mlčanie vyvolalo nedôveru sovietskej vlády a podozrenie J. V. Stalina o skutočnom postoji anglickej vlády. K Stalinovej nedôvere prispelo aj osobné posolstvo, ktorým ho nedávno predtým na nebezpečenstvo nemeckého útoku upozorňoval práve W. Churchill, „zapisahaný nepriateľ“ socializmu a Ruska.

V tejto súvislosti poznámka o Stalinovom nedoceňovaní hrozby nemeckého útoku. Podľa A. Wertha, anglického vojnového korešpondenta v Sovietskom zväze, 5. mája 1941 Stalin prehovoril k vybraným absolventom vojenských akadémií. Vtedajšiu situáciu označil za mimoriadne vážnu s tým, že v blízkej budúcnosti nemožno vylúčiť nemecký útok. Priznal nie dostatočnú pripravenosť Červenej armády, aj preto sa sovietska vláda maximálne pousiluje odhaliť nemecký útok. To sa však nemusí podať. Stalin zdôraznil, že „odteraz do augusta“ to bude najnebezpečnejšie.

Na nemecký vpád však Stalin najprv reagoval nie dosť pohotovo a účinne.

Winston Churchill si veľmi dobre uvedomoval význam Sovietskeho zväzu ako vojnového spojenca. Rýchlo sa dohodol s prezidentom USA F. D. Rooseveltom o pomoci Sovietskemu zväzu. Popri rozhodujúcej účasti USA si uznanie zaslúži jej anglický podiel, vrátane obetí britských vojakov, pracovníkov v prístavoch a najmä námorníkov v konvojoch do Sovietskeho zväzu.

Vstupom USA do vojny začiatkom decembra 1941 sa dotvorilo spojenectvo troch veľmocí na čele s „Veľkou trojkou“ – F. D. Rooseveltom, J. V. Stalinom a W. Churchillom. V priebehu vojny, najmä od r. 1943, W. Churchill na jednej strane oceňoval vojenskú silu a zásluhy Sovietskeho zväzu, jeho armády a ľudu: „...nijaká vláda, akú kedy ľudia vytvorili, by nebola schopná prežiť také vážne a kruté rany, aké zasadil Hitler Rusku“, ktoré „nielen obstálo, ale navyše samo zasadilo nemeckej armádnej mašinérii smrteľné rany, aké by nebola mohla zasadiť nijaká sila na svete“ (jar 1943, po Stalingrade); „...iba sovietske armády mohli zlomiť vázy tejto mašinérii“ (2.8.1944) a „práve ruská armáda jej vyrvala vnútornosť“ (27.9.1944, po

porážke Rumunska, po víťazných ofenzívach v Poľsku a Maďarsku).

Na druhej strane mal W. Churchill svoj podiel na priet'ahoch v najefektívnejšej pomoci Sovietskemu zväzu - pri otvorení spojeneckého druhého frontu v Európe. Proti plánu invázie cez Lamanšský prieliv do Francúzska Churchill neunavme presadzoval inváziu na juhu Európy, s cieľom zabrániť Sovietskemu zväzu preniknúť do juhovýchodnej a najmä strednej Európy, Napokon až na teheránskej konferencii „Veľkej trojky“ na jeseň r. 1943 definitívne stanovili termín invázie na jar r. 1944, a to v Normandii. Začala 6. júna 1944 - aj s osobným podielom W. Churchilla na jej úspechu, návrhom a zabezpečením umelých prístavov pri normandskom pobreží.

Vo svojom osobnom „strategickom zápelení“ so Sovietskym zväzom W. Churchill predsa len „uhral cenný bod“. Koncom r. 1944 zasiahli do občianskej vojny v Grécku desaťtisíce britských vojakov a krajina zostala vo sfére vplyvu západu.

Na začiatku roku 1945, počas dočasne úspešnej nemeckej ofenzívy v Ardenách, požiadal W. Churchill J. V. Stalina o pomoc sovietskou ofenzívou v Poľsku. Krátko nato sovietska armáda postúpila od Wisly k Odre, sedemdesiat kilometrov od Berlína.

Na konferencii „Veľkej trojky“ v Jalte začiatkom februára 1945 už išlo o konkrétne povojnové usporiadanie v strednej a juhovýchodnej Európe. W. Churchill sa veľmi usiloval o riešenia, ktoré by zásadne ovplyvnili budúce vnútropolitické pomery v Poľsku, aj perspektívne v prospech emigrantskej vlády v Londýne. Prezidentovi Rooseveltovi však išlo o udržanie sovietskeho spojenectva proti ešte neporazenému Japonsku; USA vtedy ešte neodskúšali atómovú bombu. W. Churchill svoje predstavy nepresadil.

Ani pre Churchilla nebolo všetko ruské až také zlé. Podľa spomienok A. Wertha, labužníkovi Churchillovi veľmi zachutil ruský kaviár. Po návrate z Moskvy v októbri 1944 veľmi srdečne ďakoval hostiteľom za darované „ruské výrobky“. No Stalin si zároveň neodpustil utiahnúť si z Churchilla osobným darom - vázou „s lukom na medveďa“.

„Na vojnovom chodníku“ (1945-50)

V decembri 1944 predpovedal

H. G. Wells, že „Winston Churchill, symbol národného odhodlania, splnil svoju úlohu a musí odísť“. Dňa 26. júla 1945 volebné víťazstvo Labour Party znamenalo Churchillovu rezignáciu.

Ale ani v 71-ročný Churchill „nezavesil politiku mm klinec“. S heslom „My, konzervatívci, sa vrátíme“, vydal sa cestou kritiky ekonomických a politických zámerov labouristickej vlády. Okrem toho uverejňoval početná články a pracoval na šesťzväzkových Dejiniach druhej svetovej vojny (odmenených v r. 1953 Nobelovou cenou za literatúru).

Avšak počas pobytu v USA, po stretnutiach s prezidentom H. Trumanom a ďalšími politikmi, dňa 5. marca 1946 vo Fultone, v štáte Missouri, predniesol svoj legendárny prejav o „železnej oponě“ v strednej Európe a o „hrozbe svetovej vojny a tyranie zo strany Sovietskeho zväzu a medzinárodného komunistického hnutia“. Iba pol roka po Hirošime a konci vojny navrhoval využiť k nátlaku na Rusov americký primát vlastníctva atómovej bomby.

Dňa 8. augusta 1946 v rozhovore so svojim lekárom Moranom vyjadril Churchill presvedčenie, že vojna vypukne o sedem alebo osem rokov. A v októbri 1948 na konferencii Konzervatívnej strany v Llandudnu, presadzoval vzniesť proti Sovietskemu zväzu ultimatívne požiadavky skôr, než Rusi budú mať vlastnú atómovú bombu.

Podľa doteraz jediného odtajneného dokumentu mal neskoršie plánovaný úder proti Sovietskemu zväzu, jeho európskym spojencom a Číne, dva varianty. Pri plnom údere, najmä na európsku časť Sovietskeho zväzu, malo zahynúť 54 % populácie, teda 108 z 218 miliónov; v spojeneckých krajinách

vyše 4 milióny ľudí; spolu s Čínou sa predpokladalo 216 miliónov obetí. Ohraničený variant úderu si mal vyžia-dať asi 150 miliónov mŕtvych.

Údery mali smerovať predovšetkým proti vojenským objektom, železničným uzlom a letiskám. Mimoriadne silné nálože boli určené napríklad pre Čiernu nad Tisou. Vo vtedajšom Československu by zahynulo 258 000 ľudí pri ohraničenom variante, a 308 000 ľudí pri plnom údere, a to pri zničení priemyselných miest na hlavných dopravných trasách, ako bol Kolín, Pardubice, Plzeň, České Budějovice, Žilina a Košice. (VLACH, T.: Po Hirošimě Evropa. Lidové noviny, 8. 8. 2015.)

Samozrejme, atómové bomby a nálože by si nevyberali. Zabíjali by vojakov i civilistov, komunistov i nekomunistov, ba aj antikomunistov - vrátane tých, ktorí si útok Západu priali. Lenže ani by neboli zbadali, že práve „boli oslobodení“.

K medzinárodne najvýznamnejším medzníkom tohto obdobia patrilo vyhlásenie „Trumanovej doktríny“ o „zadržiavaní komunizmu“ v r. 1947 a najmä založenie paktu NATO v r. 1949.

W. Churchill mal podiel aj na myšlienke zjednotenia západnej Európy (prejav na Zürišskej univerzite 19. 9. 1946) s významným postavením západného Nemecka, uskutočneného jeho neskorším včlenením do NATO.

Winston Churchill a Britské impérium

Celoživotnou „srdcovou záležitosťou“ W. Churchilla bolo udržanie Britského impéria. Ako husársky poručík nasadzoval zaň vlastný život v koloniálnych vojnách. Ako britský premiér sa nesmierne usiloval udržať najmä „klenot v britskej korune“ - Indiu. Preto za druhej svetovej vojny museli za mreže Mahátma Gándhí a Džavaharlal Néhrú. Po vojne ich hnutie za nezávislosť ešte zosilnelo. V r. 1947, po rozdelení krajiny na Indiu a Pakistan, získali obe časti nezávislosť. W. Churchill, vtedy dočasne mimo vlády, sa dožil aj navonok protikolonialistických, v skutočnosti konkurenčno-hegemonistických snáh USA o vytlačenie Veľkej Británie z Indie i z Blízkeho východu s jeho významnými zdrojmi ropy.

O súkromnom živote a osobných záľubách W. Churchilla

Ako 34-ročný minister obchodu v liberálnej vláde sa W. Churchill oženil s 23-ročnou Clementinou Hozierovou, síce nezámožnou, ale z rovnakých spoločenských kruhov. Zrejme išlo obojstranne o manželstvo z lásky. Clementine mala dobré vzdelanie, zaujímala sa o politiku, bola bystrá a mala zmysel pre humor. Podľa mienky súčasníkov bola aj veľmi príťažlivá. Povahovo bola pokojná, optimistická, schopná posilňovať životnú nádej, v ťažších chvíľach bola Winstonovi spoľahlivou oporou.

Churchillovci mali štyri deti, syna Randolpha a dcéry Dianu, Sarah a Mary. V ich detstve sa otec s nimi počas víkendov vo vidieckom sídle rád hrával; okrem iného „na gorilu“, ktorú sám predstavoval.

W. Churchill vytvoril niekoľko rozsiahlych historických diel. Jeho knihy budili pozornosť a boli dobre honorované. Napríklad za 20 000 libier za prvé dva diely „Svetovej krízy“ si Churchill kúpil vidiecke sídlo Chartwell.

Najväčšou Churchillovou záľubou však bolo maľovanie, najmä motívov z prírody v oblasti Stredozemného mora. Maliarske nadanie pravdepodobne zdedil po matke, maľovať sa učil u maliara Johna Laveryho. Bol vraj slabší v kresbe, ale mal skvelý cit pre farby. Považovali ho za úspešného amatéra, niekoľko jeho prác, vystavovaných pod pseudonymom sa aj predalo. S maľovaním, aj ako útechou v ťažkých chvíľach, skončil až na sklonku života. V r. 1948 ho zvolili za čestného člena

Umeleckej akadémie.

Jeho koníčkom bolo aj murárčenie, osvojované od profesionálneho murára a uplatňované v záhrade vidieckeho sídla. Určitý čas choval aj ošípané, získal niekoľko cien na výstavách. Choval tiež dostihové kone.

Inak nepohrdol pohárikom kvalitného nápoja a iba zriedka ho bolo vidieť bez legendárnej cigary. Aj v kritických chvíľach si neodopieral popoludňajší spánok, čo vraj odkukal od Španielov. A ko sám povedal: „Nikdy som nestál, ak som mohol sedieť, a nikdy som nese-del, ak som mohol ležať.“

Ešte raz premiérom (1951-1955)

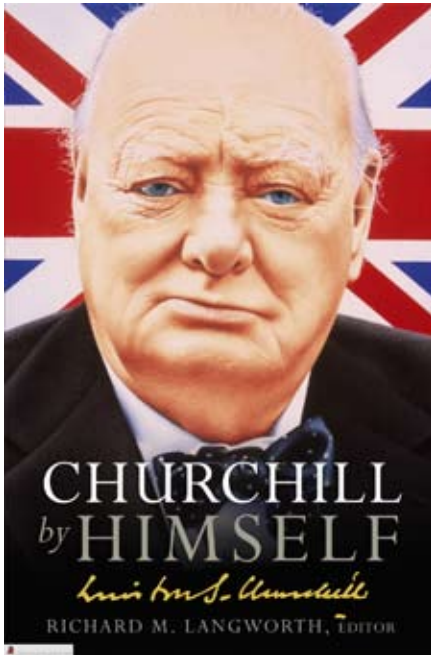
Svoj militantný slovník W. Churchill miernil alebo opúšťal, ak išlo o hlasy voličov, ako to bolo pred voľbami r. 1951. Spolu s nespokojnosťou voličov s politikou Labour Party to prinieslo konzervatívcom víťazstvo. W. Churchill sa ako 77-ročný ešte raz stal premiérom Veľkej Británie. Nová vláda zrušila niektoré znárodnenia z obdobia labouristickej vlády.

Medzinárodné vzťahy Západu a Východu ovplyvňovala najmä vojna v Kórei (1950-1953).

Začiatkom marca 1953 zomrel J. V. Stalin. Oznámenie o jeho ochorení prijal Churchill s veľkým záujmom, požiadal sovietske veľvyslanectvo o pravidelné informácie. Na Stalinovu smrť však verejne nijako nereagoval.

V tom čase sa zaoberal projektom konferencie USA, Veľkej Británie, Francúzska a Sovietskeho zväzu, niekdajších vojnových partnerov, predovšetkým asi kvôli sondovaniu názorov v novom vedení Sovietskeho

zväzu.

Svoj zásadný postoj k socializmu nemenil. Nemohol však ignorovať pomer síl po testoch sovietskej atómovej a vodíkovej bomby. Tak v lete r. 1954, v prejave v Národnom tlačovom klube USA, navrhol „pokúsiť sa vyvolať zmeny v meravom ruskom systéme prostredníctvom kultúrnych a obchodných stykov medzi ruským ľudom a západným svetom“. (Návrh istotne pozoruhodný vzhľadom na neskorší vývin situácie, najmä v druhej polovici 80-tych rokov...)

Na sklonku života

V novembri 1954, za veľkej pozornosti domácej i zahraničnej verejnosti, Winston Churchill oslávil svoje 80. narodeniny. Narastali však jeho zdravotné problémy a s nimi aktuálnosť jeho politického finále. Dňa 5. apríla 1955 podal ako premiér demisiu. Nominálne zostával členom parlamentu, prakticky to bol koniec jeho politickej dráhy.

V nasledujúcich rokoch si dopriaval odpočinok aj na francúzskej Riviére a tiež ako hosť na jachte gréckeho miliardára Onasissa. Nadalej sa zaujímal o verejné dianie, sledoval tlač, čítal najmä historické diela. Koľko vládal, venoval sa svojim záľubám.

Začiatkom r. 1965 nachladol a musel uľahnúť. 15. januára ho postilo krvácanie do mozgu a strata vedomia. 24. januára 1965 oznámili jeho smrť. Prial si byť pochovaný ako vojak, čo mu splnili.

Winston Churchill zomrel ako sláv-

ny človek. Správa o jeho smrti obletela celý svet s veľkou odozvou v mnohých krajinách.

Na záver

Winston Churchill bol nesporne pozoruhodný človek. Neobyčajne húževnatý, energický, cieľavedomý, odvážny, pracovitý i podnikavý, ako spisovateľ i finančne úspešný. Tešil sa povesti dobrého manžela a otca, mal hodnotné a zaujímavé osobné záľuby. V politike bol mimoriadne ctížiadostivý, obdarený veľkou dávkou sebadôvery, odvahy, bojovnosti, schopnosti riskovať, nezlomnej vôle prebiť sa až na politický vrchol, ale aj silou na zvládnutie zvrátov i pádov v kariére. Bol ozajstný profesionál, až s „buldočou“ vytrvalosťou na ceste za svojimi cieľmi.

Ako jedna z najvýznamnejších politických osobností prvej polovice 20. storočia opätovne preukazoval veľké štátnické a vodcovské schopnosti, odhodlanie i odvahu prevziať zodpovednosť za osudové rozhodnutia, ich dôsledky i obeť.

W. Churchill bytostne patril k aristokratickej, zámožnej a vládnucej vrstve Veľkej Británie a jej impéria. Sám sa hlásil k niekoľkým stovkám rodín, ktoré riadili Anglicko. Jeho pôvod, výchova, vzdelanie a životný štýl podstatne ovplyvnili jeho sociálne myslenie, politickú orientáciu i kariéru. Vedel však ísť aj „proti prúdu“ napríklad proti predvojnovnej zahraničnej politike vlády N. Chamberlaina.

Napriek svojmu mimoriadnemu formátu sa zároveň natoľko neodlišoval od profesionálnych politikov - ľudí určitej „branže“ a svojho druhu „hráčov“. V mladosti raz napísal matke: „Politická hra je krásna. A ako v športe, nie je ani v politike nič mimoriadne, ani odsúdeniahodné v záujme kariéry „meniť dres“.“

W. Churchill takto opakovane „manévroval“ medzi konzervatívami a liberálmi. Prirodzene, nikdy by sa nebol stal labouristom. Hoci nekompromisný odporca socializmu zrejme nebol nejakým nepriateľom „obyčajných“ ľudí. Ale práve jeho manželka – v súkromnom rozhovore v r. 1945 (!) o ňom povedala, že „...o živote jednoduchých ľudí nevie nič. Nikdy sa neviezol autobusom a iba raz bol v metre“.

Nesmierne očarený a verný bol, ak išlo o Anglicko a jeho impérium. Bil sa

zaň ako husársky poručík, ako radový dôstojník v prvej svetovej vojne i neskôr ako premiér a člen „Veľkej trojky“, či ako hlava domácej parlamentnej opozície. Pritom sa dôsledne, až s dávkou bezohľadnosti, riadil tradičnou zásadou: „Anglicko nemá ani priateľov, ani nepriateľov - má iba záujmy“. Osobitne voči Sovietskemu zväzu - od privítania a podpory spojenca, cez politické a strategické taktizovanie, až (po roky utajovaný) pokyn maršalovi Montgomerymu zachovávať zbrane vzdávajúcich sa nemeckých vojakov na ich prípadné použitie proti sovietskej armáde.

O poldruhu roka začal W. Churchill hlásať proti Sovietskemu zväzu atómovú vojnu, najmä proti jeho poničenej a len ťažko sa obnovujúcej západnej časti, s najviac postihnutým a ešte iba živoriacim obyvateľstvom. A podľa amerických stratégov aj proti vojnou postihnutým krajinám a miliónom ľudí na východ od „línie Štetín – Terst“.

Možno, že W. Churchill nebol až natoľko informovaný o predpokladaných účinkoch zbraní hromadného ničenia. Vedel však - ako každý - o Hirošime a Nagasaki...

Hodnotenie osobnosti a diela Winstona Churchilla sa všeobecne zhodujú v názoroch na jeho ľudské vlastnosti, politické schopnosti a na jeho historickú úlohu a zásluhy v boji proti hitlerovskému fašizmu, najmä v období osamotene bojujúceho Anglicka. V ďalších otázkach sa názory neraz až zásadne rozchádzajú - podľa tej či onej ideologickej orientácie a politickej pozície.

Osobitný, nielen politický, ale aj všeobecne ľudský a morálny problém predstavuje - hoc aj dočasná - Churchillova angažovanosť v propagovaní preventívnej atómovej vojny proti inému, pripusťme, aj problematickému spoločenskému srstému - ale za cenu miliónov životov ľudí rozličných svetonáborov, ktorí len nedávno unikli smrti a začínali plánovať svoju budúcnosť; vtedy k nim patril aj autor tohto článku.

Naozaj neexistuje hranica pre zásadu „Účel svätí prostriedky?“

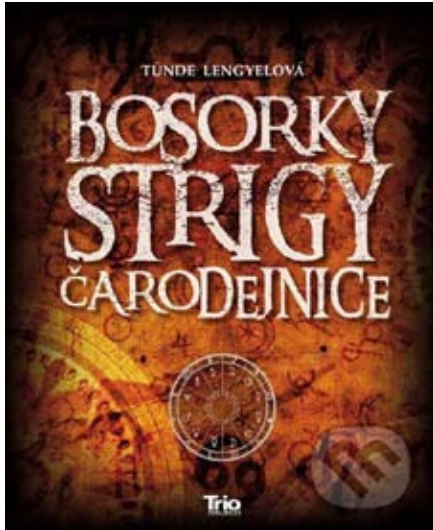
Winston Churchill túto otázku svojím spôsobom aj nastolil - aj všetkým budúcim rozmyšľajúcim ľuďom a najmä zodpovedným svetovým politikom.

Miroslav Horácky ■

Bosorky, strigy, čarodejnice

M. Baťala: *Witches, hags, sorceresses*

Book review of a Slovak author and scientist at the Slovak Academy of Sciences in Bratislava, Tunde Lengyelová "Witches, hags, sorceresses".

Tunde Lengyelová: Bosorky, strigy, čarodejnice Bratislava : Trio Publishing, 2013.

Zaujímavá kniha o tom kto boli bosorky, strigy a čarodejnice, vlastne kto a ako tieto kategórie žien vytvoril a prenasledoval. Kniha vypovedá hlavne o tom, aký postoj k ženám zaujala katolícka (všeobecná) cirkev. Jej praktiky a metódy si osvojila aj svetská moc, ktorá rozsudky väčšinou vykonávala.

Prenasledovanie žien, lebo bosoráctvo bolo najmä ženské remeslo, ich obviňovanie, znevažovanie, mučenie, znetvorovanie, popravy a upaľovanie bolo v dobách inkvizície úplne bežným javom. Nikto si nemohol byť istý, najmä nie ženy, že prenasledovanie ho minie. Zámienky k tomu boli nezmyselné a k obvineniu stačili absurdné výmysly o tom, čo niekto údajne videl, povedal alebo počul. Udávanie bolo medzi ľuďmi veľmi rozšírené a vyhľadávanie bosoriek a čarodejníč nebolo ťažké (udanie, mučenie, označenie ďalších, podozrivých alebo priamo bosoriek a čarodejníč). Priznania boli vynucované neľudským mučením, o čom je dostatok dôkazov v spisoch samotnej katolíckej cirkvi. Podrobnejšie o inkvizícii a jej metódach píše vo svojej knihe **Inkvizícia nezomiera** Anton Rašla (1970).

Abstract:

Aj keď svätá inkvizícia nemá dátum narodenia, najčastejšie sa jej zriadenie oficiálne pripisuje Inocentovi III., ktorý v r. 1198 zriadil komisiu pre skúmanie a prenasledovanie kacírstva. Pápež Gregor IX. zaviedol v r. 1229 inkvizičné súdy. V r. 1230 boli inkvizičné právomoci odňaté biskupom a odovzdané rádu Dominikánov a v r. 1231 boli v Ríme menovaní prví inkvizítori s právom kacírov nielen vyšetrovať, ale aj súdiť. Pôvodnú rímsku inkvizíciu v r. 1542 zmenil pápež Pavol III. na Posvätnú Kongregáciu Rímskej univerzálnej inkvizície. V r. 1908 jej názov skrátil Pius IX. na Sväté officium a v roku 1965 pápež Pavol VI. opäť urobil zmenu na súčasnú Kongregáciu pre náuku viery. Takže **inkvizícia funguje dodnes ibaže pod iným menom**. Mimochodom prefektom Kongregácie pre náuku viery, teda šéfom inkvizície bol v rokoch 1981-2005 za pontifikátu Jána Pavla II. kardinál Jozef Ratzinger, ktorý bol zvolený za pápeža a dal si meno Benedikt XVI. (2005-2013).

V knihe *Bosorky, strigy, čarodejnice* autorka uvádza aj viacero citácií z najznámejšej knihy inkvizície **Kladivo na čarodejnice** (Malleus maleficarum, 1486) autorov Jakuba Sprengera a Heinricha Insitorisa (Kramera), nemeckých teológov a inkvizítorov. Ako napísal Peter de Rosa, bývalý jezuitský kňaz v knihe *Temné pápežstvo: Táto príručka honu na čarodejnice je dokonalou teológiou čarodejníctva, ktorá nebola, pokiaľ ide o nezmysly, prekonaná*.

V prvom vydaní, mimoriadne presného českého prekladu (dr. Jitka Lenková) knihy *Kladivo na čarodejnice* z r. 2000 je uvedené: „*Vydávame tuto doposud do češtiny nepřeloženou knihu proto, aby se její poselství už nikdy nemohlo naplnit a bylo demaskováno, i když instituce, která ji nechala napsat a uvedla do praxe, stále existuje a dostává dotace z našich daní.*“

Organizácia nazývajúca sa Katolícka cirkev, ktorá v tých dobách vládla,

určovala čo sa môže a čo nie, bola nositeľom morálky, pravdy a práva, funguje do dnešných dní. Krajiny a štáty v ktorých pôsobila a pôsobí do dnešných čias jej poskytovali a poskytujú podporu, rôzne výhody a úľavy.

Autorka z knihy na s. 16 uvádza: „*Pretože (ženy) sú slabšie tak dušou, ako aj telom, nie je prekvapujúce, že skôr podliehajú čarodejníckym kúzlam*“ a ďalej „*Žena je hriechnejšia než muž, čo je zrejme z jej mnohých hriechnych ohavností. Malo by byť poznamenané, že pri stvorení prvej ženy došlo k chybe, lebo bola stvorená zo zahnutého rebra...., ktoré je zahnuté akoby od muža. Pre túto chybu bude vždy nedokonalým tvorom, vždy bude podvádzať.*“ Knihu inicioval svojou bulou proti čarodejníctvu (Summis desiderantes affectibus) pápež Inocent VIII. (Inocent znamená v preklade nevinný).

Autorka uvádza (s. 23), že „*Najväčšie prenasledovanie bosoriek v Európe spadá do obdobia približne od r. 1430 až do r. 1780, čiže tiahne sa cez tri a pol storočia. Aj keď súdne i mimosúdne procesy prebiehali aj v staršom období v stredoveku, skutočná honba na bosorky je vecou raného novoveku. Západná Európa prítomnosť bosoriek zažívala najmä v rokoch 1560-1630, s vyvrcholením v 80-tych rokoch 16. stor. a v rokoch 1626-1630. Aj neskôr pravidelne prepukávala protibosorácka hystéria, až kým sa v 18. stor. nezačali bosorkami zaoberať v strednej a vo východnej Európe - v Poľsku a Uhorsku. V tom čase už priemyselne aj vzdelanostne pokročilejšia západná Európa upúšťala od priameho prenasledovania, hoci viera v existenciu a škodlivosť bosoriek pretrvávala.*“

V knihe sú fakty o prenasledovaní bosoriek a čarodejníč na území kde vládla katolícka cirkev so zameraním na bývalé Uhorsko a s presnejšími údajmi o geografickom priestore Slovenska. Tieto údaje doposiaľ neboli s takouto presnosťou publikované. Konkrétne údaje o počtoch obvinených, súdených a popravených sú nižšie ako sa traduje. Cirkev, zvlášť katolícku, to však nijako nevyvíňa a neospravedlňuje v jej neľudskom konaní vo vzťahu k ľuďom, ktorí v danej dobe žili.

Po rozkole v katolíckej cirkvi a Lutherovom uverejnení 95 téz proti odpustkom vo Wittenbergu (31.10.1517)

sa novovzniknutá reformovaná cirkev osobitne nevymanila z praxe katolíckej cirkvi mučiť, zohavovať, popravovať a upalovať bosorky a čarodejnice. Martin Luther (evanjelická cirkev), Kalvín (reformovaná cirkev) a ich žiaci a nasledovníci tiež v tejto oblasti aktívne konali obdobné skutky, aj keď v menšom meradle. Vo Švajčiarsku a v severských krajinách kde po reformácii prevládala reformovaná cirkev sa procesy s bosorkami a čarodejnicami konali tiež a ich počet bol najvyšší v 17. stor.

Niektoré štatistiky o počte popráv v jednotlivých krajinách a regiónoch autorka uvádza vo svojej monografii (pozri s. 26, 35, 49, 51).

Katolícka cirkev bola v niektorých krajinách (Francúzsko, Portugalsko, Nemecko, Španielsko) taká aktívna a nekompromisná, že sa jej obávali nielen bežní ľudia, ale aj šľachta. Popravení však boli aj kňazi samotnej katolíckej cirkvi. Inkvizícia nemala žiadne zábrany a neexistovala proti jej chápadlám žiadna účinná, ani najmenšia, obrana. Napodiv v Taliansku bolo minimálne množstvo procesov s bosorkami a čarodejnicami. Tam sa asi lepšie modlili a boli bližšie k božiemu námestníkovi.

Nespočetnekrát sa v dejinách ľudstva už potvrdil názor *daj človeku moc a až vtedy zistíš, aký vlastne je*. Žiaľ platí to najmä o negatívnom a zločinnom správaní sa mocných v minulosti, ale i v súčasnosti.

Monografia Bosorky, strigy, čarodejnice sa zaoberá aj tým, že charakterizuje aj to, ako sa niekto mohol stať bosorkou, bosorákom, čarodejnicou alebo strigou. Bola to veľmi široká škála možností. Patrili sem napríklad aj vzhľad osoby, jej schopnosti, ale i medziľudské vzťahy, správanie sa na verejnosti, sexualita, alkoholizmus, sklony k exhibicionizmu, strach, choroby detí i dospelých, liečiteľské schopnosti a taktiež zber liečivých bylín, kúpanie, veštenie či predpovedanie budúcnosti a všeličo iné, čo sa vymykalo vtedy bežnému správaniu. Neboli to však iba ľudské vlastnosti, ale aj iné udalosti, ktoré sa veľmi ľahko mohli pripísať niekomu koho následne označili za bosorku, čarodejnicu či bosoráka. Mohli to byť rôzne prírodné úkazy, neúroda, nedostatok vody, choroby zvierat alebo iné, vtedy nevysvetliteľné udalosti či javy.

Ako autorka uvádza (s. 54 a nasl.)

„Najbežnejším dôvodom na začiatku prenasledovania bosoriek v Uhorsku bolo obvinenie z urieknutia.“ A ďalej „Liečiteľstvo a pôrodnictvo samo o sebe predstavovalo vstupenku do radov čarodejnic, najmä pri neúspechu liečebnej metódy, pri narodení mŕtveho alebo postihnutého dieťaťa, ako aj pri pokusoch o ukončenie tehotnosti vykonaním potratu. Množstvo vyšetrovaní sa začalo obvinením z nejakého úplne bežného zločinu, ku ktorému sa v priebehu vyšetrovania pridružilo bosoráctvo.“

Jedna z podkapitol v knihe sa zaoberá tiež spoločenským postavením bosoriek a tiež vekom, výzorom a morálnym profilom bosorky.

„Stanoviť všeobecne platnú charakteristiku bosorky nie je možné. Veľká

”

Žena je hriešnejšia než muž, čo je zrejme z jej mnohých hriešnych ohavností.

variabilita s ktorou sa stretávame pri opise bosoriek v procesoch ukazuje, že v podstate každá žena sa mohla stať bosorkou a hociktorý muž bosorákom. Stačil na to fanatizmus suseda, neprajníka alebo zlomyselníka, závišť, neraz iba ľudská hlúposť.“ (s. 67) A ďalej (s. 70-71) „V 17. stor., keď sa v Uhorsku začal rapidne zvyšovať počet obvinení z bosoráctva, zrejme niektorým osobám napadlo využiť všeobecný strach na vlastné prílepy. ...V prípade bohatých ľudí však okrem malichej pomsty zohrávala dosť významnú úlohu možnosť profitovať z ich majetku. Podľa uhorského práva totiž aj sudca dostával časť zhabaného majetku.... Pokušenie bolo teda veľké.“ Do podozrení sa dostávali v mnohých prípadoch vdovy po bohatých mešťanoch, ale i šľachticé.

Žena bez manžela bola vhodná na obvinenie a predstavovala ľahkú korisť, pričom nemala žiadnu ochranu v podobe viac či menej vplyvného manžela.

Predstava podľa mnohých znázornení na dobových obrazoch, že bosorky boli ženy iba staré, škaredé prípadne rôzne postihnuté na výzore, nie je pravdivá. Za bosorky boli vo veľmi veľa prípadoch označené ženy, ktoré mali malé deti. Znamená to, že v tej dobe to nemohla byť žena vo vyššom veku, pričom tiež je potrebné si uvedomiť, že priemerný vek bol podstatne nižší ako dnes a za starú ženu mohla byť označená už aj žena, ktorá mala niečo po štyridsiatke.

Na mnohých dobových obrazoch sú ako bosorky znázornené tiež mladé, pekné a zvodné ženy. To, že žena bola mladá a prítlačivá, mohol byť tiež jeden z motívov obviniť ju z bosoráctva a určite to tak aj bolo, lebo žiarlivosť je veľmi zlá vlastnosť.

„Škála bosoriek oscillovala teda medzi dvoma pólmi – medzi krásou a ošklivosťou, mladosťou a opotrebovanou starobou.“ uvádza autorka knihy na s. 78. Na obraze od maliara Luisa Ricarda Faleru (Sabat čarodejnic) z r. 1880 je znázornená mladá, nahá, pekná a prítlačivá žena (pozri s. 79).

„Vstupenky“ medzi bosorky a čarodejnice boli veľmi rozmanité. Patrili medzi ne aj ďalšie atribúty, ktoré autorka v knihe uviedla ako znamenia, poukazujúce na možnú bosorku. Boli to napríklad tzv. konská noha (kopyto), bosorácke znamienko (stigma diabolicum) čo bolo vlastne materské znamienko a mohlo sa nachádzať kdekoľvek na tele. Taktiež napríklad ľavá ruka, viac používaná ľavá ruka bola obyčajne príznakom, že tento človek sa „vymyká z radu“ je teda s veľkou pravdepodobnosťou spriaznený s diablom, satanom, ktorý bol označený za pôvodcu všetkého zla a bol hlavným protivníkom boha. Medzi ďalšie nástroje používané bosorkami patrili aj palica na konanie škodlivej činnosti, metla ako prostriedok na lietanie, rôzne nápoje (odvary, čaje), ktoré mohli byť určené na počarovanie ale i na usmrtenie obete.

Je potrebné brať do úvahy aj okolnosti akým je sociálne prostredie, v ktorom ľudia žili, jednoduchosť týchto ľudí, nedostatok informácií alebo len jednostrannosť týchto informácií

od cirkvi k ľuďom, úroveň vzdelania, oddanosť kléru cirkvi, neomylnosť a fanatizmus kňazov, ako aj úplná podriadenosť veriacich cirkevnej moci. Z tohto vyplývalo aj konanie ľuďí v danej dobe.

Posledná časť knihy je venovaná procesom v jednotlivých stoliciach Uhorska, ktoré sa dnes nachádzajú na území Slovenska. Vyhládavanie bosoriek v Uhorsku bolo zverené stoliciam a mestám. Rozhodovali miestne sudy, zastupiteľstvá. V knihe sú uvedené procesy uskutočnené v jednotlivých stoliciach a mestách, nachádzajúcich sa na dnešnom Slovensku alebo do tohto územia zasahujúcich (15 stolíc – Bratislavská, Nitrianska, Komárňanská, Hontianska, Trenčianska, Oravská, Turčianska, Tekovská, Novohradská, Spišská, Gemerská a Malohont, Šarišská, Zemplínska, Abovská a Turnianska). V knihe sú uvedené konkrétne skutky, mená obvinených a odsúdených a vynesené a vykonané rozsudky. Autorka vychádzala z faktov zistených v archívnych dokumentoch a fondoch. Mnohé sú neúplné, mnohé ešte neprebádané a mnohé sa nezachovali. Tieto dokumenty však napriek tomu vydávajú dôležité svedectvo o prenasledovaní bosoriek a čarodejníc na našom teritóriu.

„Do konca stredoveku, teda v Uhorsku do r. 1526, poznáme len asi tucet prípadov v ktorých sa súdili bosorky alebo čarodejnice. Tie prvé boli ženy, ktoré žili vo zväzku s diablom a mali s ním aj pohlavný styk, pričom disponovali takými schopnosťami, že podľa vlastnej vôle mohli robiť rôzne neprirodzené skutky, ako napríklad letieť na sabat. Tie druhé dokázali čarovať, urieknúť, otráviť a predpovedať budúcnosť.“ (s. 47)

V Bratislavskej stolici sa tiež uskutočnilo množstvo procesov najmä v 16. a 17. stor. „Exemplárnym prípadom bezprávia je udalosť, ktorá sa odohrala v r. 1563. Podľa sťažnosti, ktorú Žigmund Torda, zamestnanec kráľovskej komory, adresoval samotnému panovníkovi Ferdinandovi I., dal Juraj Ghiczy bez príčiny a právoplatného rozsudku upáliť štyri honestas matronas, čiže väzené dámy. Udalosť zrejme vyvolala dosť veľký ohlas, keď aj v očiach súčasníka sa ženy zdali nevinné.“ (s. 116)

V knihe autorka uvádza prípad, že pre mesto Krupina, v Hontianskej stolici, bol rok 1675 pamätný lebo bolo

súdených v jednom procese osem žien.

„Už v septembri (1675) začal magistrát vypočúvať svedkov, ktorých bolo nakoniec štyristo.... Pri vypočúvaní sa už objavili aj prevzaté motívy súložie s diablom, lietania na sabaty, dokonca svadba s čertom. Všetkých osem žien skončilo na hranici, dve predtým sťali. No to ešte nebol koniec. Magistrát sa po niekoľkých dňoch rozhodol pokračovať vo vypočúvaní a predvolal ďalších vyše dvesto svedkov. Hlad po smrti bosoriek bol zrejme utlmený, lebo väčšina svedkov vypovedala, že v meste viac bosoriek nepozná.“ (s. 129)

V Abovskej stolici, v kráľovskom meste Košice, ktoré malo vyššiu koncentráciu obyvateľstva, boli predpoklady a podmienky pre možný väčší „vý-

Do podozrení sa dostávali v mnohých prípadoch vdovy po bohatých mešťanoch

skyt bosoriek“. Prispela k tomu aj migrácia obyvateľstva, pohyb cudzincov, obchodníkov, ktorí donášali do mesta mnohé i negatívne informácie o diani v iných mestách a stoliciach a krajinách vrátane informácií o procesoch s bosorkami. V r. 1588 sa uskutočnil prvý proces. Mestská rada v r. 1686 rozhodla, aby sa v každej štvrti neustále pátralo po bosorkách. Uskutočnilo sa viacero procesov, v ktorých boli obvinené výlučne ženy. Doklady a zápisnice o nich sú doposiaľ ukryté v archívoch.

Prvotné podnety a inšpirácia na prenasledovanie bosoriek však jednoznačne vzišli od katolíckej cirkvi a inkvizície. Tak ako s istým časovým posunom alebo „omeškaním“ oproti západnej Európe, prišlo do Uhorska prenasledovanie bosoriek, tak isto s „omeškaním“ sa aj kon-

čilo. Dôležitými nástrojmi v tejto oblasti bolo množstvo pokrokových a racionálnych nariadení panovníčky Márie Terézie v oblasti verejného zdravotníctva, činnosti a vzdelávania lekárov, chirurgov ale aj reformy v justícii (pozri ss. 110-113). V r. 1756 vydala nariadenie na preskúmanie rozhodnutí, kde sa použila tortúra alebo bol vynesený rozsudok smrti. Následne, o dva roky neskôr, bol prijatý zákon o zákaze stíhania bosoriek a tiež aj nový trestný zákon z r. 1768.

Na území Slovenska bol posledný proces s hrdelným rozsudkom vynesený v r. 1777 v Kežmarku a ako píše autorka „Tento rozsudok sa pokladá za posledný v kauze bosoriek v celej strednej Európe“ (s. 141).

Je obdivuhodná odvaha a statočnosť jednotlivcov, ktorí sa odvážne postavili proti tmárstvu a morálke cirkvi a volali po ukončení nezmyselných procesov.

Ako píše autorka (pozri s. 99-107)

„Často išlo o predstaviteľov cirkví, kňazov, ktorí sa s odsúdenými bosorkami či bosorákmi stretávali pri ich vypočúvaní, vo väzení alebo im dávali poslednú útechu pred popravou. Práve mnohí z nich videli, za akých krutých múk sa títo priznali k najabsurdnejším činom, ako hovorili to, čo im vložili do úst, a to len preto, lebo už nedokázali uniesť krutú bolesť mučiacich nástrojov. Nerať to boli sudcovia, ktorí z tých istých dôvodov odmietli odsúdiť zmučených úbožiacov. Alebo to boli osvietení predstavitelia miest, niektorí vzdelaní, iní len mysliaci zdravým rozumom. Vo všeobecnej protibosoráckej hystérii však ich hlas zväčša zanikol. Nejednen z nich riskoval vlastný život, ak zastával, ba aj šíril takéto názory, alebo prišiel o zamestnanie a ohrozil nielen svoju vlastnú existenciu, ale aj svoju rodinu.“

Patrili medzi nich aj teológovia, kňazi, právnici a filozofi, ktorí odsudzovali mučenie, násilné dokazovanie vymysleného zavinenia a mali ľudské spolicenie s osobami, ktoré boli nezmyselne obvinené. Všetci boli vzdelaní a spoločensky aktívni. V knihe sú uvedení viacerí takýto muži menovite (pozri s. 99 a nasl.). Napríklad Georg Golsner - nemecký katolícky biskup, ktorý vyhlásil Heinricha Insitorisa, spoluautora Kladiva, za blázna. Johann Fichard - nemecký právnik, Hermann Witekind - nemecký humanista a matematik, Cornelius Loos - holandský teológ,

Adam Tanner - nemecký jezuita, profesor teológie, Johann Matthäus Meyfart – nemecký luteránsky teológ, Balthasar Bekker – nemecký kalvínsky teológ, Christian Thomasius – nemecký právnik a filozof, priekopník osvietenstva, Reginald Scot – anglický spisovateľ, lekár a ďalší. Samozrejme, že takých ľudí bolo viac. Všetci títo muži napísali knihy a práce, ktoré odsudzovali a odmietali prenasledovanie bosoriek, tortúru (mučenie) a boli odporcami honby na čarodejnice. Ich práce sa však dostali iba k obmedzenému okruhu čitateľov a niektoré boli vydané až po ich smrti. Napriek tomu im patrí veľká úcta.

Kniha Tunde Lengyelovej Bosorky, strigy, čarodejnice **má výpovednú hodnotu a upresňuje obraz o vzniku a činnosti inkvizície v Európe v stredoveku**, kedy vznikla, najmä však v ranom novoveku kedy bola na svojom vrchole. Objasneniu výskytu bosoriek a čarodejníč v Uhorsku a v priestore kde sa dnes nachádza Slovensko je venovaná podstatná časť publikácie (čo do rozsahu) a sú uvedené konkrétne procesy, ktoré boli uskutočnené v jednotlivých stolicích a mestách. Ako som už uviedol v Uhorsku prenasledovanie bosoriek nebolo až také intenzívne ako v iných katolíckych ale aj protestantských krajinách nachádzajúcich sa smerom na západ. **V Uhorsku inkvizícia nepôsobila, viac tu vynikala svetská moc, ktorá riadila vyhľadávanie bosoriek, procesy s nimi a vykonávala nad nimi aj rozsudky.**

V závere autorka píše aj o tom, že bosoráctvo ani v dnešnej dobe nie je neznámy pojem a stále existuje. „Ak neberieme do úvahy bosorácke spolky, ktoré vznikajú z akejsi recesie či kratochvíle a slúžia ako viac-menej uzavreté organizácie s istými predpísanými a hranými rituálmi, budeme prekvapení, ako húževnato sa predstavy o škodení bosoráckymi praktikami držia vo vyspelej, vzdelanej európskej i zámorskej spoločnosti ešte aj v súčasnosti.“ (s. 151)

Zaujímavá kniha. Bola potrebná pre objasnenie ale aj spresnenie dejín bosoráctva, najmä v našom priestore. Je spracovaná pre čitateľa príťažlivo a zreteľne po textovej i obrazovej stránke a zaplnila voľný priestor v danej problematike.

JUDr. Marián Bačala ■

Z nových kníh

Review of new books

DUBNIČKA, S.: - ILKOVIČ, V.: Profesor Dionýz Ilkovič. Foto M. Grejták, M. Hnatič a i. Bratislava : Perfekt, 2015, 101 s. *Biografia uznávaného vedca (1907-1980) s podtitulom Svetová osobnosť modernej fyziky.*

GUÉNON, R.: Človek a jeho naplnenie podľa védanty – Východná metafyzika. Z franc. orig. preložil A. Záthurecký.

Bratislava : Občianske združenie HRONKA, 2015, 283 s. *Francúzsky spisovateľ (1886-1951) analyzuje metafyziku védanty a základných pojmov.*

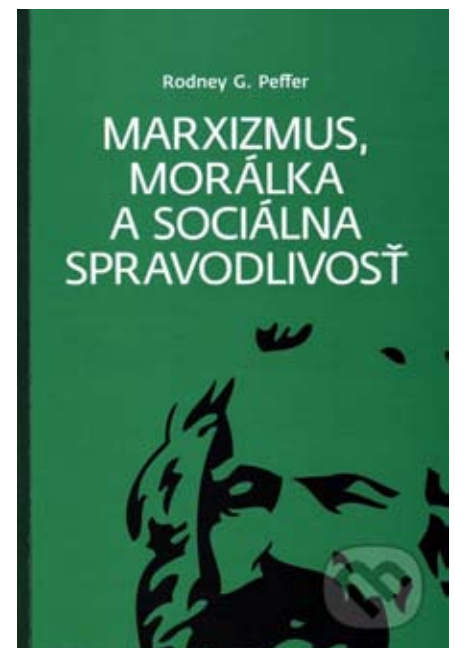
MORAVČÍK, L. Sprisahanie proti konšpiráciám.

Bratislava : Perfekt, 2015, 238 s. *Autor sa venuje pálčivým otázkam súčasnosti – scientológia, tajné spoločnosti...*

Osobne a neosobne (Alexander Matuška – Dielo IV). Zost. S. Matuška. Edícia Zlatý fond slovenskej literatúry. Bratislava : Vydavateľstvo Tatran, 2014, 276 s.

Kniha spomienok literárneho vedca a kritika (1910-1975) na detstvo, mladosť a tvorbu so štúdiom Vladimíra Petrika.

PEFFER, R. G.: Marxizmus, morálka a sociálna spravodlivosť. Z angl. orig. prel. R. Cedzo. Predslov Ľ. Blaha. Bratislava : Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov 2014, 492 s. Edícia Pohľady za horizont. *Štúdie amerického filozofa o morálnej, právnej a politickej filozofii.*

Redakcia ■

Protižidovské (rasové) zákonodarstvo a jeho realizácia na Slovensku v rokoch 1939-1945

Anti-Semitic legislation and its implementation in Slovakia in 1939-1945

prof. JUDr. PhDr. Ladislav Hubenák, DrSc.

Autor Ladislav Hubenák

Úvod

Obdobie 2. svetovej vojny, ktorého integrálnou súčasťou je aj existencia a pôsobenie Slovenskej republiky v rokoch 1939-1945, patrí k najdramatickejším obdobiam v dejinách slovenského národa. **Slovenský štát sa hneď od začiatku svojho vzniku dostal do úzkej vazalskej závislosti od nacistického Nemecka a jeho politický a hospodársky systém i jeho postavenie vo vtedajšej medzinárodnej a vojenskej konštelácii sa riadili podľa záujmov nemeckého imperializmu.** Z hľadiska politického obsahu bol nový režim v porovnaní s predmníchovskou republikou výrazným regresom, pretože nový štát vytvárali ľudáci ako totalitný systém, ktorý rýchlo odstránil všetky zvyšky buržoáznodemokratických slobôd a inštitúcií. (HUBENÁK, L.: Právne dejiny Slovenska do roku 1945. Právnická fakulta UMB : Banská Bystrica, 2005, II. diel. s. 259-299.)

Tento úsek našich národných dejín je však azda najviac **postihnutý deformovanou interpretáciou** a zostáva naďalej arénou pokračujúcich súbojov a sporov historikov. Pokusy o revíziu historického pohľadu na slovenský štát rokov 1939-1945, **predovšetkým však na osobu prezidenta dr. Jozefa Tisu** a jeho vinu za etablovanie totalitného režimu v tomto štáte pod firmou „slovenského“ národného socializmu, sa uskutočňujú rozširovaním fámy, že nie J. Tiso nesie zodpovednosť za neodškriepiteľné zločiny proti ľudskosti – ako je rasové zákonodarstvo a holokaust. (Dies Ater. Nešťastný deň 29. august 1944. Bratislava, 1994. Zamlčaná pravda o Slovensku. Partizánske : Garmond, 1996. Predseda Slovenskej Ligy v Amerike Ľudovít J. Pavlo na seminári prezentoval neskutočnú tézu: „Židia na Slovensku zostali relatívne chránení až do vypuknutia Povstania v auguste 1944. Je pravda, že zákonom z 15. mája 1942 niekoľko tisíc Židov bolo zais-

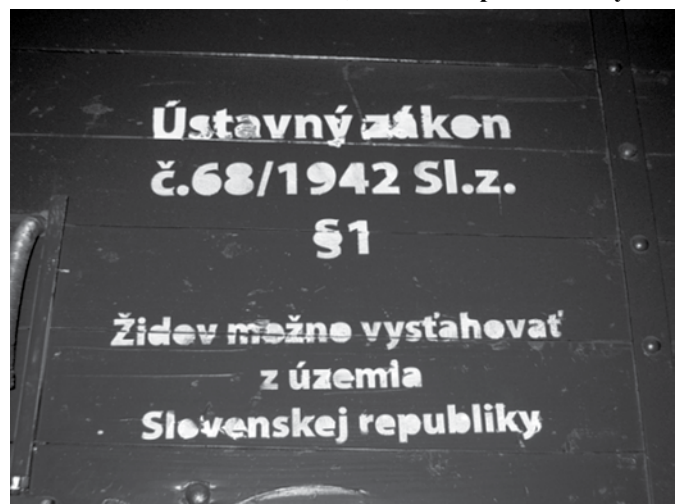
tených a daných do pracovných táborov, kde životné podmienky bývaní boli prijateľné. Zajatci mohli robiť za plat v podmienkach, ktoré sa vyrovnali voľnému trhu.“ (s. 430)... Bolo by už načase rehabilitovať prezidenta dr. Jozefa Tisu aj Slovenskú republiku“ (s. 433); Pozri aj ĎURICA, M. S.: Jozef Tiso, slovenský kňaz a štátnik. I. (1887-1939). Martin : Matica slovenská 1992.)

Súčasne s **legendou o nevinnom anjelovi J. Tisovi silnie legenda o démonovi V. Tukovi.** V tomto smere stoja za povšimnutie slová predsedu vlády pri vypočúvaní pred Národným súdom, ktorý obžalobcovi A. Rašlovi povedal: „Tu predsa platil „Führersystém“ - vodcovský princíp, že ostatné štátoprávne inštitúcie boli len formálne a ...Tiso bol vodca štátu, bol predsedom a vodcom HSES, bol prezidentom a tak prvým mužom vlády a okrem toho sa aj ako kňaz spoliechal na svoju autoritu. Ja som bol síce predsedom vlády, avšak nikdy som nemohol rozhodovať proti jeho vôli alebo bez jeho súhlasu... poslušnosť si vyžadoval aj v predsedníctve strany, aj v Štátnej rade a tam vraj nikto neoponoval jeho názoru“. (Proces s dr. Jozefom Tisom. Spomienky obžalobcu Antona Rašlu a obhajcu Ernesta Žabkaya. Bratislava : Tatrapress, 1990, 60 s.; Kol: Slovenský rodolub Dr. Jozef Tiso. Trenčín : Vydavateľstvo Ivana Štelcera, 1992.)

V Slovenskom štáte od začiatku stáli proti sebe dva tábory. Jozef Tiso opierajúc sa o staroľudákov, členov vlády a Štátnej rady i o cirkevné kruhy, chcel utvoriť klerikálno-stavovský štát. Predseda vlády Vojtech Tuka a Alexander Mach podporovaní Hlinkovou gardou, forsírovali národný socializmus podľa vzoru nacistického Nemecka.

Napriek oficiálnemu prihláseniu sa Slovenska k demokratickým a antifašistickým tradíciám, odvíjanými od SNP, **stále u nás máta snaha prezentovať vojnový štát a najmä jeho prezidenta ako obeť pomerov a nie ich stroju.** Akoby za jeho vlády neboli deportované desaťtisíce Židov, akoby neboli prijaté rasistické protižidovské zákony, horšie a drastickejšie ako v Nemecku, jednoducho ako keby vojnové Slovensko nebolo verným a oddaným spojencom nacistickej Tretej ríše a Hitlera až za hrob.

Možno súhlasiť s názorom, že **sme v pokusoch vyro-**

Protižidovské zákony na Slovensku v rokoch 1939-1945

nat' sa s vlastnou minulosťou d'aleko zaostali za takými národmi ako napr. Nemci, Taliani, i keď oni museli prekonať oveľa zložitejší vývoj. Na vojnovú Slovenskú republiku ako satelit nacistického Nemecka a jej predstaviteľov naozaj netreba zabúdať ako na etapu dejín Slovenska, ktorá bola v príkrom rozpore s dnes dominujúcou demokratickou líniou budovania nezávislého štátu. Nezabúdať, znamená vidieť túto etapu ako realitu neakceptovateľného fašizmu a rasizmu so všetkými spáchanými zločinmi. Zdôrazňovať, že v rokoch druhej svetovej vojny Slováci našli spoločnú reč s európskymi národmi a štátmi, predovšetkým zapojením sa do národnooslobodzovacieho boja a prispením k porážke fašizmu. Toto je jeden z najvýznamnejších krokov k spoločným demokratickým tradíciám súčasnej Európy, kým totalitný politický systém a režim slovenského štátu, vo svojich konkrétnych krokoch a všeobecných tendenciách, nás spájal s regresívnymi prúdmi, odsúdenými v dôsledku svojej zločinnosti na zánik.

V deklarácii predstaviteľov štyridsiatich ôsmich krajín na medzinárodnej konferencii o holokauste v Štokholme v januári 2000 sa zdôrazňuje, že **pamiatka obetí holokaustu musí byť zachovaná v kolektívnom vedomí civilizácie a že nemožno pripustiť, aby sa čokoľvek podobné v blízkej i vzdialenejšej budúcnosti opakovalo**. Vysokí štátni predstavitelia sa v tejto deklarácii zaviazali podporovať pripomínanie a výskum holokaustu, podporovať vzdelávanie o holokauste na školách, v spoločenstvách a náboženských inštitúciách. Tento záväzok prevzal pre náš štát aj prezident republiky Rudolf Schuster.

V tomto duchu predkladáme čitateľovi štúdiu, ktorá si kladie za cieľ hodnotiť vývoj a spôsoby riešenia židovskej otázky na Slovensku v rokoch 2. svetovej vojny, a to predovšetkým na základe právnych prameňov, na základe rasového protižidovského zákonodarstva a normotvorby. Vyjadrujeme presvedčenie, že materiál na základe autentických prameňov pomôže objasniť totalitný charakter vojnového slovenského štátu, jeho právny poriadok, a najmä rasové zákonodarstvo, ktoré tvorí osobitný komplex zákonodarstva a normotvorby. **Na základe tohto zákonodarstva bolo židovské obyvateľstvo vyčlenené ako rasovo odlišná skupina s nerovnoprávnymi a pre ne nepriaznivými dôsledkami, pozbavené možnosti zachovať si ľudskú dôstojnosť i život v spoločnosti**. Prirodzene, nerobíme si nárok na úplné hodnotenie holokaustu a všetky neľudské stránky a spôsoby jeho pôsobenia.

Rasové (protižidovské) zákonodarstvo – vývoj a charakteristika

1. Politický režim a jeho vývoj

Pri skúmaní a hodnotení fenoménu rasistické a antisemitické zákonodarstvo na Slovensku v rokoch 1939 – 1945 vychádzame z tézy, že prvá slovenská štátnosť niesla so sebou od začiatku až do svojho tragického zavŕšenia „materské znamienko“ okolností a obdobia moderných európskych aj svetových dejín. **Slovenský štát vznikol pod tlakom, ale aj s podporou nacistického Nemecka a následne bol neoddeliteľne spojený s osudom svojho protektora**. Zviazaný pevnými spojeneckými zväzkami bol politický systém i štátny režim vojnovjej Slovenskej republiky poznačený charakterom spojeneckého štátu veľmocenského fašistického Nemecka. Slovenský štát fungoval ako formálne samostatný a suverénny štát a ríšske vedenie tomu prispôbovalo aj metódy, formy a prostriedky jeho ovládania. V takýchto

podmienkach sa formoval aj politický systém a politický režim Slovenského štátu.

Politický režim a celý systém Slovenského štátu bol **vedome budovaný na autoritatívnych princípoch, mal totalitný charakter s výraznými fašistickými prvkami**, sprevádzanými však niektorými slovenskými osobitosťami. V podstate **možno hovoriť o troch etapách vývinu režimu slovenského štátu**, ktoré boli formované jednak domácimi podmienkami a jednak zahranično-politickými faktormi:

1. etapa od jesene 1938 do leta 1940;
2. etapa od augusta 1940 po august 1944;
3. etapa od augusta 1944 do apríla 1945 v podmienkach priamej nemeckej okupácie.

V týchto troch etapách vývoja sa menilo politické zriadenie, ale aj jeho metódy a politický režim. (KATUNINEC, M.: Režim slovenského štátu a jeho vývojové konotácie. In: Slovenský štát 1939-1945. Predstavy a realita. Bratislava : Historický ústav SAV, 2014, s. 25)

Vnútrotný **režim Slovenskej republiky** bol síce poznamenaný okolnosťami vzniku štátu, zahraničnopolitickými vplyvmi a priamym tlakom, ale zároveň a predovšetkým **sa utváral podľa predstáv a potrieb tých politických síl, ktoré sa na Slovensku po 6. októbri 1938 a po 14. marci 1939 dostali k moci**. (KAMENEC, I.: Slovenský štát. Praha : Anomal, 1992, s. 56)

Akceptovanie totalitného vzoru nacistického Nemecka je viditeľné tak v obsahu nariadení vlády po 6. októbri 1938, ako aj v programovom vyhlásení slovenskej autonómnej vlády, predloženom poslancom Snemu Slovenskej krajiny v dňoch 21.-23. februára 1939. Program obsahoval zásady prestavby právneho poriadku, ktoré vyplývali zo zmeny politického systému na vládu jednej strany. Úlohou snemu i vlády mala byť revízia právnych noriem z toho hľadiska, či vyhovovali potrebám Slovenskej krajiny a vydávania právnych noriem zodpovedajúcich zmluvným partnerom. K tejto oblasti patrilo aj zákonné upravenie vzťahu k Židom. (Zavacká, K.: Právo v rukách štátostrany od 5. októbra 1938 do roku 1945. In: Slovenský štát 1939-1945, c. d. s. 165.)

Antisemitizmus sa stal súčasťou oficiálnej doktríny vlády a režimu od vyhlásenia samostatného Slovenského štátu v marci 1939. Prenasledovanie židovského obyvateľstva nadobudlo povahu genocídy. Ďalšou skupinou, ktorá bola rasovo prenasledovaná a diskriminovaná, bolo cigánske obyvateľstvo. Pravda, v riešení židovskej a cigánskej otázky je značný rozdiel.

Prvým konkrétnym krokom, ktorým sa začalo prenasledovanie židovského obyvateľstva v novovzniknutom štáte, bolo vydanie vládneho nariadenia č. 63/1939 Sl. z. z 18. apríla 1939 o vymedzení pojmu Žid a usmernení počtu Židov v niektorých slobodných povolaniach. Podľa oficiálnej štatistiky počet Židov na vtedajšom území Slovenska dosahoval 88 958 osôb. V dôsledku protižidovských opatrení k 15. decembru 1940 legálne a ilegálne opustilo územie Slovenska 11 042 židovských občanov. (DZUGAS, J.: Postavenie židovského obyvateľstva v normotvorbe slovenského štátu v rokoch 1939-1943. In: Právnické štúdie č. 2/1967, s. 349-391.)

21. júla 1939 prijal Snem Slovenskej republiky základný zákon štátu – ústavný zákon č. 195/ 1939 Sl. z. – Ústavu, ktorú pripravila komisia na čele s Vojtechom Tukom. Komisiu vymenovalo predsedníctvo HSĽS. Úvodné vyhlásenie vychádzalo

z kresťanského vierovyznania a všetku moc a právo odvodzovalo od Boha. Prijatá ústava mala programovo protizidovské ustanovenia. Poslanec M. Vančo v rozprave k vládnemu návrhu ústavného zákona poukázal na to, že **z ústavnej ochrany sa nevylučuje nikto, kto sa hlási ku kresťanským a národným zásadám**. Ale čo je nenárodné a internacionálne, to vypadlo. Týkalo sa to ustanovenia preambuly ústavy, ktorá sa zmiňovala iba o kresťanskej a národnej pospolitosti. To znamená, že **ústava odoprela Židom životnú ochranu**. Na túto otázku upozornil poslanec J. Eszterházy: „Chýba jasné a rozhodné vypovedanie toho, že je tu každý občan čo do práv a povinností úplne rovnaký.“ (Tesnopisecké zprávy Snemu Slovenskej krajiny 1939. 6. zasadnutie snemu 21. júla 1939.)

Klasická parlamentná forma vlády sa v podmienkach straníckeho štátu a vodcovského princípu nerealizovala. **Všetka moc sa sústredila v rukách prezidenta – vodcu a vlády**. Nariadenia vlády s mocou zákona, hoci boli často v rozpore s ústavou a snem, i keď mu ústava na to dávala právo, ich nikdy nekorigoval. Ústava v § 81 a 82 upravovala aj základné ľudské právo na slobodu ako právo všetkých obyvateľov požívať ochranu života, slobody a majetku. Ale z ustanovenia § 81 bola vypustená ochrana rasy, ktorá bola obsiahnutá v mierových zmluvách z r. 1919 a odtiaľ prevzatá aj do Ústavy ČSR v roku 1920. Aj v § 65 sa deklarovala sloboda vierovyznania, ak nenarážala na ustanovenia zákonov a kresťanských mravov. V 11. hlave Ústavy s názvom „Cirkve“ obsahovala ústavné obmedzenia slobody plnenia náboženských povinností, pretože najmä výhrada „pokiaľ to neodporuje verejnému poriadku“ prekračovala už nielen rámec liberálnych ústavných práv, ale najmä výhrada, pokiaľ to neodporuje kresťanským mravom, i keď nie otvorene, ale dostatočne nepochybne, kvalifikovala kresťanské náboženstvo za dominujúcu religiu. A **dominancia kresťanstva znamenala v konkrétnych podmienkach slovenského štátu dominanciu rímskokatolíckeho náboženstva, približujúcu sa postaveniu štátnej cirkvi**. Potenciálne a nielen reálnopoliticky, ale aj ústavnoprávne to znamenalo postavenie židovského náboženstva nielen do subordinácie voči kresťanskému náboženstvu, ale priamo to viedlo k postaveniu židovskej religie mimo ústavy, do mimo ústavného a v extrémnych prípadoch až do protiústavného postavenia. (BEŇA, J.: Vývoj slovenského právneho poriadku. Banská Bystrica : Právnická fakulta UMB, 2001, s. 53-86.)

Pre obdobie Slovenskej republiky bol charakteristický mimoriadny vplyv katolíckej cirkvi na politické dianie štátu. Sociálno-politická ideológia slovenského klérofašizmu sa zakladala na encyklike Leva III. Rerum novarum z r. 1891 a na encyklike Pia XI. Quadragesimo anno z r. 1931. **Rímskokatolícka cirkev bola úzko spätá so štátom a jeho režimom – jednak ideologicky, ale aj personálne**. Za prezidenta republiky bol 26. októbra 1939 zvolený katolícky kňaz dr. Jozef Tiso, ktorý zotrval vo svojom úrade až do zániku Slovenskej republiky na jar 1945. Nielenže na čele štátu a HSES stál katolícky kňaz, ale **d ďalšie desiatky kňazov boli aktívnymi funkcionármi HSES na všetkých stupňoch jej organizačnej štruktúry**. Cirkevní hodnostári boli poslancami Snemu, Štátnej rady, mnohí sa angažovali vo výchovnej práci HG, HM a v armáde. (KAMENEC, I.: Jozef Tiso, kľúčová postava štátu a jeho režimu. In: Slovenský štát 1939-1945, c. d. s. 153.)

Na príliš úzke spojenie cirkvi so štátom a jeho režimom

s nedôverou až s nevôľou hľadel Vatikán, ktorý si dobre uvedomoval riziká takéhoto spojenia, najmä vzhľadom na zložitú medzinárodnú situáciu a vojnový stav. Kriticky sa vyjadril aj k protizidovským opatreniam, najmä v súvislosti s prijatím Židovského kódexu a následnou deportáciou Židov do koncentračných táborov. **Nikdy však nezakázal priamo angažovať sa kňazom na Slovensku v politike štátu**.

Vzhľadom na to, že 26. októbra 1939 na zasadnutí snemu bol za prezidenta republiky zvolený J. Tiso, za nového predsedu vlády menovali V. Tuku a vláda predstúpila pred snem s vládnym vyhlásením, ktoré obsahuje aj stať o židovskej otázke, ktorú hodlá riešiť „dôsledne, cieľavedome“, tak ako to pomery dovoľia. (Tesnopisecké zprávy Snemu Slovenskej republiky 1939. 150. zasadnutie 21. 11. 1939.)

Po salzburských rokovaníach a diktáte v lete 1940 začala **druhá etapa formovania vnútorného režimu štátu: nastupuje nový politický kurz, ktorý jednoznačne smeruje k prehlbeniu totalizácie a fašizácie režimu**. Ako zdôraznil Š. Polakovič, „vodca J. Tiso neraz naznačil, že **nefalšovaný národný socializmus má program spoločný s kresťanstvom** a V. Tuka nezabudol s vedomím zodpovednosti vysloviť zásadu, že „slovenský národný socializmus je duchom Hlinkovým a pracuje len hitlerovskými metódami... Kresťanstvo a slovenský národný socializmus možno spojiť a de facto slovenskí kňazi sa k tomuto programu prihlásili vo svojej celistvosti.“ **Fašistické prejavy sa premietli aj do každodennej politickej i do zákonodarnej praxe**. Podľa vyjadrenia jedného z členov legislatívneho zboru predsedníctva vlády „tak ako nemôžu platiť rovnaké zákony pre ludožrútov a civilizovaných ľudí, nemôžu tieto platiť ani pre Židov a ostatných... rovnaké zákony môžu platiť pre všetkých ľudí len vtedy, ak sú všetci rovnakého svetozhľadového a rovnakých mravných zásad.“ (POLAKOVIČ, Š.: Slovenský národný socializmus. Bratislava, 1941, s. 25.)

Zvýšila sa perzekúcia odporcov režimu. **Najrozšírenejšou formou perzekúcie bol systém koncentračných táborov pracovného a internačného charakteru**. Na Slovensku bolo v rokoch 1939-1945 desiatky rôznych táborov. Jednu ich súčasť tvorili **tábory pre rasovo prenasledovaných**, ďalšou skupinou boli **tábory pre asociálne živly a občanov** a tretiu skupinu tvorili **tábory pre politických väzňov**. Najpočetnejšiu skupinu väzňov v nich tvorili občania, ktorí nemali „árijský“ pôvod – teda Židia a Cigáni, ale aj osoby, ktoré boli alebo potencionálne mohli byť nepriateľmi totalitného režimu.

Prvé židovské tábory – internačného, resp. „exilového“ charakteru – vznikli už na jeseň 1938 – čoskoro po Viedenskej arbitráži. Prvé, aparátom riadne organizované tábory diskriminačného charakteru vznikali od leta 1939, keď na základe vládného nariadenia č.150/1939 Sl. z. vznikali vojenské pracovné tábory. Na základe vl. nar. č. 153/1941 Sl. z. zo 4. apríla o pracovnej povinnosti Židov a vyhlášky Ministerstva vnútra z 5. apríla došlo k zriaďovaniu pracovných stredísk, ktoré mali diskriminačno-perzekučný charakter. Od polovice r. 1941 sa robili prípravy na vybudovanie židovských get a veľkých pracovných táborov. Začali sa budovať vo vojenských objektoch v Seredi a pri Novákoch. Začal fungovať aj pracovný tábor vo Vyhniach. Budovanie ďalších prekazili vojnové a politické udalosti koncom augusta 1944. Branný zákon z 18. januára 1941 vylučoval Židov spomedzi vojenských osôb a stanovil, aby vykonávali prácu v osobitných skupinách. **Rasistické**

Protižidovské zákony na Slovensku v rokoch 1939-1945

odlišenie sa týkalo aj Cigánov. Židovské vojenské pracovné útvary mali okrem pracovného charakteru aj jednoznačne diskriminačný charakter. V rokoch 1943-1944 dosiahol fungovanie systému koncentračných táborov svoj vrchol.

V septembri 1940 odovzdal snem plné moci vláde, čím všeobecne súhlasil s ďalšími protižidovskými úpravami. Obdobie medzi septembrom 1940 a septembrom 1941 bolo rozhodujúcim pre tragédiu židovských občanov. Po salzburských rokovaníach prišiel na Slovensko s ostatnými nemeckými poradcami špecialista na židovskú otázku D. Wisliceny, ktorý si priniesol jednoduchý plán: „Pozbavím 90 000 Židov príjmu a majetku, vznikne z toho židovský problém, ktorý možno riešiť len vystaňovaním.“ Začiatkom r. 1942 vstúpilo riešenie židovskej otázky na Slovensku do svojho posledného – tragického štádia. **V marci 1942 sa začali „transporty smrti“.** V októbri bolo vystaňovanie zastavené. Na jar 1943 znovu hrozilo obnovenie transportov, ale nedošlo k tomu. Podobne ani na jar 1944 po obsadení Maďarska nemeckou armádou.

Rozhodujúci obrat v druhej svetovej vojne v rokoch 1942-1943 ovplyvnil vývoj politického systému vojnovaj Slovenskej republiky a jej ľudáckeho režimu až do jeho zániku v roku 1945.

Vypuknutie Slovenského národného povstania zavrášilo dôležitú etapu vo vnútornom vývoji režimu vojnovaj Slovenskej republiky. Vývoj politického systému v rokoch 1943-1944 potvrdil, že vládnuca garnitúra nedokázala vytvoriť pre spoločnosť taký model štátnosti, ktorý by bol schopný vlastnými silami udržať výkonnosť jej totalitného režimu. **Posledný vývojový stupeň režimu predstavovala osemmesačná etapa progresívnej agónie od septembra 1944 do mája 1945.** Rozsahom išlo o najkratšiu, ale kvalitatívne najvýraznejšiu zmenu modelu ľudáckeho režimu. Od septembra 1944 po zmene vlády sa režim štátu opäť väčšmi posúva k fašisticko-totalitným metódam.

Po vypuknutí SNP bol zavrášnený rozklad rozhodujúcich zložiek dovtedajšieho mocenského systému. Pôsobnosť ústredných orgánov sa takmer úplne preniesla na mimoriadne delegované orgány, na rôznych splnomocnencov a vládnych poverencov, ktorý bezprostredne vykonávali príkazy Nemcov. Najaktívnejšou zložkou mocensko-represívneho aparátu štátu v tomto období okupačného režimu sa stalo 3 235 mužov Hlinkovej gardy a predovšetkým jej ozbrojené útvary utvorené 21. septembra 1944 rozkazom HV HG z „aktivizovaných jednotiek“ – Pohotovostné oddiely HG.

Vypuknutie SNP bolo dôležitým medzníkom aj v postavení slovenských Židov. **Na povstaleckom území boli Židia opäť slobodní a rovnoprávni občania.** Pracovné tábory v Novákoch a Výhniach boli rozpustené a dokonca aj pracovný tábor v Serede sa rozpadol, keď jeho veliteľ vydal Židom zbrane a títo sa odobrali na povstalecké územie a aktívne sa zapojili do boja na rôznych úsekoch tak vojensky, ako aj na úsekoch verejného a politického života.

V súvislosti so situáciou na frontoch vyvíjali na slovenskú vládu nátlak na vystaňovanie židovského obyvateľstva aj nemecké vojská a bezpečnostné orgány. Nemci stupňovali tlak na vládu a súčasne ju začali ignorovať a v podstate bez jej vedomia začali organizovať vysídľovanie Židov zo Slovenska. Transporty zo Serede sa začali už 30. septembra 1944, keď bolo do Osvienčimu deportovaných 1 800 osôb. Spolu s ďalšími štyrmi transportmi bolo od 3. októbra do 12. novembra

1944 vysídlených do Osvienčimu 7 436 osôb. Ďalšie transporty – 16. novembra a 3. decembra – smerovali do táborov v Ravensbrücku, Sachsenhausenu a Bergen-Belsenu. Posledné štyri zo Serede do Terezína. Celkove bolo v jedenástich turnusoch od septembra 1944 do marca 1945 vyvezených 12 306 Židov.

Rasové zákonodarstvo sa týkalo aj druhej veľkej skupiny občanov Slovenska – Cigánov - Rómov. Na základe branného zákona z r. 1940 boli Rómovia zbavení možnosti stať sa príslušníkmi brannej moci. Aktívnu vojenskú službu vykonávali v špeciálne zriadenom VI. prápore Pracovného zboru Ministerstva národnej obrany. V apríli 1941 vydalo ministerstvo vnútra vyhlášku „O úprave niektorých pomerov Cigánov“. Olašským Rómom bolo zakázané kočovanie. Usadlí Rómovia boli povinní odstrániť svoje obydlia od štátnych alebo miestnych ciest a umiestniť ich „oddelene od obce“. Rómovia nesmeli cestovať verejnými dopravnými prostriedkami. Mali obmedzený vstup na verejné miesta, do miest a obcí smeli vstupovať len vo vymedzené dni a hodiny. **Platná legislatíva umožňovala gardistom uplatňovať voči Rómom rôzne formy priamej fyzickej agresie.** Jedným z opatrení namiereným proti Rómom bolo **zakladanie táborov perzekučného charakteru.** Medzi najväčšie patrila pracovný útvar v Dubnici nad Váhom. Perzekúcia Rómov dosiahla svoj vrchol v rokoch 1944-1945. V novembri 1944 bol pracovný tábor v Dubnici nad Váhom premenený na zaisťovací tábor, kde boli sústredovaní Cigáni aj so ženami a deťmi. Aj životy tisícov európskych Cigánov skončili tak ako životy miliónov Židov - vo vyhľadzovacích táboroch. (Podrobnejšie pozri: MIRGA, A.: Rómovia na Slovensku a v Európe. Bratislava, 1945.)

Časť exekutívy štátu zohrala úlohu nástroja štátneho terorizmu ako podriadená súčasť nemeckých okupačných orgánov, ale tiež pod vlastným nezávislým vedením. Ľudácka garnitúra nebola pripravená a nezvládla transformáciu vojnovaj Slovenskej republiky do povojnového usporiadania Európy. Zriekla sa pokusu odvrhnúť jej totalitný režim, ktorý stál a padal s nemeckým okupačným spojenectvom.

2. Protižidovské zákonodarstvo a etapy jeho vývoja

Protižidovské zákony vytvorené vo vojnovaj Slovenskej republike boli determinované a priamo ovplyvňované udalosťami, ktoré sa udiali na území Slovenska v období rokov 1938-1945. Protižidovský postoj vo vnútri HSĽS sa prejavoval ešte pred vznikom samostatného štátu. Politická reprezentácia HSĽS začala realizovať závažné protidemokratické kroky ihneď po svojom nástupe k moci 6. októbra 1938. Protižidovský postoj novej politickej reprezentácie bol deklarovaný už v jej prvom dokumente – Manifeste k slovenskému národu po 6. októbri 1938, ktorý stavia „*nové Slovensko do boja proti marxisticko-židovskej ideológii rozvratu a násilia*“. Rozsah, charakter, časové uplatnenie a najmä intenzita prejavov antisemitizmu boli závislé od vnútropolitických i zahraničnopolitických podmienok i od sily tradičných predpokladov, ktoré použitie a vystupňovanie antisemitizmu umožňovali.

S protižidovským zákonodarstvom sa súčasne začalo s tvorbou zákonodarstva proti politickým odporcom režimu. V období autonómie došlo na Slovensku k zrušeniu – rozpusteniu politických strán, medzi nimi aj Židovskej strany a Zjednotenej socialisticko-sionistickej strany. V tomto období však ešte nebol prijatý žiaden zákon, ktorý by zakazoval Židom hospodársku, ekonomickú či inú činnosť.

Cestu k realizácii protizhidských opatrení a tvorbe protizhidských právnych noriem v plnej miere otvoril až 14. marec 1939. V postupe riešenia problematiky židovskej otázky možno zaznamenať v podstate tri základné etapy, ktoré korešpondujú s celkovým vývinom politického režimu. Jednotlivé etapy sa markantne odrazili v normotvorbe orgánov štátu a dôležité miesto zaujali ako nesporná črta fašizácie právneho systému. **Ťažisko protizhidskej normotvorby spadá do obdobia rokov 1939-1942.**

V súvislosti s návrhmi na riešenie židovskej otázky **prevažovali spočiatku dôvody čisto hospodárske – záujem zmocniť sa majetku po Židoch**, ktorí by boli zbavení práv a následne vyhnaní zo svojho majetku. Presadil sa názor, že židovskú otázku treba riešiť na základe percentuálneho vyrovnania medzi počtom židovského obyvateľstva a jeho pozíciami v hospodárskom živote. Majetok židovských občanov predstavoval približne 4,5 miliardy korún.

Prevládol názor, aby bol postupne zredukovaný percentuálny pomer vplyvu Židov na hospodárstvo k percentuálnemu pomeru ich počtu v republike. Smerodajným číslom boli 4 %. Išlo o prevod židovského majetku do slovenských árijských rúk. Narážalo to však problém právneho riešenia, pretože išlo o riešenie otázky nedotknuteľnosti vlastníckeho práva. K tomuto problému zaujal postoj aj J. Tiso na predsedníctve HSLS, keď vyhlásil, že „*ani právny poriadok nesmie byť prekážkou pri riešení židovskej otázky našej vnútornej politiky*“. Na riešenie židovskej otázky boli preto potrebné právne normy, ktoré by slúžili formujúcej sa antisemitskej doktríne režimu. Protizhidské zákonodarstvo sa stalo v ďalších rokoch obľudnou paragrafovou kulisou tragédie slovenských Židov. To veľmi trefne konštatuje historik I. Kamenec. (KAMENEC, I.: *Po stopách tragédie*. Bratislava, 1991, s. 10.)

Tvorba práva je dôležitou oblasťou činnosti štátu a je upravená platným právom. Normatívne právne akty (právne predpisy) sú výsledkom činnosti orgánov verejnej moci, obsahujúce právne normy. Základným druhom normatívnych aktov sú zákony. Zákony parlamentu sa vykonávajú nielen prostredníctvom nariadení vlády, ale aj prostredníctvom všeobecne záväzných predpisov, ktoré vydávajú ministerstvá a iné orgány štátnej správy na základe zákonov a v ich medziach. Nazývajú sa vyhlášky, opatrenia a výnosy. Aj nižšie štátne orgány – župy a okresy – mohli vydávať pre svoje obvody všeobecne záväzné nariadenia.

Protizhidská normotvorba je obsiahla, široká a zahŕňa rôzne formy právnych noriem: ústavné zákony, zákony, vládne nariadenia s mocou zákona, vládne nariadenia, vyhlášky a nariadenia ministrov a centrálnych orgánov. Početnú skupinu tvoria normy nižších orgánov štátnej moci a správy – župných a okresných úradov a notariátov. Podstatná časť noriem bola publikovaná v Slovenskom zákonníku, Úradných novinách a vo Vestníku verejnej správy vnútornej. **V tejto práci venujeme pozornosť predovšetkým normám najvyšších orgánov štátnej moci a správy, ktoré sa týkajú tej stránky normotvorby, ktorá je spojená s riešením židovskej otázky.**

Pokiaľ ide o kvantitu, zaznamenávame takýto počet publikovaných právnych noriem: v Slovenskom zákonníku v r. 1939 – 14 právnych noriem; v r. 1940 – 48; v r. 1941 – 18; v r. 1942 – 18; v r. 1943 – 7; v r. 1944 – 1; a v r. 1945 – 1. Celkovo teda ide o 117 právnych noriem. V Úradných novinách bol počet pub-

likovaných protizhidských právnych noriem takýto: v r. 1939 – 25 právnych noriem; v r. 1940 – 19; v r. 1941 – 70; v r. 1942 – 53; v r. 1943 – 5; v r. 1944 – 11 a v r. 1945 – 4. Spolu teda 187 právnych noriem. Okrem uvedeného počtu číslovaných právnych noriem bolo v jednotlivých častiach Úradných novín v rokoch 1941, 1942, 1943 publikovaných desiatky ďalších vyhlášok: o ustanovení vládnych komisárov do lekární, ktoré patrili židovským majiteľom; vyhlášky a nariadenia likvidácie židovských podnikov a obchodov; vyhlášky s cieľom zistenia majetkového stavu podnikov pod dočasnou správou; vyhlášky Štátneho pozemkového úradu, ktorými sa vyhlasoval prídel pôdy v jednotlivých obciach; vyhlášky, resp. oznamy o osobných zmenách Advokátskych komôr, o vymazaní Židov zo zoznamu advokátov; oznamy Inžinierskej komory o zaniknutí oprávnenia civilného inžiniera a vymazaní Židov zo zoznamu členov; vyhlášky ministerstva vnútra, ministerstva financií, najvyššieho správneho súdu, župných úradov, okresných úradov a daňových úradov o zastavení pokračovania odvolania v rozličných záležitostiach, pretože osoby boli vystávané na základe § 3 ústavného zákona č. 68/1942 Sl. z.; ďalej zoznam vykúpaných židovských statkov a materiálu, naliehavý program vykúpania židovských statkov a vykonávania revízie a pod. Vo Vestníku verejnej správy vnútornej bolo v roku 1940 publikovaných 11 protizhidských právnych noriem.

Od vzniku Slovenskej republiky 14. marca 1939 do konca roku 1939 sa protizhidské opatrenia vydávali vo forme vládnych nariadení, a to na základe zákona č. 1/1939 Sl. z. o samostatnom Slovenskom štáte, kde sa uvádza, že vláda sa splnomocňuje, aby nariadeniami vykonala všetko, čo je v prechodnom čase potrebné na zabezpečenie záujmov Slovenského štátu. V r. 1940 do 11. septembra – bola prevažná časť protizhidských predpisov vydávaná vo forme vládnych nariadení s mocou zákona, a to na základe § 44 Ústavy Slovenskej republiky. Len niektoré predpisy vyšli v tom čase vo forme zákona.

Jednou z charakteristických čŕt protizhidskej normotvorby v rokoch 1939-1940 bola rozptýlenosť predpisov podľa úsekov hospodárskeho, sociálneho a spoločenského života. Bola to doslova inflácia noriem, ktorá korešpondovala s iniciatívou jednotlivých orgánov v riešení židovskej otázky a súčasne odrzkaďovala vnútorný zápas skupín vo vedení štátu o mocenský vplyv, a to Tisovej skupiny s ideologickou orientáciou na politický klerikalizmus a Tukovou skupinou reprezentantov nacistického typu, zástancov nekompromisného autoritatívneho režimu.

Už v prvom období vydávania slovenskej protizhidskej normotvorby sa vyskytli aj priame paralely s nacistickým zákonodarstvom, keď **slovenskí legislatívci čerpali z nacistických predpisov predovšetkým v arizačnej problematike.** Nacistické protizhidské zákonodarstvo sa už od týchto čias stalo využívanou predlohou a zdrojom inšpirácie pre normatívnu činnosť slovenských orgánov v židovskej otázke. Začiatkom septembra 1940 navštívil predseda Ústredného hospodárskeho úradu A. Morávek spolu s nacistickým poradcom ÚHÚ pre riešenie židovskej otázky Wisliczényom Viedeň a Prahu, aby získali skúsenosti vo vykonávaní arizácie. Už v tomto období získalo slovenské protizhidské zákonodarstvo oproti iným satelitným krajinám Nemecka určitý predstih. (HLAVINKA, J. - FIAMOVÁ, M.: *Arizácia židovského majetku*. In: Slovenský štát 1939-1945, c. d. s. 25;

Protižidovské zákony na Slovensku v rokoch 1939-1945

MORÁVEK, A.: Arizácia a právne postavenie židov. Bratislava, 1941.)

Do salzburských rokovaní podstatu problému tvorilo vyľučovanie židovských občanov z hospodárskeho života a slobodných povolání. Odlišnosť oproti nacistickému riešeniu vyplývala zo základného protirečenia slovenského štátu, t. j. rozporu medzi klamnou samostatnosťou a skutočnou závislosťou tohto štátu od nacistov. Protižidovské opatrenia sa ešte nerobili na biologickom základe a s takou krutosťou a intenzitou ako v Nemecku.

Závažný zlom v riešení židovskej otázky priniesli rokovania predstaviteľov Slovenského štátu Tisa, Tuku a Macha s Hitlerom a ministrom zahraničia Ribbentropom 27.-28. júla 1940 v Salzburgu, ktoré výrazne zasiahli do slovenského politického života a jeho ďalšieho vývoja v smere dôslednejšieho prispôsobenia Slovenska národno-socialistickému systému. Prehlbenie totality vo všetkých sférach politického, hospodárskeho a spoločenského života sa prejavilo aj na protižidovskom kurze režimu a aj v protižidovskej normotvorbe. Znásoobil sa najmä jej represívny charakter, prehĺbila sa iniciatíva vo vydávaní noriem, ako aj exekúcia ich uvádzania do praxe.

Zostrenému protižidovskému kurzu predchádzali rozsiahle organizačné prípravy. Okrem poradcov pre hospodárske a iné otázky prichádza na Slovensko aj poradca (beráter) pre židovskú otázku Dieter Wisliczény. Ihneď po Salzburgu proces vyradovania Židov z hospodárskeho a sociálneho života získal systematický a radikálny charakter. Zmenil sa predovšetkým charakter predpisov, ktoré sledovali rýchlu a úplnú likvidáciu už dovtedy citelne obmedzeného postavenia židovských občanov v tejto sfére. Základ položil splnomocňovací zákon č. 210/1940 Sl. z., ktorý umožnil bez formalít, v časovom rozpätí jedného roka, vydať všetky protižidovské opatrenia vo forme nariadení, resp. nariadení s mocou zákona, vrátane Židovského kódexu – vl. nar. č. 198/1941. Nariadenia vydané na základe tohto splnomocnenia mali platnosť zákonov a podpisoval ich predseda vlády a príslušný minister.

Do rámca organizačných opatrení spadalo aj **zrušenie všetkých židovských organizácií a spolkov a zriadenie jediného predstaviteľa židovských občanov na Slovensku** – Ústredne Židov (vl. nar. č. 234/1940 Sl. z.), ktorá plnila úlohy a príkazy a podliehala priamemu dozoru ÚHÚ.

Dňom 11. septembra 1940, keď nadobudol platnosť ústavný zákon č. 210/1940 Sl. z. zo dňa 3. septembra, ktorým sa vláda splnomocňuje, aby robila všetky opatrenia potrebné na vylúčenie Židov zo slovenského hospodárskeho a sociálneho života a aby majetok prešiel do vlastníctva kresťanov, začína ďalšia etapa protižidovskej normotvorby.

Od 11. septembra 1940 do 11. septembra 1941 vyšli všetky protižidovské opatrenia na základe ústavného zákona č. 210/1940 Sl. z., a to aj nariadenie č. 198/1941 Sl. z., tzv. Židovský kódex. Kým nevyšiel kódex, vydávalo ministerstvo vnútra svoje vyhlášky na základe zákona č. 190/1939 Sl. z. o verejnej správe vnútornej. Kódex dal rozsiahlu plnú moc administratívnym úradom, a to v arizačných a hospodárskych otázkach Ústrednému hospodárskemu úradu, v policajných a bezpečnostných otázkach ministerstvu vnútra, ktoré vydávali vykonávacie ustanovenia vo forme vyhlášok v Úradných novinách.

Nejednotnosť pred 11. septembrom 1940 zaviniła, že mnohé normy museli byť pozmenené, resp. rekodifikované a pris-

pôsobené jednotnej úprave. **Židovský kódex obsahoval komplexne všetky predpisy týkajúce sa židovskej otázky.** Jednotlivé splnomocňovacie ustanovenia Kódexu prenášali nielen administratívny výkon jednotlivých zákonných ustanovení na rozličné časové momenty, ale dávali základ ďalšej normotvornej činnosti časovo rôzne odstupňovanej. S tým tiež súvisí, že rýchly postup a hĺbka opatrení usilujúcich sa riešiť židovskú otázku zotrelí tradičné hranice zákonodarnej a administratívnej moci. Právne predpisy, ktoré boli dovtedy vyhradené zákonodarným orgánom, vydávajú administratívne orgány, ktoré takýmto spôsobom vykonávajú obsahovo rozsiahlu zákonodarnú činnosť a vydávajú svoje vlastné normy, ale ich výkon zverujú nižším administratívnym orgánom. Toto však vyplýva nielen zo špeciálnej povahy riešenia židovskej otázky, ale aj zo všeobecných národno-socialistických zásad.

V rokoch 1941-1942 zaznamenalo riešenie židovskej otázky kvalitatívny zlom a prakticky dosiahlo svoj vrchol. Z hľadiska vývoja protižidovskej normotvorby možno konštatovať, že proces prípravy i realizácie vyst'ahovania znamenali aj kulmináčny bod v pretváraní slovenského právneho poriadku.

Dňa 9. septembra 1941, presne v deň termínu stanoveného ústavným zákonom č. 210/1940 Sl. z. vydáva vláda **nariadenie č. 198/1941 Sl. z. o právnom postavení Židov, ktoré oprávnené dostalo pomenovanie Židovský kódex** (ďalej len „Kódex“). Platnosť nadobudol dňom vyhlásenia 10. septembra 1941. **Toto nariadenie sa stalo jedným z najkrutejších protižidovských zákonov v novodobých dejinách Európy.**

Kódex je najobsiahlejšou právnou normou, aká bola vydaná na Slovensku v rokoch 1939-1945. Obsahoval 270 paragrafov. Obsah Kódexu sa vnútorne člení na:

1. Všeobecné ustanovenia, ktoré obsahujú vymedzenie pojmu Žid na rasovom princípe a zavedenie nového pojmu židovský miešanec.

2. na 12 častí, ktoré riešia konkrétne otázky života a postavenia židovských občanov.

Židovský kódex bol kódexom systematickej, ucelenej a cieľavedome uzákonenej bezprávnosti, zameranej na úplnú negáciu spôsobilosti na práva Židov, na úplné popretie ich právnej osobnosti. Vychádzal nie z ustanovenia, že spôsobilosť na práva, súhrn základných ľudských práv je priznanou kategóriou (vrodenu), rozumom poznateľnou, že sú to práva neodňateľné, nezrušiteľné, nescudziteľné a neprevediteľné, ale z toho, že tieto práva môže štát svojimi mocenskými zásahmi negovať a **konfesijne vybratú kategóriu obyvateľstva môže postaviť na úroveň nevoľníkov a otrokov.** Osobitné postavenie v nariadení majú ustanovenia § 255 a § 256, podľa ktorých prezident republiky mohol udeliť jednotlivým občanom úplnú, alebo čiastočnú výnimku spod ustanovení Kódexu. **Židovský kódex bol dokumentom, ktorý definitívne a najviac zasiahol spoločnosť vo vzťahu občan Nežid a občan Žid a narušil jej vzťahy.**

Vyhláška ministerstva vnútra č. 492/1941 zo septembra 1941 **nariadila nosenie šesťčipej hviezdy Židom vo veku od šesť rokov.** Takto boli i navonok priradení na základe rasových kritérií k etniku Židov. Všetky opatrenia viedli k stavu, že **židia sa ako societa, etnikum, stali pre ekonomiku, hospodárstvo, pre spoločnosť nepotrební.** Ich prítomnosť v republike bola zbytočná. Už nič nevlastnili (samozrejme až na časť, ktorá bola vyňatá spod zákonov a nariadení výnimkami),

ničím štátu neprispievali, nepomáhali. A to bol stav, ktorý bol potrebný, aby mohlo dôjsť k záverečnej fáze riešenia problému židovského obyvateľstva v Slovenskej republike – k ich vyst'ahovaniu.

Predstavitelia režimu, ale aj nacisti v zahraničí vítali a chválili protizidovské zákonodarstvo a Kódex zvlášť. Ľudové noviny privítali Kódex článkom „*Naše zákony vzorom pre celú Európu*“. Podobne písal aj Gardista. Oficiálny časopis Völkischer Beobachter s titulkom „*Norimberské zákony na Slovensku*“ zdôrazňujúc, že pre „*ostatné juhovýchodné európske štáty je príkladom vo svojej konzekventnosti a dôslednosti.*“ (Gardista č. 208, 12. 9. 1941.)

V tejto etape prijal aj Snem Slovenskej republiky niekoľko zákonov, ktoré obsahujú rasové diskriminačné opatrenia.

Charakteristickou črtou protizidovskej normotvorby je aj to, že len nepatrná časť protizidovských noriem bola vydaná pred praktickým uskutočňovaním upravovaného okruhu otázok. Predpismi sa zväčša iba dodatočne legalizovalo to, čo sa už v praxi uskutočnilo. Najkrikľavejšie v tomto smere je vydanie ústavného zákona č. 68/1942 Sl. z. o vyst'ahovaní Židov, prijatého 15. mája 1942, teda takmer dva mesiace po začatí deportácií. „Vysídľovacia“ akcia sa začala bez právneho podkladu. Teraz **nešlo len o snahu vylúčiť Židov z hospodárskeho, sociálneho a verejného života, ale o odstránenie Židov zo Slovenska vôbec.**

Prijatie ústavného zákona č. 68/1942 Sl. z. o vyst'ahovaní Židov je významným medzníkom vo vývoji rasového protizidovského zákonodarstva. Podľa tohto zákona **Židia vyst'ahovaní a Židia, ktorí opustili územie štátu, stratili štátne občianstvo Slovenskej republiky a ich majetok prepadol v prospech štátu.** Snem ako najvyššia zákonodarná inštitúcia štátu, prijatím ústavného zákona, sankcionoval odsun Židov, čím ho legalizoval pred verejnosťou. Svojim obsahom bol ústavný zákon vyvrcholením protizidovského rasového zákonodarstva. Snem však neschválil spätnú platnosť zákona, čím nelegalizoval predchádzajúce vyst'ahovanie, ktoré sa tak stalo protiústavným.

Zákony a vládne nariadenia týkajúce sa riešenia židovskej otázky vychádzali ďalej už len v malom množstve a židovské obyvateľstvo ako celok prestáva byť už ich objektom. Vydané právne normy sa takmer výlučne týkali majetkoprávneho usporiadania problémov, vzniknutých z prevodu židovského majetku do árijských rúk.

Protizidovská normotvorba v rokoch 1943 a 1944 do vypuknutia SNP bola ovplyvnená obratom vo vojne. Korešpondovala v danom období so všeobecnou politickou situáciou režimu a ňou podmieneným postojom predstaviteľov režimu. V praxi sa uplatňovali ustanovenia Kódexu a nové partikulárne predpisy prehlbujú, dopĺňujú a sankcionujú ho zväčša v ustanoveniach, ktoré sa spájajú s chodom pracovných táborov a pracovných stredísk. Početné boli najmä úpravy sledujúce zrušenie výnimiek a zaradovanie do táborov. Rozsiahlu časť tvorili v tom čase najmä normy policajno-bezpečnostného charakteru. Antisemitizmus mal prispieť vláducej, najmä tukovsko-machovskej skupine k mobilizácii síl na záchranu režimu. Vláda však prijala aj niekoľko nariadení týkajúcich sa riešenia židovskej otázky.

Poslednú etapu ťaženia proti židovskému, ale aj cigánskemu obyvateľstvu tvorí obdobie od jesene 1944 do jari

1945, teda od vypuknutia SNP až do oslobodenia Slovenska od nacistickej nadvlády. Došlo k podstatnému zhoršeniu situácie rasovo prenasledovaných. Zaznamenávame nový fenomén, a to, že nacistické vojenské a bezpečnostné orgány podrobili riešenie židovskej otázky svojej kontrole a vyvinuli tlak a teror na vyvezenie zvyšku židovských občanov zo Slovenska.

Protizidovskú normotvorbu po dočasnom potlačení povstania poznamenal bezprostredný vplyv a teror nacistického okupačného systému, ako aj servilnosť vláducej pronemeckej skupiny. Pokiaľ ide o vydávanie noriem centrálnych orgánov štátnej moci a správy, je ich pomerne málo, prevládajú sekundárne normy, ktorých účelom bolo zamedziť pomoc obyvateľstva ukrývajúcim sa rasovo prenasledovaným občanom pred deportáciou, resp. priamou likvidáciou. V tom čase vyšli najmä viaceré vyhlášky župných úradov, ovplyvnené nacistickými orgánmi, sankcionujúce ukrývanie židovských občanov trestom smrti.

Druhú skupinu predpisov tvorili pokyny sledujúce zaisťovanie a koncentráciu židovských občanov. Výsledkom protizidovských opatrení v tomto období bola druhá vlna deportácií, v ktorej **od 30. septembra 1944 do 31. marca 1945 bolo vyvezených zo Slovenska 11 806 občanov**, z čoho rozhodujúcu časť tvorili rasovo prenasledovaní. **Stovky židovských občanov bolo povrazených na území Slovenska.**

Základným cieľom rasového protizidovského zákonodarstva bolo previesť majetok Židov do árijských rúk, vylúčiť Židov z hospodárskeho života, zo správy vecí verejných a napokon vyst'ahovanie. Fyzickou likvidáciou skončilo vyše 70 000 ľudí. Konkrétne uplatňovanie protizidovskej normotvorby sa uskutočnilo v niekoľkých etapách. **Štátne orgány slovenského štátu sa týmto konaním dopustili na obyvateľstve vlastného štátu a jeho občanoch zločinu genocídy.** Taká bola v praxi realizácia rasového zákonodarstva na Slovensku v rokoch druhej svetovej vojny. Všetky protizidovské normy, či už hierarchicky vyššie alebo nižšie, boli svojim obsahom a zameraním a priori reakčné a nehumánne.

Treba však dodať, že **napriek krutému a systematickému prenasledovaniu sa na Slovensku zachránilo niekoľko tisíc ľudí vďaka mnohým občanom Slovenska, a to i za cenu ohrozenia vlastného života a osobnej slobody.** Právne vedomie časti národa a rasová normotvorba slovenského štátu neboli teda v súlade, pretože **právne vedomie časti národa uznávalo právo na život, slobodu a majetok, politické a sociálno-ekonomické práva svojich židovských spoluobčanov** a postaralo sa o obnovu ich právnej subjektivity a rovnoprávnosti v Slovenskom národnom povstaní a obnovenej Česko-slovenskej republike.

Je bolestnou, krutou pravdou, že **osud slovenských Židov je do neba volajúcou barbarskou, nikým a ničím neospravedlniteľnou krivdou**, aj keď je iba jedným dejstvom krvavej drámy, ktorá postihla takmer šesť miliónov európskych Židov.

Slovenské rasové, protizidovské zákonodarstvo bolo v oopore aj s právom a právnym vedomím civilizovaných svetových národov, ktoré zákon o vyst'ahovaní Židov a s ním spojené deportácie považovalo za zločin proti ľudskosti, pretože aj podľa preambuly Všeobecnej deklarácie ľudských práv prijatej v roku 1948 „zneuznanie ľudských práv a pohrdanie nimi viedli k barbarským činom urážajúcim svedomie ľudstva.“

Pokračovanie v č. 4/2015

25. výročie vzniku Spoločnosti Prometheus

**1990 – 2015
Už 25 rokov
pracuje pre
humanizmus**